

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΛΛΙΑΡΕΚΟΥ ΕΥΤΥΧΙΑ

ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ, *ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΣΤΩΝ ΝΑΩΝ
ΚΑΙ ΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ.*

Κριτική έκδοση με εισαγωγή και σχόλια.

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Σ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ

1.1 ΒΙΟΣ.....	10
1.2 ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ.....	15
1.3 ΚΑΙΣΑΡΙΟΣ ΔΑΠΟΝΤΕΣ: Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.....	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΘΗ ΝΟΗΤΑ

2.1 ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ.....	21
2.2 ΤΑ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ.....	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: *ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΣΤΩΝ ΝΑΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ*

3.1 ΤΟ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ.....	30
3.2 Η ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΗ ΤΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ.....	30
3.3 ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.....	31
3.4 ΚΕΙΜΕΝΟ.....	39
3.5 ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ.....	82
3.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΑΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΟΝΕΣ ΠΟΥ ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΡΓΟ.....	112
3.7 ΓΛΩΣΣΑΡΙ.....	115
ΕΙΚΟΝΕΣ.....	117

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αυτή η Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία με τίτλο, «Καισαρίου Δαπόντε, Απαρίθμησις των ονομαστών ναών και μονών της Παναγίας. Κριτική έκδοση με εισαγωγή και σχόλια», εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του τομέα Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Σκοπός της είναι η μελέτη, η έκδοση και ο σχολιασμός του στιχουργήματος του Καισαρίου Δαπόντε «Απαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν Ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας», της συλλογής «Ἄνθη Νοητά».

Στη διάρκεια των σπουδών μου είχα την ευτυχία να συνεργαστώ με αξιόλογους και πολύτιμους ανθρώπους, οι οποίοι μου προσέφεραν απλόχερα τις γνώσεις και τη στήριξη, ώστε να μπορέσω να δουλέψω και να πετύχω τους στόχους μου. Αρχικά, οφείλω ειλικρινείς και εγκάρδιες ευχαριστίες στον επόπτη καθηγητή αυτής της εργασίας και Επίκουρο Καθηγητή Βυζαντινής Λογοτεχνίας, κύριο Δημήτριο Γεωργακόπουλο, για την άψογη συνεργασία μας και την παρότρυνση να ασχοληθώ με αυτό το θέμα. Μου προσέφερε απλόχερα τη βοήθειά του τόσο στη συλλογή βιβλιογραφικού υλικού, όσο και στη παράθεση συμβουλών και παρατηρήσεων για την καλύτερη ανάπτυξη του θέματος. Ο σεβασμός, η ευγνωμοσύνη και ο θαυμασμός που τρέφω για το πρόσωπό του θα είναι πάντα απεριόριστα!

Επίσης, εγκάρδιες ευχαριστίες αρμόζουν και στους άλλους δύο καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, στον κύριο Αλέξανδρο Αλεξάκη, Καθηγητή Βυζαντινής Φιλολογίας και στη κυρία Ελένη Καλτσογιάννη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Βυζαντινής Φιλολογίας. Κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σεμιναρίων, μου προσέφεραν μοναδικές γνώσεις και αποτέλεσαν πρότυπα παρακίνησης και βελτίωσης.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους πιο σημαντικούς ανθρώπους στη ζωή μου. Από μικρή μου έμαθαν να αγαπώ το «βιβλίο» και ότι η γνώση είναι δύναμη! Χάρη στην αγάπη και τη στήριξή τους κατάφερα να πετύχω σημαντικούς στόχους μου στη ζωή. Σας ευχαριστώ και σας αγαπώ!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Α΄ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Δαπόντες Κωνσταντίνος, *Λόγοι Πανηγυρικοί εἰς απλούς στίχους εἰς ἐγκώμιον διαφόρων ἀγίων*, παρά Δημητρίου Θεοδοσίου, Βενετία 1778.

Δαπόντες Καισάριος, *Εξήγησις της Θείας Λειτουργίας τ. Α΄*, Μαρκίδες Πούλιου, Βιέννη 1795.

Δαπόντες Καισάριος, *Δακικαί εφημερίδαι*, εκδ. Emile Legrand, Ernest Leroux, Παρίσι 1888.

Δαπόντες Καισάριος, *Κανών περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων*. επιμ. Γ. Π. Σαββίδης. Λέσχη, Αθήνα 1991.

Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*

Δαπόντες Καισάριος, *Κήπος Χαρίτων*. Επιμ. Γ.Π. Σαββίδης, Ερμής, Αθήνα 1995.

Δαπόντες Καισάριος, *Κήπος Χαρίτων*. επιμ. Άλκης Αγγέλου, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1997.

Papadopoulos-Kerameus, *Texte grecesti*

Papadopoulos-Kerameus Athanasios, *Texte grecesti privitoare la istoria romaneasca Documente privitoare la istoria romanilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki vol. XIII*, Bucuresti 1909.

Β' ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αδαμαντίου, *Ναοί και μοναί εις την νήσον Σκόπελον*

Αδαμαντίου Σαμψών, *Ναοί και μοναί εις την νήσον Σκόπελον*, Αθήνα 1974.

Βέης Νίκος Α., «Κατάλογος των ελληνικών χειρογράφων κωδίκων της εν Πελοποννήσω Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου», τόμος Α, (1915).

Βέης, «Τα Άνθη Νοητά»

Βέης Νίκος Α., «Τα Άνθη Νοητά του Κωνσταντίνου Καισαρίου Δαπόντε και τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου», *Νέα Εστία* 32, (Ιούλιος Δεκέμβριος 1942) 13-23.

Βελουδής Γιώργος, *Διήγησις Αλεξάνδρου τιν Μακεδόνας*, ΝΕΒ 1997.

Βογιατζής Σωτήρης, «Συμβολή στην ιστορία της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της κεντρικής Ελλάδος κατά τον 16^ο αιώνα. Οι μονές αγίου Βησσαρίωνος (Δούσικο) και οσίου Νικάνορος (Ζάβορδα)», Διδακτορική Διατριβή, τόμος Α', Σεπτέμβριος 1995.

Γεδεών Μανουήλ, *Ο Άθως, Αναμνήσεις- Έγγραφα- Σημειώσεις*, Κωνσταντινούπολη 1885, 216.

Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε»

Γεωργακόπουλος Δημήτριος Σ., «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε (της συλλογής Ε. Κουρίλα), στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Ψευδο(Σ)Φραντζής και Άνθη Νοητά», *Ελληνικά* 66.2 (2016) 43-56.

Ευσταθίου, «Ο κώδικας 1066»

Ευσταθίου Αθανάσιος Αγγ., «Ο κώδικας 1066 της ΕΒΕ (προερχόμενος από την Ιερά μονή Δουσίκου) και τα γραμματικά ερωτήματα κατά την ύστερη Βυζαντινή περίοδο», *Ιόνιος Λόγος* 1 (2007) 75-123.

Ζαμπάκη, «Μετρικολογικά»

Ζαμπάκη Νικολέτα, «Μετρικολογικά στον *Κήπο Χαρίτων* του Καισαρίου Δαπόντε», Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Ιωάννινα 2017.

Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε»

Καδάς Σωτήρης, «Χειρόγραφο και αυτόγραφες σημειώσεις του Καισαρίου Δαπόντε», *Αφιέρωμα στον Εμμανουήλ Κριαρά. Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου (3 Απριλίου 1987)*, Θεσσαλονίκη 1988, 183-235.

Κακριδής, «Ποιητική του Καισάρου Δαπόντε»

Κακριδής Φάνης Ι., «Παρατηρήσεις στην ποιητική του Καισάρου Δαπόντε», *Δωδώνη* 34, (2005) 25-38.

Καρανάσιος, «Βρύσις λογική»

Καρανάσιος Χαρίτων, «Το άγνωστο έργο του Καισαρίου Δαπόντε Βρύσις λογική (1778): Επιστολαί εκ της φυλακής και κατά των Κολυβάδων», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 12, (2016) 255-388.

Καρπόζηλος Απόστολος, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι Τόμος Γ' (11^{ος}-12^{ος} αι.)*, Κανάκη, Αθήνα 2009.

Κεχαγιόγλου, «Ανέκδοτα στοιχεία για τον Καισάρη Δαπόντε»

Κεχαγιόγλου Γιώργιος, «Ανέκδοτα στοιχεία για τον Καισάρη Δαπόντε από το χειρόγραφο Βυτίνας αριθμ.1», *Ο Ερασιστής* 18, (1986) 35-56.

Κιτρομηλίδης, «Καισάριος Δαπόντες»

Κιτρομηλίδης Πασχάλης Μ., «Καισάριος Δαπόντες. Μια περιδιάβαση στο έργο του», *Νέα Εστία* 1644, (1996) 399-402.

Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, «Εκθεσις παλαιογραφικών»

Παπαδόπουλος-Κεραμεύς Αθ., «Εκθεσις παλαιογραφικών και φιλολογικών ερευνών εν Θράκη και Μακεδονία γενομένων κατά το 1885 διά την Μαυρογορδάτειον Βιβλιοθήκην», *Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος* 17 (1886) 11-12.

Πασχάλης Δημήτριος, «Η εν Άνδρω Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου επικεκλημένη της Παναγίας Παναχράντου», *Θεολογία* 25 (1954) 281-302.

Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες»

Πασχάλης Δημήτριος Π., «Καισάριος Δαπόντες (1714-1784)», *Θεολογία* 13.2 (1935) 224-250.

Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*

Σάθας Κωνσταντίνος Ν., *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, Τόμος Γ', Βενετία 1872.

Σουλογιάννης, «Ο Δαπόντες, η αντίληψις»

Σουλογιάννης Ευθύμιος Θ., «Ο Δαπόντες, η αντίληψις του περί ιστορίας και ο πρόλογος εις το *Φανάρι Γυναικών*», *Κείμενα και μελέται νεοελληνικής φιλολογίας* 65 (1970) 3-11.

Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες»

Σουλογιάννης Ευθύμιος Θ., «Καισάριος Δαπόντες (1714-1784). Η ζωή, η μόρφωση και οι γνωριμίες του», *Θησαυρίσματα* 34 (2004) 447-457.

Rapp, “Kaisarios Dapontes”

Rapp Claudia, “Kaisarios Dapontes (1713-1784): Orthodoxy and education between mount Athos and the Darubian principalities”, University of Vienna Submitted to *Analele Putnei/Annals of Putna*, (2018) 61-80.

Γ' ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Beck Hans- Georg, *Ιστορία της Βυζαντινής Δημόδους Λογοτεχνίας*, μτφ. Νίκη Eideneier, MIET, Αθήνα ⁴2009.

Βουτιερίδης Ηλίας, *Σύντομη ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας 1000-1930*, Παπαδήμα, Αθήνα 1966.

Δημαράς Κωνσταντίνος Θ., *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*, Γνώση, Αθήνα ⁹2000.

Ostrogorsky Georg, *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους τόμος τρίτος*, Ιστορικές εκδόσεις Στέφανος Βασιλόπουλος, Αθήνα ⁵1997.

Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*

Ζήκος Νίκος- Τσουρής Κώστας- Παυλικιάνοφ Κύριλλος, *Τα μοναστήρια του Στρυμόνα και της Ροδόπης*, Explorer- Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη, Αθήνα ²2010.

Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α' και Β'*

Καμαρούλιας Δημήτριος, *Τα μοναστήρια της Ηπείρου Α'-Β'*, Μπάστας- Πλέσσας, Αθήνα 1996.

Καμπούρογλου Δημήτριος Γρ., *Μνημεία της Ιστορίας των Αθηνών επί Τουρκοκρατίας τ. Β'*, Εκ του τυπογραφείου Αλεξάνδρου Παπαγεωργίου, Αθήνα 1890.

Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*

Κοκκίνης Σπύρος, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1976.

Κοκόλης Ξενοφών Α., *Η ομοιοκαταληξία. Τύποι και λειτουργικές διαστάσεις*, Στιγμή, Αθήνα 1993.

Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*

Κόκορης Δημήτριος Θ., *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, Αθήνα ³2002.

Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*

Κονόμος Ντίνος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, τυπογραφείο Κωνσταντινίδη, Αθήνα 1967.

Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*

Λέκκος Ευάγγελος Π., *Τα ελληνικά μοναστήρια*, Ιχνηλάτης, Αθήνα 1995.

Παλαμάς Κωνσταντίνος, *Άπαντα*, τ. Στ', Γκοβόστη, Αθήνα 1984.

Παναγιωτόπουλος Ιωάννης Μ., *Στοιχεία ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών, Αθήνα 1938.

Πολίτης Λίνος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα ¹³2013.

Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*

Σωτηρόπουλος Δημήτρης, *Μοναστήρια της Στερεάς Ελλάδας*, Πειραιάς 2014.

Vitti Mario, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 2003.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός αυτής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας είναι να προστεθεί ένα ακόμη λιθαράκι στην έρευνα για το έργο και τον βίο του Καισάριου Δαπόντε. Κύριο αντικείμενο μελέτης αποτελεί η έκδοση του στιχουργήματος «Ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν Ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας», που ανήκει στη συλλογή του ίδιου συγγραφέα με τίτλο «Ἄνθη Νοητά». Ο Καισάριος Δαπόντες αποτελεί μία αμφιλεγόμενη συγγραφική προσωπικότητα, που έχει απασχολήσει τους ερευνητές ποικιλοτρόπως, αφήνοντας θετική και αρνητική χρειά με το έργο του. Όμως, τα τελευταία χρόνια η επιστήμη στρέφει το βλέμμα της ξανά στο έργο του, το οποίο χαρακτηρίζεται από ποικιλία, τόσο στη θεματολογία, όσο και στον τρόπο γραφής.

Η εργασία διαρθρώνεται σε τρία επιμέρους κεφάλαια. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα απαραίτητα στοιχεία για τον βίο και το έργο του συγγραφέως, με σκοπό να γίνει η όσο το δυνατόν καλύτερη σκιαγράφησή του. Επιπλέον, παρουσιάζεται η ποικίλη κριτική που έχει δεχτεί το έργο του Δαπόντε και η πρόσληψη του έργου του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται εισαγωγή στο κυρίως θέμα της εργασίας, που είναι το έργο «Ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν Ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας». Η συλλογή «Ἄνθη Νοητά» μας παραδίδεται σε δύο κώδικες, στον λανθάνοντα κώδικα Καλλιπόλεως 9 και στον κώδικα Κουρίλα 7. Η έκδοση του κειμένου στηρίχτηκε στον κώδικα Κουρίλα 7 και επομένως γίνεται αναλυτική περιγραφή του.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, ακολουθεί η έκδοση του έργου. Αρχικά, παρουσιάζονται τα εκδοτικά ζητήματα και οι διαφορές που παρουσιάζει το κείμενο στον κώδικα Κουρίλα 7 με την πρώτη έκδοση του Αθ. Παπαδόπουλου-Κεραμέα. Στη συνέχεια ακολουθεί η έκδοση του κειμένου και σχόλια πάνω στην δομή και το περιεχόμενο του έργου. Τα ερμηνευτικά σχόλια επικεντρώνονται κυρίως σε ναούς και μονές του ελλαδικού χώρου. Τέλος, παρατίθεται πίνακας με τα μοναστήρια και τις εκκλησίες που αναφέρονται στο έργο και σύντομο γλωσσάρι. Η βιβλιογραφία, η οποία χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας, παρέχεται στο ειδικό κεφάλαιο, που προηγείται της εισαγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ

1.1 ΒΙΟΣ

Ο Κωνσταντίνος (μετέπειτα ως μοναχός Καισάριος) Δαπόντες υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές, χρονογράφους, θρησκευτικούς συγγραφείς και λογίους του 18ου αιώνα. Γεννήθηκε στην Σκόπελο και κατάγεται από επιφανή οικογένεια της εποχής, με γονείς τον Στέφανο και την Μαγδαληνή.¹ Ο πατέρας του Στέφανος είχε καταγωγή από οικογένεια Ενετών που είχαν εγκατασταθεί στο νησί της Άνδρου και μετακόμισε στην Σκόπελο στις αρχές του 18ου αιώνα, έπειτα από σύγκρουση με τον μεγαλύτερο αδερφό του Αυγουστίνο. Στη Σκόπελο ασχολήθηκε με την διδασκαλία και έκανε εξέχουσες γνωριμίες από τον χώρο της πολιτείας και του κλήρου. Παντρεύτηκε την Μαγδαληνή, γόνο αριστοκρατικής οικογένειας και μαζί της απέκτησε δεκαπέντε παιδιά (δώδεκα αγόρια και τρία κορίτσια), από τα οποία πέντε απεβίωσαν. Ο γιος του Μεθόδιος (και αδερφός του Κωνσταντίνου) διετέλεσε μητροπολίτης Αίνου και μετέπειτα μοναχός στη μονή του αγίου Ιωάννη στη Χίο.² Ο Στέφανος Δαπόντες ίδρυσε στην Σκόπελο το 1723-1724 σχολείο, με τη βοήθεια του τέως μητροπολίτη Ναυπάκτου και Άρτης Νεοφύτου Μαυρομάτη, με διδάσκαλο τον Αγιορείτη ιερομόναχο Ιερόθεο. Το σχολείο συγκέντρωνε μαθητές όχι μόνο από την Σκόπελο αλλά και από τις γύρω περιοχές και ο Κωνσταντίνος συγκαταλέγεται στους πρώτους μαθητές, καθώς εκεί έμαθε τα πρώτα του γράμματα.³

Το 1731 ο Στέφανος Δαπόντες έστειλε τον 17χρονο πλέον Κωνσταντίνο στην Κωνσταντινούπολη στους γνωρίμους του Χρύσανθο Νοταρά, πατριάρχη Ιεροσολύμων, και Κωνσταντίνο Βεντούρα τον Πάριο, διερμηνέα του οθωμανικού στόλου, καθώς έκρινε ότι το μέλλον του γιού του ήταν περιορισμένο στην Σκόπελο, λόγω των δυνατοτήτων του.⁴ Μετά τον θάνατο του πατριάρχη στις 7 Φεβρουαρίου το 1731, την προστασία του Κωνσταντίνου ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Βεντούρας, ο οποίος

¹ Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, 425

² Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 224-225

³ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 28-29

⁴ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 29

έστειλε τον Κωνσταντίνο στην Βλαχία, στο Βουκουρέστι, στον ηγεμόνα Μιχαήλ Ρακοβίτσα. Η κατάσταση που συνάντησε όμως στην Βλαχία ήταν πολύ άσχημη, λόγω έντονων πολιτικών αναταραχών, που οδήγησαν στην δημιουργία δύο στρατοπέδων μεταξύ ντόπιων και Ελλήνων με σκοπό την εξουσία. Ο Μιχαήλ Ρακοβίτσα αντικαταστάθηκε από τον Κωνσταντίνο Μαυροκορδάτο και έτσι ο Κωνσταντίνος Βεντούρας έχασε το αξίωμα του διερμηνέα του στόλου.⁵ Όμως τυχερός μέσα στην ατυχία του στάθηκε ο Κωνσταντίνος Δαπόντες, καθώς διάδοχος του πατριαρχικού θρόνου Ιεροσολύμων εκλέχθηκε ο φίλος του πατέρα του Μελέτιος, ο οποίος τον διόρισε υπότροφο στην Πατριαρχική σχολή, όπου προχειρίστηκε σε Αναγνώστη. Ο Δαπόντες εκεί για να εξοικονομήσει χρήματα αντέγραφε βιβλία και ενοικίαζε σε άλλους φοιτητές το δωμάτιο που του είχε παραχωρηθεί στη μονή του Αγίου Γεωργίου.⁶

Το 1733 ο Γρηγόριος Β' Γκίκας κατέλαβε τον θρόνο της Βλαχίας, ενώ ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος έγινε ηγεμόνας στη Μολδαβία. Ο Δαπόντες ακολουθώντας τον προστάτη του Μαυροκορδάτο μετέβη στις αυλές της Μολδαβίας, στο Ιάσιο ως δεύτερος γραμματέας της αυλής. Το 1735 επέστρεψε στο Βουκουρέστι, όταν ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος έγινε και πάλι ηγεμόνας της Βλαχίας.⁷ Μετά την φοίτησή του στην Ηγεμονική Ακαδημία, ο Δαπόντες μετέβη στη Γερμανία όπου γνώρισε έναν από τους πιο ισχυρούς υπουργούς σε επιρροή στον ηγεμόνα, καταγόμενο από τη Ζαγορά Πηλίου Κωνσταντίνο Ξυπόλυτο. Το 1738 σε ηλικία εικοσιτεσσάρων χρονών, έπειτα από σύσταση του Ξυπόλυτου, ο Δαπόντες προσλήφθηκε ως δεύτερος γραμματέας του ηγεμόνα με εντολή την συγγραφή των «Δακικών Εφημερίδων», δηλαδή των γεγονότων του τετραετούς ρωσοτουρκικού πολέμου (1736-1739).⁸ Το 1739 μετά τον θάνατο του πατέρα του, έλαβε το αξίωμα του προξένου της Αγγλίας, θέση που κατείχε μέχρι πρότινος ο πατέρας του και παράλληλα προσπαθούσε να λάβει το αξίωμα του προξένου της Βενετίας.⁹ Το 1741 ακολουθώντας και πάλι τον Μαυροκορδάτο μετέβη στο Ιάσιο, όπου ξεκίνησε να ασχολείται με τη συστηματική μελέτη των Γραφών και με τη συγγραφή έμμετρων στιχουργημάτων και λογυδρίων.¹⁰

⁵ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 29-30

⁶ Σουλογιάννης, «Καيسάριος Δαπόντες», 449 και Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 31

⁷ Σουλογιάννης, «Καيسάριος Δαπόντες», 449-450

⁸ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 31

⁹ Σουλογιάννης, «Καيسάριος Δαπόντες», 450

¹⁰ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 32

Ωστόσο, σύντομα, εξαιτίας της δυσαρέσκειάς του για τη μη προαγωγή του, ήρθε σε ρήξη με τον Κωνσταντίνο Μαυροκορδάτο, παραιτήθηκε και πήγε στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό να γυρίσει στην πατρίδα του την Σκόπελο.¹¹ Στην Κωνσταντινούπολη όμως, συνάντησε τον Ιωάννη Μαυροκορδάτο, με τον οποίο και συνωμότησε εναντίον του ηγεμόνα αδερφού του. Ο Ιωάννης Μαυροκορδάτος κατάφερε να γίνει ηγεμόνας της Μολδαβίας, με αποτέλεσμα ο Δαπόντες να διοριστεί πρώτος ηγεμονικός γραμματέας λαμβάνοντας σύντομα και το αξίωμα του καμινάρη, ενώ το 1744 ο Ιεροσολύμων Παρθένιος τον διόρισε εκκλησιάρχη του θρόνου των Ιεροσολύμων.¹² Όλα αυτά τα χρόνια ο Δαπόντες κατάφερε την οικονομική, πολιτική και κοινωνική του άνοδο. Όμως, όπως ο ίδιος ομολόγησε, είχε διαπράξει πολλά κακά (έχτισε τη βρύση του Πικουαρίου έξω από το Ιάσιο, την σκήπητη του Ευαγγελισμού κοντά στη μονή Σοκόλας και τον ναό των Αρχαγγέλων στη Σκόπελο), αλλά και πολλά κακά (χρηματίστηκε για τον διορισμό ενός ραβίνου, κρέμασε έναν Εβραίο), με αποτέλεσμα να αποκτήσει πολλούς εχθρούς, ένας από τους οποίους ήταν ο μεγάλος βεζίρης που είχε διατάξει την σύλληψή του.¹³

Στις 30 Ιουλίου 1746, ο Δαπόντες κατέφυγε στην Κριμαία ζητώντας άσυλο από τον χάνο των Ταρτάρων.¹⁴ Όμως, στις 27 Μαρτίου 1747, κατά την διάρκεια της συνοδείας του στον Τάρταρο ηγεμόνα, συνελήφθη και οδηγήθηκε στις φυλακές του Μουγζούραγα. Ορισμένες καταγγελίες που του είχε προσάψει ο μέγας βεζίρης ήταν ο φόνος ενός Εβραίου, η μετάβασή του στην Κριμαία με σκοπό τον εκχριστιανισμό των Τούρκων, ο χρηματισμός του για τον διορισμό ενός ραβίνου κ.ά. Την περίοδο του εγκλεισμού του ο Δαπόντες την βίωσε άσχημα, στεναχωριόταν γιατί δεν είχε τον πνευματικό του να εξομολογηθεί και να κοινωνήσει και ένοιωσε την εγκατάλειψη όλων.¹⁵ Το γεγονός όμως που τον στιγμάτισε περισσότερο από όλα, ήταν η άρνησή του να συναντήσει στην Κωνσταντινούπολη την μητέρα του και πέντε από τα αδέρφια του, λόγω ντροπής. Μετά από λίγο καιρό η μητέρα του πέθανε από τον καημό της¹⁶ και για αυτό το συμβάν ο Δαπόντες έγραψε τους εξής στίχους:

¹¹ Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες», 450

¹² Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες», 450 και Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 230

¹³ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 33

¹⁴ Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες», 451

¹⁵ Καρανάσιος, «Βρύσις λογική», 276-295

¹⁶ Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες», 452

«Καὶ μένα δὲν ἠθέλησεν ἡ ἄσπλαχνη καρδιά μου
 νὰ τὴν ἐφέρω νὰ μ' ἰδῇ, νὰ ἔλθῃ ἐμπροστά μου.
 Ἦθελα ναί, ἐπάσχιζα νὰ εὕγω, κ' ἐθαῤῥοῦσα,
 θάνατον δὲν ἐπρόβλεπα, οὐδὲ τὸν καρτεροῦσα».¹⁷

Στη φυλακή παρέμεινε 20 μήνες, αποφυλακίστηκε δηλαδή στις 27 Νοεμβρίου 1748. Η παραμονή του στη φυλακή αποτέλεσε μια περίοδο μετάνοιας και εσωτερικής αναζήτησης για τον Δαπόντε, συμβάλλοντας στην αλλαγή της κοσμοθεωρίας του, καθώς κατάφερε να συγχωρέσει τους εχθρούς του και να ενδυναμώσει περισσότερο τη πίστη του στο Θεό. Στη συνέχεια, ελεύθερος πια, επισκέφτηκε για τέσσερις μήνες το νησί της Χάλκης όπου και συνάντησε σημαντικές προσωπικότητες όπως τον πρώην πατριάρχη Ιεροσολύμων Παρθένιο, τον πρώην πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Παῖσιο Β' και τον Οικουμενικό πατριάρχη Ιωαννίκιο Καρατζά.¹⁸

Στις 12 Νοεμβρίου 1749 ο Δαπόντες, έπειτα από προτροπή του πατριάρχη Αντιοχείας Σιλβέστρου του Κύπριου, νυμφεύτηκε τη Μαριόρα, απόγονο επιφανούς οικογένειας της Κωνσταντινούπολης, και μαζί απέκτησαν μία κόρη.¹⁹ Όμως, δεν πρόλαβε να χαρεί την οικογένειά του, καθώς τα άσχημα γεγονότα τον πρόλαβαν. Πριν καν συμπληρώσει δύο χρόνια έγγαμου βίου, η σύζυγος και η κόρη του απεβίωσαν, λόγω μιας πανδημίας πανώλης που είχε ξεσπάσει.²⁰ Όπως είναι λογικό, οι τόσο έντονες

¹⁷ Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, στ. 79-82, 60

¹⁸ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 36

¹⁹ Βλ. Κεχαγιόγλου, «Ανέκδοτα στοιχεία για τον Καισάριο Δαπόντε από το χειρόγραφο της Βυτίνας αριθμ. 1», *Ο Ερανιστής*, (1986) 46: «Τῷ αὐτῷ ἔτει, Νοεμβρίου ιβ^η, Κυριακὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, ἐστεφανώθηκα αὐτήν, πάλιν διὰ χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἀντιοχείας, πιάσας τὰ στέφανα ὁ ἅγιος Κρήτης Γεράσιμος, ὁ νουνός της». Και βλ. Καισάριος Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, 62: «Θυγάτρ Ἰωάννου τε ὁμοῦ καὶ Φευρωνείας»

²⁰ Βλ. Κεχαγιόγλου, «Ανέκδοτα στοιχεία για τον Καισάριο Δαπόντε», 46: «Ἐν δὲ τῷ μηνὶ Ἀυγούστου κδ^η, ἡμέρα Σαββάτω, ..., ἐγεννήθη μοι θυγάτηρ. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὡς ἀτελεῖς τὸ βρέφος καὶ ἀσθενὲς διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς μητρὸς ἀνεγεννήθη διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ... ὀνομασθεῖσα Μαγδαληνή. Κατὰ δὲ τὴν ιδ^η Σεπτεμβρίου ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ. Τῇ ἑκτῇ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου, ἡμέρα Κυριακὴ, τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ, ἀνεπαύθη καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἔνδον τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Χάλκης, ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας εἰκόνης αὐτῆς τῆς θαυματουργοῦ, ..., ἐλθοῦσα ἀπὸ τὰ Τοῦσλα ἄρρωστη καὶ προσπεσοῦσα ἐκεῖ διὰ νὰ λάβῃ τὴν ὑγείαν. Ἐτάφη δὲ ἐντίμως καὶ με πατριαρχικὴν παρουσίαν τοῦ κὺρ Κυρίλλου πρώην Κωνσταντινουπόλεως».

εμπειρίες που έζησε -μία είναι η φυλάκισή του και η άλλη ο χαμός των αγαπημένων του ανθρώπων- στιγμάτισαν τη ζωή του και αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα στην αλλαγή της πορείας της ζωής του. Αποφάσισε δηλαδή να αφοσιωθεί περισσότερο στον Θεό και να ακολουθήσει τον μοναχικό βίο. Όπως αναφέρει και ο ίδιος στον *Κήπο Χαρίτων*:

«Καὶ τὸ τοῦ κόσμου μάταιον ἰδὼν καὶ λογαριάσας,
καὶ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, καλὰ, κακὰ, χορτάσας,
Καὶ κόσμον καὶ ἐγκόσμια μὲ δίκαιο μισήσας,
ἀπὸ τὸν κόσμον ἔφυγα, ἔρημον ἀγαπήσας».²¹

Έτσι, στις 10 Αυγούστου 1753 κατευθύνθηκε προς τη μονή της Ζωοδόχου Πηγής στο Πιπέρι, ερημονήσι κοντά στη Σκόπελο, όπου στις 26 Οκτωβρίου 1753 και σε ηλικία σαράντα ετών, εκάρη μοναχός, λαμβάνοντας το όνομα Καισάριος.²² Εκεί παρέμεινε περίπου δύομιση χρόνια και συνέγραψε γύρω στους δέκα τόμους με ομοιοκατάληκτα στιχουργήματα.²³ Στη συνέχεια, ύστερα από φιλονικία με τον ηγούμενο της μονής, εγκατέλειψε το Πιπέρι και κατευθύνθηκε στην μονή της Παναγίας της Ευαγγελίστριας στη Σκόπελο, μονή που ίδρυσε ο πατέρας του Στέφανος.²⁴ Μετά από λίγους μήνες, την 1^η Μαΐου 1757 ανεχώρησε για τη μονή Ξηροποτάμου στο Άγιον Όρος. Τότε, όμως η μονή αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα και έτσι οι μοναχοί αποφάσισαν να αναθέσουν στον Καισάριο ζητεία για την οικονομική της ενίσχυση.²⁵ Η ιδέα της αποστολής αυτής δεν άρεσε καθόλου στον Δαπόντε, ο οποίος για την αποφυγή επινόησε τον όρο να γίνει η ζητεία με συνοδεία του πολύτιμου ξύλου του Τιμίου Σταυρού. Ωστόσο, προς έκπληξή του ο όρος έγινε δεκτός και ο ίδιος, αν και αναζητούσε την ηρεμία της μοναστικής ζωής, δέχτηκε και μαζί με άλλους δύο μοναχούς ξεκίνησε την περιοδεία στις 22 Μαΐου 1757²⁶. Ταξίδεψε στη Θάσο, στην Ανδριανούπολη, στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, στην Κωνσταντινούπολη, στη Χίο, στη Σάμο, στα Ψαρά, στην Εύβοια και στην πατρίδα του τη Σκόπελο.²⁷ Η ζητεία διήρκησε περισσότερο από το προβλεπόμενο, δηλαδή περίπου οχτώ χρόνια έως τις 11

²¹ Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, στ. 7-10, 69

²² Σουλογιάννης, *Καισάριος Δαπόντες*, 452

²³ Σάθας, «*Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*», 36-37

²⁴ Σουλογιάννης, «*Καισάριος Δαπόντες*», 452

²⁵ Rapp, «*Kaisarios Dapontes*», 66-67

²⁶ Σάθας, «*Καισάριος Δαπόντες*», 43

²⁷ Σουλογιάννης, «*Καισάριος Δαπόντες*», 452-453

Σεπτεμβρίου 1765, και αποδείχθηκε ιδιαίτερα επιτυχής καθώς συγκεντρώθηκαν αρκετά μεγάλα χρηματικά ποσά²⁸. Μετά την επιστροφή του στη μονή Ξηροποτάμου, ο Δαπόντες συγκεντρώθηκε στη μελέτη και τη συγγραφή.²⁹ Στις 22 Αυγούστου 1771 κατέφυγε στη μονή Κουτλουμουσίου στο Άγιον Όρος, όπου παρέμεινε έως τις 30 Δεκεμβρίου 1773.³⁰ Στις 19 Σεπτεμβρίου 1778 αποφάσισε να επιστρέψει στη Σκόπελο, στη μονή Ευαγγελίστριας, στην οποία εκτέλεσε έργα επισκευαστικά και διακοσμητικά.³¹ Μετά από έξι χρόνια, τον Ιούλιο του 1784, με λύπη αποφάσισε να εγκαταλείψει το αγαπημένο του πατρικό μοναστήρι, ενοχλημένος από τον αδερφό του Γιάννη. Έτσι, επέστρεψε ξανά στη μονή Ξηροποτάμου, όπου αυτή έμελλε να είναι και ο τελευταίος του προορισμός, καθώς στις 4 Δεκεμβρίου 1784 απεβίωσε σε ηλικία 70 ετών.³²

1.2 ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Ο Καισάριος Δαπόντες υπήρξε ένας από τους πολυγραφότερους συγγραφείς της εποχής του³³, με ποικίλο και ευρύ φάσμα γνώσεων και ενδιαφερόντων, εξαιρετικά φιλομαθής, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας κοσμοπολίτης λόγιος. Το συγγραφικό του έργο αποτελείται από έμμετρα και πεζά συγγράμματα, στα οποία αντανακλάται τόσο η κλασική όσο και η θρησκευτική του παιδεία. Εμπνευσμένος από τη μελέτη της Αγίας Γραφής, των Βίων των Αγίων και των Πατέρων της Εκκλησίας, συνέταξε θρησκευτικά έργα, στα οποία συγκαταλέγονται αλφάβητα, ειρμοί, θεοτόκια, μακαρισμοί, μεγαλυνάρια, στιχηρά, χαιρετισμοί, εκκλησιαστικοί κανόνες, ακροστιχίδες, ύμνοι, μαρτυρολογίες, συναξιαριακές διηγήσεις. Επίσης, έγραψε

²⁸ Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες», 453

²⁹ Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 235

³⁰ Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 189

³¹ Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 189-190

³² Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 190

³³ Κακριδής, «Ποιητική του Καισαρίου Δαπόντε», 27

επιγράμματα, διαλόγους και επιστολές, είτε με εκκλησιαστικό περιεχόμενο, είτε επηρεασμένα από το εκκλησιαστικό πνεύμα.³⁴

Αξιοπρόσεκτο είναι και το ιστορικό έργο του Δαπόντε, καθώς αποτελεί σημαντική πηγή των γεγονότων της εποχής του. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, με το έργο του συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης του νέου ελληνισμού.³⁵ Ο ίδιος ο Δαπόντες έχει εκφράσει τον θαυμασμό του προς την ιστορία, καθώς την θεωρεί «το αρχαιότερο πράγμα, το αναγκαιότερο, το γλυκύτερο, το μαθηματικότερο, το στερεότερο, το τιμιότερο, το δοξαστικότερο, το αγαπητότερο και το σοφότερο».³⁶ Έτσι επέλεξε να γράψει και ιστορικά έργα, γιατί η ωφέλεια που προσφέρει σε όλους η ιστορία είναι πολύ μεγάλη. Κάποια από τα ιστορικά του έργα είναι η *Βίβλος Βασιλειών*, ο *Κατάλογος ιστορικός*, η *Ιστορία συμβάντων*, η *Γεωγραφική Ιστορία*,³⁷ οι *Δακικαί Εφημερίδες*, στις οποίες καταγράφει τα γεγονότα του ρωσοτουρκικού πολέμου των ετών 1736-1739, έπειτα από επιθυμία του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου κ.α. Βέβαια, ιστορικά στοιχεία και πληροφορίες εντοπίζονται και σε άλλα έργα του Δαπόντε, όπως το *Φανάρι Γυναικών*, ο *Καθρέπτης γυναικών*, τα *Άνθη Νοητά*, αλλά και στο αυτοβιογραφικό του έργο *Κήπος Χαρίτων*.³⁸

Ο Δαπόντες κατάφερε να δει πολλά από τα έργα του τυπωμένα. Το 1736 εκδόθηκε στο Βουκουρέστι με δαπάνη του Κωνσταντίνου Ξυπολύτου, ώστε να διανεμηθεί δωρεάν, το έργο του *Βιβλίον περιέχον τας ιεράς ακολουθίας του αγίου ιερομάρτυρος Χαράλάμπους του θαυματουργού· της οσίας Ματρώνης της Χιοπολίτιδος· του εν αγίοις πατρός ημών Σπυρίδωνος επισκόπου Τριμυθούντος του θαυματουργού*.³⁹ Στη Βενετία το 1746 εκδίδεται το έργο του *Βίβλος ιερά περιέχουσα την άπασαν ακολουθίαν του αγίου ιερομάρτυρος Ρηγίνου, επισκόπου Σκοπέλων, τον ακάθιστον ύμνον εις τον τίμιον και ζωοποιόν σταυρόν του Σωτήρος ημών Χριστού, μετάφρασιν διά στίχων πολιτικών εις τον λόγον περί εξόδου ψυχής και της δευτέρας παρουσίας, μετά προσθήκης διαλόγων δύο κατ' αλφάβητον*, το οποίο αφιέρωσε στον ηγεμόνα Ιωάννη Μαυροκορδάτο.⁴⁰ Το 1766

³⁴ Βέης, «Τα Άνθη Νοητά», 14 και Κακριδής, «Ποιητική του Καισαρίου Δαπόντε», 27

³⁵ Κιτρομηλίδης, «Καισάριος Δαπόντες», 400

³⁶ Σουλογιάννης, «Ο Δαπόντες, η αντίληψις», 4

³⁷ Σουλογιάννης, «Ο Δαπόντες, η αντίληψις το», 4-5

³⁸ Κιτρομηλίδης, «Καισάριος Δαπόντες», 400-401

³⁹ Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 242

⁴⁰ Σουλογιάννης, «Καισάριος Δαπόντες», 241

τυπώθηκε ο *Καθρέπτης γυναικῶν*, που περιέχει 153 ιστορίες ενάρετων και μη γυναικῶν από τη Παλαιά Διαθήκη, αφιερωμένο στη σύζυγο του ηγεμόνα της Βλαχίας Ιωάννη Γκίκα, Ελένη Μαυροκορδάτου.⁴¹

Το 1770 εκδόθηκαν το *Εγκόλπιον λογικόν* και η *Χρηστοθήθεια*, την οποία ο Δαπόντες αφιέρωσε στον Πάνο Μουρούζη, βουλευτή της αυτοκρατορίας της Ρωσίας. Στη *Χρηστοθήθεια* παρατίθενται οι τρόποι με τους οποίους αποκτώνται τα καλά ήθη της ψυχής και του σώματος,⁴² ενώ ο Βέης αναφέρει ότι πρόκειται για απόδοση σε απλή γλώσσα μετάφρασης κάποιου λατινικού κειμένου από τον καθηγητή της Μεγάλης του Γένους Σχολής Αντώνιο Βυζάντιο.⁴³ Το 1772 εκδόθηκαν οι *Επιστολαί κατά της υπερηφανείας προς Ραδουκάνον τον μέγαν χατμάνο της Μπογδανίας και περί ματαιότητος του κόσμου προς τους άρχοντας της Βλαχομπογδανίας*. Επιπλέον, το 1775 εκδόθηκε στη Βενετία η *Γεωγραφική ιστορία και περί της νέας νήσου πλησίον της Σαντορίνης* και την επόμενη χρονιά τυπώνονται το έργο *Επιστολαί κατά της υπερηφανείας και περί ματαιότητος του κόσμου*.⁴⁴ Το 1778 εκδόθηκαν τα έργα του Λόγοι πανηγυρικοί, *Ρόδον αμάραντον* και *Τράπεζα πνευματική*.⁴⁵ Το 1779 τυπώθηκε το έργο *Μαργαρίται των τριών Ιεραρχών* και τέλος, το 1780 τυπώθηκαν το περιέχον *Θέατρον Βασιλικόν*, ένα *Ψαλτήρι*, το *Πατερικόν* και το *Εγκώμιον φυλακής*.⁴⁶

Η τόσο πλούσια εκδοτική παραγωγή των έργων του Δαπόντε δεν συνεχίστηκε σε τέτοιο βαθμό και μετά τον θάνατό του το 1784. Το 1795 εκδόθηκε στη Βιέννη το έργο του *Εξήγησις της Θείας Λειτουργίας* από τους Σιατιστινούς Μαρκίδες Πούλιου.⁴⁷ Σχεδόν 100 χρόνια αργότερα, ο Σάθας εξέδωσε στη Βενετία δύο έργα του Δαπόντε τον *Χρονογράφο* και το *Κατάλογος Ιστορικός*.⁴⁸ Το 1880 ο Γαβριήλ Σοφοκλής εξέδωσε στην Αθήνα τον *Κήπο Χαρίτων* και το 1881 ο Emil Legrand εξέδωσε το ίδιο έργο στο Παρίσι. Ο Legrand εξέδωσε επίσης, μεταξύ του 1880 και 1888 το *Δακικαί Εφημερίδες*

⁴¹ Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 243

⁴² Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 244

⁴³ Βέης, «Τα Άνθη Νοητά», 15

⁴⁴ Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 245

⁴⁵ Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 246

⁴⁶ Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 247

⁴⁷ Δαπόντες, *Εξήγησις της Θείας Λειτουργίας*, τόμος 1, Βιέννη 1795

⁴⁸ Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, 67-68 και Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες», 247

στο Παρίσι. Γενικά γίνεται αντιληπτό, ότι πολλά από τα στιχουργήματα του Καισάριου Δαπόντε δεν έχουν δημοσιευτεί και μερικά έχουν δυστυχώς χαθεί.

Αν και τον τελευταίο αιώνα το ενδιαφέρον για το έργο του Καισάριου Δαπόντε δείχνει μειωμένο, μάλλον λόγω του θρησκευτικού του περιεχομένου,⁴⁹ έχουν εντοπιστεί πάνω από 100 χειρόγραφα μεταξύ των οποίων και άγνωστα αυτόγραφα,⁵⁰ γεγονός που αναμένεται να πυροδοτήσει ακόμα περισσότερο το ενδιαφέρον των μελετητών.

1.3 ΚΑΙΣΑΡΙΟΣ ΔΑΠΟΝΤΕΣ: Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Η πρόσληψη ενός έργου και ενός δημιουργού από τη φιλολογική κοινότητα και το αναγνωστικό κοινό εξαρτάται από διάφορες συνιστώσες. Αρχικά, σημαντικό ρόλο παίζει ο δημιουργός, με ποιον τρόπο δηλαδή δομεί το έργο, για ποιο λόγο το γράφει και σε ποιόν απευθύνεται. Επιπλέον, ρόλο παίζει ο τρόπος με τον με τον οποίο ο δέκτης θα διαβάσει και θα ερμηνεύσει το έργο, σύμφωνα με τις προτιμήσεις και τις ιδεολογίες του. Άξια αναφοράς είναι και τα εξωκειμενικά στοιχεία, όπως ο χώρος και ο χρόνος και οι διάφορες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν. Όλα αυτά επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο κάθε ομάδα και εποχή θα υποδεχτούν το έργο και τον συγγραφέα. Η περίπτωση του Καισαρίου Δαπόντε παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς οι απόψεις για τον ίδιο και το έργο του ποικίλουν.

Ο Καισάριος Δαπόντες υπήρξε ένας από τους πολυγραφότερους λογίους της εποχής του και με ποικίλη θεματολογία. Συνέταξε έργα θρησκευτικά, ιστορικά, διδακτικά, άσματα και ύμνους. Για αυτό τον λόγο είναι δύσκολο να τοποθετήσουμε τον ίδιο και το έργο του σε μία ξεχωριστή κατηγορία.⁵¹ Ο ίδιος αποκαλούσε τον εαυτό του

⁴⁹ Καρανάσιος, «Βρύσις λογική», 257

⁵⁰ Καρανάσιος, «Βρύσις λογική», 259

⁵¹ Κακριδής, «Ποιητική του Καισάριου Δαπόντε», 27

στιχοποιού⁵² και όχι ποιητή, δηλαδή χρησιμοποιούσε τους στίχους για να εκφράσει και να μεταφέρει όσα ήθελε να πει. Πάντως ανάμεσα στους λογίους της εποχής του απολάμβανε αναγνώριση, κάτι στο οποίο βοηθούσε και η κοινωνική του καταξίωση. Όμως, στο πέρασμα των χρόνων οι κριτικές για το έργο του παρουσίασαν μεγάλη διαφοροποίηση. Κάποιοι μελετητές του ψάλλουν το εγκώμιο, ενώ άλλοι δεν μπορούν να αντιληφθούν κάποια λογοτεχνική ή και μη αξία στο έργο του.⁵³

Ο Π. Κορδίκας αναφέρει τον Δαπόντε ως τον μελωδικότατο ποιητή που πέρασε από την αθωνική χερσόνησο⁵⁴ και ο Γ. Σοφοκλής εξαιρεί τα προτερήματα του Δαπόντε, τα οποία θεωρεί διαχρονικά.⁵⁵ Ο Μ. Γεδεών τον χαρακτηρίζει ως πολύτιμη ιστορική πηγή και τον εξισώνει με τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη⁵⁶, ο Θ. Αθανασίου τον χαρακτηρίζει ως «αηδόνα του 18^{ου} αιώνα»⁵⁷, όπως και ο Ν. Βέης τον αποκαλεί «ποιητή χαριέστατο».⁵⁸ Επίσης, ο Γ. Σεφέρης φαίνεται να τρέφει εκτίμηση προς τον Δαπόντε⁵⁹ ο Γ. Βελουδής τονίζει την προσφορά του Δαπόντε στη μετάδοση στοιχείων της παράδοσης⁶⁰ και ο Γ.Π. Σαββίδης τον παρομοιάζει με γέφυρα που συνδέει μακρινά μεταξύ τους πράγματα και παρέχει ψυχική ωφέλεια και χαρά.⁶¹ Μια πιο συγκρατημένη κριτική παραθέτει ο Η. Βουτιερίδης, ο οποίος τονίζει την ευκολία του Δαπόντε στη δημιουργία στίχων⁶², αλλά και ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος ο οποίος εκτός από τα ελαττώματα του Δαπόντε παραδέχεται την αξία του στη συλλογή πληροφοριών⁶³. Τέλος, ο Κ.Θ. Δημαράς με την ίδια συγκρατημένη ματιά αναφέρει μεν ότι ο Δαπόντες

⁵² Καρανάσιος, «Βρύσις λογική», 355

⁵³ *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Αγγέλου, 353-362

⁵⁴ *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Αγγέλου, 353

⁵⁵ *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Αγγέλου, 354

⁵⁶ Γεδεών Μανουήλ, *Ο Άθως, Αναμνήσεις- Έγγραφα- Σημειώσεις*, Κωνσταντινούπολη 1885, 216

⁵⁷ *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Αγγέλου, 357

⁵⁸ Βέης, «Τα Άνθη Νοητά», 14

⁵⁹ *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Αγγέλου, 359

⁶⁰ Βελουδής Γιώργος, *Διήγησις Αλεξάνδρου του Μακεδόνα*, ΝΕΒ 1977, νε΄-νστ΄

⁶¹ *Κανών περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων*, επιμ. Γ.Π. Σαββίδης, Αθήνα 1991, 60

⁶² Βουτιερίδης Ηλίας, *Σύντομη ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας 1000-1930*, Παπαδήμα, Αθήνα 1966, 242

⁶³ Παναγιωτόπουλος Ι.Μ., *Στοιχεία ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών, Αθήνα 1938, 78

«είναι αληθινά ο στιχουργός που ταίριαζε σε μια αντιπονητική κοινωνία... με αχόρταγη βουλμία για γνώσεις και εντυπώσεις», όμως με στίχο που αποτελεί «μνημοτεχνία». Επίσης, παρατηρεί ότι οι στίχοι του δείχνουν μια στροφή προς το άτομο και εντοπίζει στον Δαπόντε το πνεύμα μιας νέας αλλαγής.⁶⁴

Στην αντίπερα όχθη βρίσκεται ο Κ. Παλαμάς, ο οποίος χαρακτηρίζει τον Δαπόντε απλά πεζογράφο και πολυγογράφο και δεν του αναγνωρίζει καμία ποιητική αξία.⁶⁵ Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και ο Ι. Συκούρης που χαρακτηρίζει τα έργα του Δαπόντε άθλια⁶⁶ και ο Μ. Vittì, ο οποίος τονίζει τον πλατειασμό και τον μακρόσυρτο ρυθμό του Δαπόντε και χαρακτηρίζει τον *Κήπο Χαρίτων* «μεμψίμοιρο στιχούργημα».⁶⁷ Επιπλέον, ο Λ. Πολίτης εστιάζει στη θυμοσοφική και χιουμοριστική διάθεσή του χαρακτηρίζοντας τους στίχους του Δαπόντε πρόχειρους, πλαδαρούς και πλατειάζοντες και απορρίπτει κάθε λογοτεχνική αξία στο έργο του.⁶⁸ Ο Σάθας κάνει λόγο για μια περίπτωση «άφελοῦς ἄμα δὲ κοινωφελοῦς στιχογράφου»⁶⁹ και τέλος, ενώ πιο καυστικός ο Φ. Κακριδής αναφέρει ότι «όχι μόνο το έργο του δεν μπορεί να διαβαστεί χωρίς πολλά χαμόγελα, αλλά που και ο ίδιος... χαμογελώντας θα έγραφε, ακόμη και όταν φαινομενικά σοβαρολογούσε».⁷⁰

⁶⁴ Δημαράς Κ.Θ., *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*, Γνώση, Αθήνα 2000⁹, 114-115

⁶⁵ Παλαμάς Κωνσταντίνος, *Άπαντα*, τ. Στ', Γκοβόστη, Αθήνα 1984, 52

⁶⁶ *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Αγγέλου, 357

⁶⁷ Vittì Mario, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 2003, 140

⁶⁸ Πολίτης Λίνος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα ¹³2013, 92

⁶⁹ Σάθας, «Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη», 28

⁷⁰ Κακριδής, «Ποιητική του Kaisáριου Δαπόντε», 25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΘΗ ΝΟΗΤΑ

2.1 ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ

Το στιχούργημα *Απαρίθμησης τῶν ὀνομαστῶν ναῶν και μονῶν τῆς Παναγίας* συμπεριλαμβάνεται σε ένα από τα ὕστερα ἔργα του Kaisáriu Δαπόντε τη συλλογή *Ἄνθη Νοητά*. Ο τίτλος *Ἄνθη Νοητά* κάθε ἄλλο παρά τυχαίος μπορεῖ να εἶναι, καθὼς ο Δαπόντες ἀρέσκεται να δίνει τίτλους στα ἔργα του και να τα παρομοιάζει με ἄνθη. Το αυτοβιογραφικὸ ἔργο του το ονομάζει *Κήπο Χαρίτων* και στο προοίμιο του ἔργου του *Χρηστοθήθεια* ἀπευθύνεται στους ἀναγνώστες και τους καλεῖ να μπουν στον κήπο του (δηλαδή στο ἔργο του), να δουν και να μυρίσουν τα φυτά, τους καρπούς και τα ἄνθη του.⁷¹ Το ἴδιο κάνει και στο προοίμιο του ἔργου του *Απαρίθμησης τῶν ὀνομαστῶν ναῶν και μονῶν τῆς Παναγίας* ὅπου παρομοιάζει τα ἔργα του με πνευματικά ἄνθη.

Ο ἴδιος ο Δαπόντες μία ἐντάσσει τα *Ἄνθη Νοητά* στα τυπωμένα και ἄλλοτε στα ἀνέκδοτα ἔργα του. Στο ἐπιλογικὸ σημείωμα στο ἔργο του *Λόγοι Πανηγυρικοί* ἀπαριθμεῖ τα ἕως τότε ἔργα του και κατατάσσει τα *Ἄνθη Νοητά* ως ἑνατο ἔργο ἀπὸ τα δεκατρία που ἀναφέρει, ἐπισημαίνοντας ὅτι πρόκειται για τυπωμένο ἔργο.⁷² Ἐπίσης, σε σημείωμα στη *Γεωγραφικὴ Ἱστορία* ἀναφέρει τα *Ἄνθη Νοητά* ως τυπωμένο ἔργο, ὄγδοο ἀπὸ τα δεκαοκτὼ βιβλία του.⁷³ Ο Δαπόντες ὁμως, συμπεριλαμβάνει τα *Ἄνθη Νοητά* στον Η΄ τόμο μιας πολύτομης (τουλάχιστον ἐννιάτομης) σειρᾶς ἀνέκδοτων ἔργων του, την οποία εἶχε καταγράψει ο ἴδιος. Ἀπὸ τους ἐννιά αὐτοὺς τόμους γνωρίζουμε σήμερα μόνο τα περιεχόμενα του Η΄ και Θ΄ τόμου ἀπὸ τον λανθάνοντα κώδικα Καλλιπόλεως 12.⁷⁴

⁷¹ Κακριδής, «Ποιητικὴ του Kaisáriu Δαπόντε», 27

⁷² Δαπόντες Κωνσταντῖνος, *Λόγοι Πανηγυρικοί εἰς ἀπλοὺς στίχους εἰς ἐγκώμιον διαφόρων αγίων*, παρά Δημητρίῳ Θεοδοσίου, Βενετία 1778

⁷³ Δαπόντες Kaisáriu, *Δακικαὶ ἐφημερίδαι*, ἐκδ. Emile Legrand, Παρίσι 1888, LXXIV

⁷⁴ Βέης, «Τα Ἄνθη Νοητά», 15

Ο αυτόγραφος και διμερής κώδικας Καλλιπόλεως 12, περιλάμβανε τους γνωστούς μας τόμους Η' και Θ', τα ανέκδοτα έργα του Kaisaríou Daπόντε και συγκεκριμένα τα *Άνθη Νοητά* στον Η' τόμο. Ο Ν. Βέης υποστήριξε την άποψη ότι τα *Άνθη Νοητά* δεν τυπώθηκαν ποτέ ως σύνολο, αλλά ο Daπόντες τα είχε συμπεριλάβει αρχικά στα τυπωμένα έργα του, γιατί ενδέχεται να είχε στείλει το χειρόγραφό τους για τύπωση. Για κάποιο λόγο όμως δεν εκδόθηκαν και έτσι τα συμπεριέλαβε στα ανέκδοτα έργα του.⁷⁵ Δυστυχώς, όμως η τύχη του χειρογράφου αγνοείται μετά την καταστροφή του 1922 και γνωρίζουμε μόνο την περιγραφή και το περιεχόμενό του, έπειτα από καταγραφή του Αθ. Παπαδόπουλου-Κεραμέα.⁷⁶

Στον κώδικα με τον αριθμό 7 της συλλογής Ευλόγιου Κουρίλα που βρίσκεται στην βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων διασώζεται αυτοτελής η συλλογή στιχουργημάτων του Kaisaríou Daπόντε με τίτλο *Άνθη Νοητά*.⁷⁷ Ο κώδικας είναι αυτόγραφος του Daπόντε και το 1941 τον ανακάλυψε ο Ευλόγιος Κουρίλας⁷⁸ σε βιβλιοπωλείο των Αθηνών. Η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων έχει το ευτύχημα να κατέχει από το 1992 αυτό το χειρόγραφο καθώς και όλη την συλλογή βιβλίων του Κουρίλα.⁷⁹ Στο αρχείο του εντοπίζονται 16.000 τόμοι βιβλίων καθώς και 30 χειρόγραφα, τα οποία είναι βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί κώδικες, σπαράγματα κωδίκων και αυτόγραφα λογίων του 18ου και 19ου αιώνα. Ανάμεσα στα χειρόγραφα της συλλογής σώζονται δύο κώδικες που αφορούν τον Kaisaríou Daπόντε.⁸⁰ Ο πρώτος

⁷⁵ Βέης, «Τα Άνθη Νοητά», 20

⁷⁶ Παπαδόπουλος-Κεραμέας, «Εκθεσις παλαιογραφικών», 11 και Βέης, «Τα Άνθη Νοητά του Kaisaríou Daπόντε», 15

⁷⁷ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Kaisaríou Daπόντε», 43

⁷⁸ Ο Ευλόγιος Κουρίλας (1880-1961) γεννήθηκε στη Ζητσίστα της Βορείου Ηπείρου. Αποφοίτησε από τη Θεολογική και Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ από μικρή ηλικία μόνασε στο Άγιο Όρος. Αναμφίβολα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν μια πολυάσχολη προσωπικότητα, καθώς το 1908 συμμετείχε στον Μακεδονικό αγώνα και το 1910 ίδρυσε στο Κάιρο το «Ελληνοαλβανικό κοιτάτο» εναντίον των Τούρκων και των Βουλγάρων. Επίσης, αποτέλεσε καθηγητής σε γυμνάσια των Αθηνών, πρωτοεπιστάτης στο Άγιο Όρος, καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, το 1937 χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Κορυτσάς και διατέλεσε και καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Βλ. Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α'*, 101

⁷⁹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Kaisaríou Daπόντε», 43

⁸⁰ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Kaisaríou Daπόντε», 43

κώδικας υπ' αριθμόν 6 περιέχει το *Cronicon Maius* του Ψευδο-Σφραντζή, στο οποίο ο Δαπόντες αποτελεί έναν από τους τρεις αντιγραφείς, ενώ ήταν επίσης και υπεύθυνος της επιμέλειας.⁸¹

Ιδιαίτερης σημασίας χρήζει για αυτήν την εργασία ο κώδικας 7, καθώς είναι το μοναδικό αυτόγραφο χειρόγραφο στο οποίο σώζεται αυτοτελής η συλλογή στιχουργημάτων *Άνθη Νοητά*, τα οποία ο Δαπόντες σκόπευε να δημοσιεύσει σε έντυπη μορφή χωρίς όμως να το καταφέρει όσο ζούσε.⁸² Ο Α. Παπαδόπουλος-Κεραμέας έχει δημοσιεύσει κάποια στιχουργήματα της συλλογής, στηριγμένος όμως σε έναν άλλο αυτόγραφο κώδικα του Δαπόντε από την Κοινοτική βιβλιοθήκη της Καλλίπολης (κώδ. 12) στην Ανατολική Θράκη.⁸³ Δυστυχώς, από το 1922 αυτός ο κώδικας αγνοείται και σύμφωνα με τις πληροφορίες της περιγραφής του, δεν μπορεί να ταυτιστεί με αυτόν της συλλογής Κουρίλα.⁸⁴

Ο κώδικας υπ' αριθμόν 7 της συλλογής Κουρίλα είναι χάρτινος διαστάσεων 17×11,5 εκατοστών. Αποτελείται από 300 φύλλα (III+296+I), που αριθμούνται (εκτός από τα φύλλα 98-107) με αραβική αρίθμηση στο πάνω μέρος του recto των φύλλων. Είναι σταχωμένως με χαρτόνι καλυμμένο με καφέ δέρμα και φέρει έκτυπη διακόσμηση.⁸⁵ Στο φ. Γ' εκτείνεται ο τίτλος της συλλογής:

ἌΝΘΗ ΝΟΗΤΑ / Τουτέστι / Βιβλίον, περιέχον Ἀνθολογίαν τῆς Παλαιᾶς / Γραφῆς καὶ Διαλόγους καὶ Λόγους τινὰς, / κ(αὶ) ἄλλα διάφορα / Παρὰ Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ μετονομασθέντος Καισαρίου ποιηθέντα εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ὠφέλειαν, / καὶ χαρὰν τῶν τῶν ἀναγιγνωσκόντων / Ἀδελφῶν. Προσεφωνήθη δὲ / παρὰ Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ μετανομα/σθέντος Καισαρί(ου) Ποιηθέντα πρὸς δόξαν Θεοῦ.

Έπειτα, κάτω από διακοσμητική ταινία: *Τόμος ὀγδοος*. Ο κώδικας της Καλλίπολης είχε 366 σελίδες διαστάσεων 24×17,3 εκατοστών.⁸⁶ Μετά από τον τίτλο και πριν τον αριθμό του τόμου (τόμος ὀγδοος) διέθετε επιπλέον την αφιέρωση: *Ἀφιερωθέντα δὲ τῷ παναγιωτάτῳ πρώτῳ Κωνσταντινουπόλεως κυρίῳ κυρίῳ Κυρίλλῳ*.⁸⁷ Στον κώδικα της

⁸¹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 44

⁸² Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 46

⁸³ Παπαδόπουλος-Κεραμέας, «Εκθεσις παλαιογραφικῶν», 11-12

⁸⁴ Βέης, «Τα Ἄνθη Νοητά», 15

⁸⁵ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 47

⁸⁶ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 47

⁸⁷ Παπαδόπουλος-Κεραμέας, «Εκθεσις παλαιογραφικῶν», 12

συλλογής Κουρίλα η αφιέρωση αυτή δεν υπάρχει και έχει αντικατασταθεί από την επικόλληση χάρτινης ταινίας με διαστάσεις 2,5×9 εκατοστών, στην οποία επαναλαμβάνεται τμήμα του τίτλου γραμμένο με το χέρι του ίδιου του Δαπόντε.⁸⁸ *Προσεφωνήθη δὲ / παρὰ Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ μετανομασθέντος Καισαρί(ου) Ποιηθέντα εἰς Δόξαν Θεοῦ.* Αυτή η αντικατάσταση δικαιολογείται πιθανώς από το γεγονός ότι από το χειρόγραφο παραλείφθηκε έμμετρη προσφώνηση 66 στίχων, την οποία το χειρόγραφο της Καλλίπολης διέθετε και έφερε τη χρονολογία αψζή' Αυγούστου ις' (16.08.1768).⁸⁹ Η απουσία της αφιέρωσης αυτής, στην οποία ο Δαπόντες εξυμνούσε τις αρετές του πρώην πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου Ε', με τον οποίο σχετίστηκε, όταν μετά από τη δεύτερη παραίτησή του ο Κύριλλος αποσύρθηκε στο Άγιον Όρος (1757),⁹⁰ μπορεί να δικαιολογηθεί στην περίπτωση που αυτή δεν θα είχε πλέον σημασία έπειτα από τον θάνατο του Κυρίλλου την 27.7.1778 και η συλλογή που του αφιέρωνε δεν είχε ακόμα τυπωθεί. Επομένως, στις 15.8.1768, χρονολογία που υπάρχει στο τέλος της προσφώνησης, είχε ολοκληρωθεί το αυτόγραφο χειρόγραφο της Καλλίπολης, σε αντίθεση με το αυτόγραφο της συλλογής Κουρίλα, το οποίο ολοκληρώθηκε τουλάχιστον δέκα χρόνια αργότερα και μετά το θάνατο του πατριάρχη Κυρίλλου (17.7.1778), στον οποίο ο Δαπόντες είχε αφιερώσει αρχικά τη συλλογή.⁹¹

Σημαντικές πληροφορίες μπορούμε να εξάγουμε από τις σημειώσεις του Δαπόντε στον κώδικα Ξηροποτάμου 344 για την ύπαρξη των δύο χειρογράφων της συλλογής *Άνθη Νοητά*. Ο Δαπόντες κατά τη διάρκεια της τελευταίας παραμονής του στη μονή Ξηροποτάμου (3.7.-4.12.1784) συγκέντρωσε και κατέγραψε σημειώσεις των τελευταίων είκοσι χρόνων της ζωής του (1764-1784).⁹² Σε ορισμένες από αυτές, που μπορούν να χρονολογηθούν μετά από το 1778, δηλαδή ύστερα από την ολοκλήρωση του χειρογράφου Κουρίλα 7, τεκμαίρεται η ύπαρξη δύο κωδίκων, επειδή ο Δαπόντες δάνεισε στον γέροντα Δανιήλ στις Καρυές έναν δεύτερο τόμο της συλλογής, ενώ ένα άλλο βιβλίο με πράσινο χρώμα το έδωσε στον πατέρα Άνθιμο στις Καρυές.⁹³

⁸⁸ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 47

⁸⁹ Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, «Εκθεσις παλαιογραφικών», 12

⁹⁰ Βέης, «Τα Άνθη Νοητά», 16-17

⁹¹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 47-48

⁹² Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 48

⁹³ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 48

Συγκεκριμένα, καταγράφει: *Τὸ βιβλίον μου Ἄνθη Νοητὰ ὁ δεύτερος τόμος εἰς τον γέρο Δανιήλ εἰς ταῖς Καριαῖς τοῦ Κωνσταντήνμπεη και Ἄνθη Νοητὰ τὸ βιβλίον μου τὸ πράσινο εἶναι εἰς τὸν σκοπελίτην τὸν παπᾶ Ἀνθιμον τοῦ κονόμου τὸν ἐγγονό, κάθεται εἰς ταῖς Καριαῖς.*⁹⁴ Αποδεικνύεται επομένως, ὅτι υπήρχε και δεύτερος κώδικας της συλλογής και ο ένας από τους δύο είχε πράσινη στάχωση. Ο κώδικας της συλλογής Κουρίλα φέρει καφέ στάχωση, ενώ από τη μόνη υπάρχουσα περιγραφή του λανθάνοντα κώδικα της Καλλίπολης δεν ξεκαθαρίζει τι χρώμα στάχωσης ἔφερε ο κώδικας. Δεν αποκλείεται ὁμως το γεγονός, η αρχική πράσινη στάχωση σε ένα από τα δύο χειρόγραφα, στη συνέχεια να είχε αντικατασταθεί με ἄλλη καφέ χρώματος.⁹⁵

2.2 ΤΑ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ

Στον κώδικα Κουρίλα 7 αμέσως μετά τον τίτλο ἔπεται αριθμημένος πίνακας περιεχομένων (φφ. ΙΓ'-ΙΙΓ'),⁹⁶ ο οποίος στον κώδικα της Καλλίπολης ακολουθοῦσε μετά την ἑμμετρη προσφώνηση.⁹⁷ Στο τέλος της συλλογής, μετά το τελευταῖο στιχούργημα, παρατίθεται πίνακας με τον αριθμό των στίχων ξεχωριστά ὅλων των στιχουργημάτων της συλλογής (φφ. 293^v-294^v). Ο ἴδιος ο στιχουργός υπολογίζει ὅτι στον κώδικα Κουρίλα 7 οι στίχοι ἀνέρχονται σε 10.454, ενώ στον κώδικα της Καλλίπολης ἀνέρχονται σε 10.570. Η διαφορά αὐτή οφείλεται από την παράλειψη των 66 στίχων της προσφώνησης, την οποία ο Δαπόντες δεν συνυπολογίζει, παρόλο που την συμπεριλαμβάνει στον πίνακα με τους αριθμούς των στίχων. Η συλλογή ολοκληρώνεται με την *Εἶδησιν* (φφ. 295^r-296^r)⁹⁸ και στη συνέχεια, ο Δαπόντες καταγράφει τα ἔργα του, που είχαν ἤδη εκδοθεῖ ἢ προορίζονταν να εκδοθoύν τοποθετώντας τα *Ἄνθη Νοητὰ* ὄγδοα στη σειρά. Παρακαλεῖ ἐπίσης, τους ἀναγνώστες

⁹⁴ Καδᾶς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 206-207

⁹⁵ Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, «Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν», 12

⁹⁶ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 48

⁹⁷ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 48-49

⁹⁸ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 49

και αντιγραφείς να μην αλλοιώνουν το περιεχόμενο του έργου του γιατί, *ὅστις σφετερίσει, ἢ προσθήσει, ἢ αφαιρέσει/ ἢ μετατρέψει, νὰ ἔχη ἀντίδικον τὸν Θεόν*.⁹⁹

Τα 60 στιχουργήματα της συλλογής ομαδοποιούνται σε θεματικές ενότητες, στις δύο πρώτες από τις οποίες προηγούνται απεικονίσεις θρησκευτικού περιεχομένου, τις οποίες, όπως και όλη τη διακόσμηση του χειρογράφου, την έχει επιμεληθεί ο ίδιος ο στιχουργός. Συγκεκριμένα, στο φ. III^v, πριν από τη πρώτη ενότητα, είναι επικολλημένη χάρτινη χαλκογραφία της Ανάστασης του Χριστού διαστάσεων 11,5×6,8 εκατοστών, και στο φ. 67^v υπάρχει χάρτινη χαλκογραφία διαστάσεων 12×6,8 εκατοστών, στην οποία απεικονίζονται ο Αδάμ και η Εύα. Επιπλέον διακοσμήσεις ή επιτίλιες διακοσμητικές ταινίες υπάρχουν στα φύλλα 1^r, 68^r, 150^r, 164^v, 169^v, 174^v, 179^v, 190^v, 201^v, 213^v, 247^r, 274^r, 286^v.¹⁰⁰

Στο φ I^r μετά από μια περίτεχνη διακοσμητική ταινία με δύο ιχθύες στο μέσο, οι οποίοι περιβάλλονται από άνθη, επαναλαμβάνεται μια διαφορετική διατύπωση του τίτλου: *Κωνσταντίνου Δαπόντε, τοῦ μετονομασθέντος Καισαρί(ου)/ Ἄνθη Νοητὰ / βιβλίον δηλαδή, περιέχον Ἀνθολογίαν τῆς Παλαιᾶς / κ(αὶ) Διαλόγους, καὶ Λόγους τινὰς καὶ / ἄλλα διάφορα*.¹⁰¹ Στη συνέχεια, αρχίζει η θεματική ενότητα *Ἀνθολογία τῆς Ἱερᾶς Παλαιᾶς Γραφῆς, ἀρχομένη / ἀπὸ κτίσεως Κόσμου, ἕως τῆς ἁγίας γεννήσεως τοῦ / Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*. Η ενότητα αυτή (φφ. 1^r-67^v) περιλαμβάνει 9 στιχουργήματα: 1^r *Γένεσις*, 10^r *Ἑξοδος*, 14^v *Ἰησοῦς καὶ Κριταί*, 20^v *Βασιλειῶν πρώτη*, 25^r *Βασιλειῶν Δευτέρα*, 31^r *Βασιλειῶν Τρίτη*, 35^v *Βασιλειῶν τετάρτη*, 48^r *Ἑσδρας καὶ Νεεμίας*, 58^r *Ἀρχιερεῖς καὶ Μακκαβαῖοι* και ολοκληρώνεται με ένα τρίστιχο Μεγαλυνάριο 67^r ¹⁰²«Ο Θεὸς τῆς νέας καὶ Παλαιᾶς, ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου, κατασκήνωσον καὶ ἡμᾶς μετὰ τῶν Δικαίων, τῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, σοὶ εὐαρεστησάντων, ὡς ὑπεράγαθος».

Ἐπειτα στα φφ. 68^r-146^r ακολουθεῖ η δεύτερη ενότητα με τίτλο: *Τοῦ Αὐτοῦ Διαλόγοι κατὰ Ἀλφάβητον εἰκοσιτέσσαρες εἰς διαφόρους ὑποθέσεις τῆς Ἱερᾶς Παλαιᾶς καὶ νέας Γραφῆς*. Η εν λόγω ενότητα περιλαμβάνει 25 διαλόγους, των οποίων το περιεχόμενο δεν περιορίζεται απόλυτα με τη θεματολογία της ενότητας, δηλαδή με την Παλαιά και τη Καινή Διαθήκη, αλλά περιλαμβάνει παραδείγματα από βίους Αγίων, θέματα από τη

⁹⁹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 49

¹⁰⁰ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 49

¹⁰¹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 49

¹⁰² Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 49-50

μοναχική και εκκλησιαστική ζωή και καταλήγει σε έναν *Ὕμνον εἰς τὴν Θεοτόκον* και σε έναν εσωτερικό διάλογο του ποιητή.¹⁰³

Στη συνέχεια ακολουθούν 24 ἑμμετροι διάλογοι με αλφαβητική διάταξη των στροφών τους και δέκα στιχουργήματα με θεολογικό, εκκλησιαστικό και κηρυγματικό περιεχόμενο, τα περισσότερα από τα οποία φέρουν τον τίτλο *Λόγος* ή *Εγκώμιον* (φφ. 146^v-201^r).¹⁰⁴

Η επόμενη ενότητα περιλαμβάνει στιχουργήματα ιστορικού και γεωγραφικού περιεχομένου, συνδυαστικά με ηθικοδιδασκτική χρειά: φφ. 201^v-209^v *Τοῦ Αὐτοῦ περὶ τοῦ σχολείου τοῦ ἁγίου Ὁρους, αἰτήσῃ τοῦ Παπᾶ Γαβριήλ*,¹⁰⁵ φφ. 209^v-213^v *Τοῦ Αὐτοῦ Διήγησις θρηνητικὴ περὶ τοῦ ὑπὸ ληστῶν συμβάντος θανάτου Στάθῃ πραγματευτοῦ, αἰτήσῃ τινῶν πραγματευτῶν ἀπὸ τὸ μπράσοβο γεγομένη*, φφ. 213^v-247^r *Τοῦ Αὐτοῦ Ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν Ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας*, φφ. 247^r- 255^v *Τοῦ Αὐτοῦ Γεωγραφία*.¹⁰⁶

Ὑστερα ἀπὸ τα τέσσερα αὐτὰ στιχουργήματα ἀκολουθεῖ ἡ ενότητα με πέντε στιχουργήματα με ευρύτερο ηθικοδιδασκτικό περιεχόμενο: φφ. 255^r-257^v *Παράδεισος*, φφ. 257^v-260^r *Ἄδης*, φφ. 260^r-265^r *Ταλανισμοί*, φφ. 260^r-270^r *Μακαρισμοί* και φφ. 270^r-273^r *Περὶ καλῶν μεγάλων καὶ μικρῶν, καὶ περὶ κακῶν ὁμοίως*.¹⁰⁷

Η επόμενη ενότητα της συλλογῆς αποτυπώνει το ενδιαφέρον του Δαπόντε για τον Μιχαήλ Ψελλό,¹⁰⁸ καθὼς ο στιχουργός ἐπέλεξε να συμπεριλάβει στη συλλογὴ του τέσσερα στιχουργήματα του πολυγραφότατου λογίου του 11^{ου} αἰῶνα. Συγκεκριμένα, στα φφ. 272^v-274^v και με ἑκταση 70 στίχων, βρίσκεται το ἔργο με τίτλο *Τοῦ Αὐτοῦ Μετάφρασις εἰς τοῦ σοφωτάτου Μιχαήλ τοῦ Ψελλοῦ Ἀρετὰς καὶ κακίας*. Πρόκειται για μετάφραση ενός στιχουργήματος, το οποίο ἡ παράδοση ἀποδίδει στον Μιχαήλ Ψελλό και στον Θεόδωρο Πρόδρομο, συγγραφέα του 12^{ου} αἰῶνα,¹⁰⁹ στο οποίο

¹⁰³ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 50

¹⁰⁴ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 50

¹⁰⁵ Το στιχούργημα δημοσίευσε ο Αθ. Παπαδόπουλος Κεραμέας το 1909 στηριγμένος στον αυτόγραφο κώδικα Καλλιπόλεως 12. Papadopoulos-Kerameus, *Texte grecesti*, 279-311

¹⁰⁶ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 50-51

¹⁰⁷ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 51

¹⁰⁸ Περισσότερα για τον Μιχαήλ Ψελλό βλ. Καρπόζηλος Α., *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι Τόμος Γ' (11^{ος}-12^{ος} αι.)*, Κανάκη, Αθήνα 2009, σς. 59-106

¹⁰⁹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 51

αυτοπαρουσιάζονται σε α' πρόσωπο τα γνωρίσματα της αρετής και της κακίας καθώς και διάφορες επιστήμες. Στη συνέχεια ακολουθεί στα φύλλα 274^v-283^v *Στίχοι εὐρυθμοί πολιτικοὶ εἰς τὸ Ψαλτήριον καὶ τὰς τῶν Ψαλμῶν ἐπιγραφὰς καὶ εἰς τὸ Διάψαλμα, ποίημα τοῦ σοφωτάτου καὶ ὑπερτίμου Μιχαὴλ Ψελλοῦ, τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, γραφέντες εἰς τὸν εὐσεβέστατον κύριν Μιχαὴλ τὸν Μονομάχον, στο οποίο απαριθμούνται 70 ψαλμοί. Τέλος, έπονται φφ. 282^v-286^r *Τοῦ Αὐτοῦ πρὸς βασιλέα κὺρ Μιχαὴλ περὶ συνοδικῶν κανόνων καὶ περὶ τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων*, καθώς και φφ. 286^r-286^v *Τοῦ Αὐτοῦ ἐπὶ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν μονομάχον περὶ Γραμματικῆς*.¹¹⁰*

Το κύριο μέρος της συλλογής ολοκληρώνεται με δύο ὕμνους: φφ. 286^v-289^r *Ὕμνος εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ὑπερύμνητον Δέσποιναν οὗ ἡ Ἀκροστιχὶς Ἀλλὰ δέχου τὸν ὕμνον πανύμνητε Μαριὰμ αἰωνία Κυρία μου, ὃν ἀχρεῖος αἰώνιος δοῦλος σου Κωνσταντῖνος προσάδει Καισάριος*, και φφ. 289^r-293^r *Τοῦ Αὐτοῦ Κανὼν περιεκτικὸς ὀνομαστῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων*, στο οποίο καταγράφονται με τυχαία σειρά σημαντικά πρόσωπα ανδρῶν και γυναικῶν από διάφορες εποχές και περιοχές και η καταγραφή επισφραγίζεται με εξύμνηση στην Παναγία.¹¹¹

Στο τέλος της συλλογής ο Δαπόντες αναφέρει τον τόπο συγγραφής της συλλογής και τονίζει ότι είναι ιδιόχειρη «Εἰς τὸ ἅγιον ὄρος ἐν τῇ ἀγία καὶ βασιλικῇ μονῇ τοῦ Χλωροποτάμου ἐγράφη ἰδίᾳ χειρί. Τέλος. Τῷ δὲ Θεῷ ἀτελεύτητος δόξα».¹¹² Επιπλέον, στα φφ. 295^r-296^r παραθέτει *Εἶδησις* (γνώριμη για τον συγγραφέα τεχνική, καθώς την χρησιμοποιεῖ και σε άλλα έργα του), κείμενο με το οποίο ο Δαπόντες πιστοποιεῖ την γνησιότητα της συλλογής, ἐναντι κακῶν αντιγραφῶν, κατηγορώντας χωρίς να τον κατονομάζει τον Θωμά Μανδακάση, επεμβατικό επιμελητή της έκδοσης του *Καθρέπτη Γυναικῶν* στη Λιψία το 1766.¹¹³

Αξιίζει, επιπλέον, να σημειωθεί ότι στο φ. Γ' του χειρογράφου υπάρχει επικολλημένο ιδιόχειρο σημείωμα του Ε. Κουρίλα, στο οποίο ο μοναχός μας πληροφορεῖ για τον τρόπο με τον οποίο απέκτησε τον κώδικα. Συγκεκριμένα, αναφέρει: *Ἐγοράσθη παρὰ τοῦ βιβλιοπώλου Βασ. Κουμπούγια ἀντὶ 300 δρ. Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Αὐγούστου 1941 Ὁ Κορυτσᾶς Εὐλόγιος Κουρίλας*. Παραμένει ὁμως ἄγνωστο το πότε και το πῶς κατέληξε

¹¹⁰ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 51

¹¹¹ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 51

¹¹² Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 52

¹¹³ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 49

στην Αθήνα ο κώδικας και δεν αποσαφηνίζεται αν η χρονολογία 1941 αποτελεί την χρονολογία αγοράς του κώδικα.¹¹⁴

¹¹⁴ Γεωργακόπουλος, «Δύο κώδικες του Καισαρίου Δαπόντε», 52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: *ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΣΤΩΝ ΝΑΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ*

3.1 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Το έργο, όπως μας πληροφορεί και ο τίτλος του *Απαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας*, αποτελεί μια καταγραφή των ναών, μονών και γενικότερα των προσκυνημάτων αφιερωμένων στην Παναγία. Ο Δαπόντες τονίζει, ότι αναφέρει μόνο όσα γνωρίζει, γιατί τα έχει επισκεφτεί ο ίδιος ή επειδή έχει ακούσει για αυτά. Ασχολείται με τις περιοχές της Ευρώπης, της Κριμαίας, της Μολδαβίας, της Βλαχίας, της Κωνσταντινούπολης και της ηπειρωτικής και νησιωτικής οθωμανοκρατούμενης Ελλάδας και σε πολλές περιπτώσεις δεν μένει μόνο στη βασική περιγραφή της μονής ή του ναού, αλλά περιγράφει εμπειρίες δικές του ή εμπειρίες που του έχουν διηγηθεί άλλοι. Ομαδοποιεί τους ναούς και τις μονές που αναφέρει με γεωγραφικό κριτήριο στις εξής ενότητες: Ἐν τῇ Εὐρώπῃ, Ἐν ταῖς νήσοις, Ἐν τῇ Ἀσίᾳ.

Το έργο έχει εκδοθεί το 1909 από τον Αθανάσιο Παπαδόπουλο- Κεραμέα με ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, αποτελούμενο από 1325 στίχους. Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Αθ. Παπαδόπουλος Κεραμέας, πρόκειται για ολόκληρο το έργο, στο οποίο ο Δαπόντες καταγράφει μονές και ναούς, αφιερωμένους στην Θεοτόκο και έχει μεγάλη αξία για τα τοπωνύμια της περιοχής. Επιπλέον, ο εκδότης μας πληροφορεί, ότι πρόκειται για αντιγραφή του κειμένου από τον ανέκδοτο και ιδιόχειρο έργο του Δαπόντε *Ἀνθη Νοητά*, το οποίο ανακάλυψε ο ίδιος στη βιβλιοθήκη της ελληνικής σχολής στην Καλλίπολη, κατέχοντας τις σελίδες 251-308.¹¹⁵

3.2 Η ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΗ ΤΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ

Στο έργο *Απαρίθμησης τῶν ὀνομαστῶν ναῶν καὶ μονῶν τῆς Παναγίας* ο Δαπόντες δημιουργεί έναν κατάλογο, μία λίστα των ναών και των μονών, που είναι αφιερωμένοι

¹¹⁵ Papadopoulos-Kerameus, *Texte grecesti*, κη΄-κθ΄

στη Παναγία. Όπως ήδη μας έχει συνηθίσει και σε άλλα έργα του, χρησιμοποιεί ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο. Ο στίχος χωρίζεται σε δύο ημιστίχια οκτώ και επτά συλλαβών αντίστοιχα, η τομή τοποθετείται μετά την όγδοη συλλαβή και πάντα τονίζεται η δέκατη τέταρτη συλλαβή. Όπως παρατηρεί η κυρία Ζαμπάκη, η στιχουργική του Δαπόντε χαρακτηρίζεται από συντακτική ελευθερία και ποικιλία στην κατανομή των τόνων.¹¹⁶ Δημιουργείται ένας ρυθμός, ο οποίος λειτουργεί ως μέσο μετάδοσης της σημασίας του περιεχομένου και διατηρεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη.¹¹⁷ Επιπλέον, ο στιχουργός χρησιμοποιεί σε όλη την έκταση του έργου ομοιοκαταληξία.¹¹⁸ Η ομοιοκαταληξία που χρησιμοποιεί είναι ζευγαρωτή και παροξύτονη, λόγω του τονισμού των στίχων στην δέκατη τέταρτη συλλαβή. Σε διάφορα σημεία του έργου εντοπίζονται περιπτώσεις ομοιοκαταληξίας, η οποία δημιουργείται από τον συνδυασμό δύο ίδιων λέξεων: «Παναγίας- πολιτείας», «εικόνα-αίωνα», «Παναγία- Βλαχία» αλλά και το αντίστροφο «Βλαχία- Παναγία» και χρησιμοποιεί ομοιοκαταληξία με προσθήκη «βάζει- διαβάζει».

Χαρακτηριστικό της γραφής του επίσης αποτελεί το γεγονός ότι πολλές φορές παρασύρεται από τον ειρμό και τον ζήλο του να γράψει όσα επιθυμεί και γνωρίζει, με αποτέλεσμα να πλατειάζει και να αφήνει την αφήγησή του στη μέση. Κάνει δηλαδή παρεκβάσεις και παρενθέσεις οι οποίες διακόπτουν την ροή της αφήγησης και μεταπηδά από το ένα θέμα στο άλλο. Αυτό το γνώρισμα της γραφής του μπορούμε να διακρίνουμε και στο έργο με το οποίο θα ασχοληθούμε.

3.3 ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η έκδοση του κειμένου βασίστηκε στον κώδικα Κουρίλα 7 της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και συγκεκριμένα στα φύλλα 213^v-247^r, όπου και βρίσκεται το κείμενο. Συμπληρωματικά, μελετήθηκε η έκδοση του Αθ. Παπαδόπουλου-Κεραμέα, η οποία θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν απέχει πολύ από το κείμενο του Κώδικα 7.

¹¹⁶ Ζαμπάκη «Μετρικολογικά», 32-33

¹¹⁷ Ζαμπάκη «Μετρικολογικά», 35

¹¹⁸ Περισσότερα για την ομοιοκαταληξία βλ. Κοκόλης Ξενοφών Α., *Η ομοιοκαταληξία. Τύποι και λειτουργικές διαστάσεις*, Στιγμή, Αθήνα 1993

Συγκεκριμένα, οι διαφορές που παρατηρούνται είναι κυρίως ορθογραφικές και ακολουθούν ένα μοτίβο π.χ. στον κώδικα 7 υπάρχουν καταλήξεις ρημάτων σε -αι, οι γραφές «κτήριον», «εικώνα», «κιτάζει», «ἀρχινῶ», «σίκω», «πέυτει», «Τρίκκαλα», ενώ αντίστοιχα στην έκδοση Παπαδόπουλου-Κεραμέα καταλήξεις ρημάτων σε -ε και οι γραφές «κτίριον», «εικόνα», «κυτάζει», ἀρχινῶ», «σήκω», «πέφτει». Υπάρχουν επίσης και διαφορές σε κάποιες εκφράσεις χωρίς όμως να επηρεάζουν το νόημα του κειμένου. Σίγουρα κάποιες διαφοροποιήσεις οφείλονται στην κρίση και στις επεμβάσεις του εκδότη, δεν είμαστε όμως σε θέση να γνωρίζουμε ακριβώς ποιες είναι αυτές, καθώς δεν υπάρχει κριτικό υπόμνημα. Πιο αναλυτικά οι πιο σημαντικές διαφορές είναι οι εξής:

Στίχοι	Χειρόγραφο κωδ. 7	Έκδοση Παπαδόπουλου-Κεραμέα
1	Ἀνέγνωσες Ἀγαπητὲ	Ἀνέγνωσας ἄγα πητέ
2	ἴδες	εἶδες
5	ἀνάγνωσαι	ἀνάγνωσε
11	μύρισαί τα	μύρισε τα
12	θεώρησαί τα	θεώρησε τα
25	ἀρχινῶ, θρόνον	ἀρχινῶ, θρόνου
41	Μπογδανιά	Πογδανιά
47	Βατοπαιδιοῦ	Βατοπεδιοῦ
49	καδηλίκιον	καδιλίκιον
72	καὶ ἀρκετὰ δὲ πλούσιος καὶ <u>τοῦτος</u> τιμημένος	καὶ ἀρκετὰ δὲ πλούσιος καὶ <u>τοῦτο</u> τιμημένος
74	ἴδα,	εἶδα,
91	κτήριο	κτίριον
97	εἰκώνα	εἰκόνα
108	Μαυροθαλασσήτικων	Μαυροθαλασσίτικων
111	Ἐγρὶ Καπὶ	Ἀγρὶ Καπὶ
125	Κανλὶ Κλησὲ	Κανλὶ Κλίσε
134	σῶλην	᾽ς ὅλην
158	ἦτονε	ἦτανε
159	εἰκώνα	εἰκόνα

166	Γεώργης Παπαδόπουλο	Γεώργης Παπαδόπουλος
167	παπᾶν	παπᾶ
177	κιτάζει	κυτάζει
193	Γυρίζοντας	Γυρίζοντας
204	στέκετ' ἐμπροστά της	στέκεται μπροστά της
212	τρέμωντας τὰ σικώνει	τρέμοντας τὰ σηκώνει
230	ἄναψεν	ἄναψε
232	ἡμέραις	ἡμέρας
233	ἀπορήσει	ἀπορήση.
235	ἀρχηνῶ αὐτῆς τὰς ἐκκλησίας	ἀρχινῶ αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας
241	κατὰ τὴν ἱστορίαν	ἀπὸ τὴν Ἰβηρίαν
243	στὸ Μπάνιο, καὶ εἰς τὸ χωριὸ, ναοὶ τῆς Παναγίας.	᾿ς τὸ Μπάνιο, καὶ εἰς τὸ χωριὸ ναὸς τῆς Παναγίας.
255	σικωθοῦν	σηκωθοῦν
260	ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας	ἀπὸ ταῖς ἐκκλησίαις
281-284	Τοῦ Ἰωάννου κτήριον τοῦ καὶ Παλαιολόγου,/ στὸ τέλος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ καταλόγου,/ τοῦ Παναγιωτάκη δὲ, μεγάλου ἐρμηνέως,/ ὕστερον ἀνακαινισμὸς, ὡς φαίνεται ὥραϊος	Τοῦ Ἰωάννου κτήριον τοῦ καὶ Παλαιολόγου,/ τοῦ Παναγιωτάκη δὲ, μεγάλου ἐρμηνέως,/ ὕστερον ἀνακαινισμὸς, ὡς φαίνεται ὥραϊος/ στὸ τέλος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ καταλόγου.
292	σέμένα	᾿ς ἐμένα
301	ἀφόντες	ἀφόντις
314	τὰ πολυφάγα δόντια μου, πόνος μέγας ὦντας	καὶ πολυφάγα δόντια μου, (πόνος μέγας ὄντας)
316	ἐξωδίασα	ἐξωδίασα

319	ἐπρίσθηκε τὸ πρόσωπο	ἐπρήσθηκα τὸ πρόσωπον
320	ἦτονε	ἦτανε
324	καὶ ὅσοι τὸ παθαίνουσιν, ὀδύρονται, καὶ κλαίγουν	καὶ ὅλοι τὸ παθαίνουσιν, ὀδύρονται, καὶ κλαίγουν
328	τίποτες	τίποτας
330	τέσσερα	τέσσαρα
334	ἀντάμωσες	ἐντάμωσαις
337	πεύτω παρευθὺς ἐμπρὸς	πέφτω παρευθὺς ὀμπρὸς
345	Ἐρχόμενος νὰ εὗγῳ δὲ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν	Ἐρχόμενος δὲ νὰ εὗγῶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν
353	πρίξιμο	πρήξιμο
377	δὲ τὸ λείψανον	δὲ λείψανον
384	τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης	Τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης
392	Μεσήτριαν	Μεσίτριαν
403	Ἰβηρητίσης	Ἰβηριτίσης
413	Σικώνουσι τὸ μάρμαρο, τὸ χύνουν	Σηκώνουσι τὸ μάρμαρο, τὸ χύνουσι
414	κιτάζουν	κυτάζουν
422	τὸν μυστικὸν	τὸν μυστικὸ
450	βεβαιωμένα	βεβαιωμένο
467	Βελαίγραδα	Βελέγραδα
489	καὶ μετὰ τὸ νὰ ἐδρόσισε	καὶ ὡσὰν ὁποῦ δρόσισε
511	θαυμασίας	θαυμασίως
529	Ἰκουσαι	Ἰκουσε
533	Θαύμασαι	Θαύμασε
536	Ἀγιαρσαλὴ	Ἀγιασαρλῆ
545	διὰ τὸ κτήριόν του	διὰ τὸ κτίριόν του
553	Δαδὴ	Δαδὶ
557	πηγαίνοντας	πηγαίνοντας
565	Δαφνὴ	Δαφνὶ
568	ῥιμάδα	ῥιμάδα
620	θαυματουργίας	θαυματουργίαις

630	Λέχοβα Κορίνθου	Λέχωβα Κορίνθου
665	κτήριον	κτίριον
666	σόλην	᾽ς ὄλην
678	ἦτον	ἦτο
684	τὸν καπετὰν	τοῦ καπεδὰν
687	σίκω	σήκω
703	τοῦ δεσμοφυλακός του	τοῦ δεσμοφυλακός μου
723	ἔχουσιν	ἔχουσι
725	Εὐριππος	Εὐριπος
740	Μολδοβία	Μολδαβία
746	πλουμισμένην	πλουτισμένην
788	τεριασμένο	ταιριασμένο
794	Λιμνιώτισσα	Λημνιώτισσα
797	Ἡ Μυτιλήνη ὅμως δέ μετὰ <u>τιμῆς</u> μεγάλης	Ἡ Μυτιλήνη ὅμως δέ μετὰ <u>χαρᾶς</u> μεγάλης
811-812	Καὶ στὰ Βουρλὰ εἶναι ναὸς κέκεϊ τῆς Παναγίας διὰ τὰ θαύματ' ἀκουστὸς, διὰ τὰς θεραπείας	Αὐτοὶ οἱ στίχοι απουσιάζουν.
824	εὐφημίας	εὐφημίαν
863	ὁποῦ φορεῖ ὡς στέφανον	ὁποῦ φορεῖ εἰς στέφανον
864	στοῦ στήθος	τὸ στήθος
865	ὁποῦ <u>πλουτεῖ</u> ὡς θησαυρὸν στοῦ μοναστήριόν της	ὁποῦ <u>κρατεῖ</u> ὡς θησαυρὸν στοῦ μοναστήριόν της
866	Κύκου	Κύκκου
898	ἀπάνω	ἐπάνω
931	νάποδείξουσιν	ν' ἀποδείξωσι
953	Κελάτη	Κελάτι
963	καρμπούνι ὁποῦ λέγομεν	καρμπούνι ὁποῦ λέγουν
978	τζιβαερένιο	τζαβαερένιο
980	κοντὰ	καλὰ

1053	μιλλίων	μιλίων
1078	τῆς Παναγίας μου ἐγὼ, τῆς πάσης <u>γῆς</u> κυρίας,	τῆς Παναγίας μου ἐγὼ, τῆς πάσης κυρίας,
1103	ποτὲ εἰς νουθεσίαν	ποτὲ, καὶ νουθεσίαν
1104	Σάμη	Σάμι
1111	Παλαμέντη	Παλαμέντι
1128	ῶντας	ὄντας
1134	ἀξίωσαί με	ἀξίωσέ με
1144	κιτάζει	κυτάζει
1145	Τότε ἡ Παναγία μας, τὸ λέγω, κὴ καρδία μου πηδᾷ θαρρῆεις, καὶ δάκρυα τρέχουν ἀπτὴν χαρά μου	Αυτοὶ οἱ στίχοι δεν υπάρχουν
1147	μακαρίσει	μακαρίση
1148	ὕμνήσει	ὕμνήση
1175	κιτάζεις	κυτάζεις
1198	νὰ τελειώσω, πλὴν ἀργά, ἀνίσως δὲν λαθεύω	νὰ τελειώση πλὴν ἀργά, ἀνίσως δὲν λαθεύω
1224	καὶ μεγαλοπρεπέστατος, καὶ κάλλος, ὥς οὐκ ἄλλος	καὶ μεγαλοπρεπέστατος, εὐμορφος, ὥς οὐκ ἄλλος
1228	καλήτερα	καλλήτερα
1237	ψηλαῖς	ψιλαῖς
1252	στά σύννεφα	στά σύννεφα
1253	νὰ τὸ κιτάξης πεύτει	νὰ τὸ κυτάξης πέφτει
1256	πὲ μου τὸ λοιπὸν	πέτε μου λοιπὸν
1259	Κίννας	Κίνας
1272	τέσσερα	τέσσαρα
1275	Τέτοιο	Τέτοιον
1276	καὶ ποῖος εἶναι ἱκανὸς <u>ὥς</u> <u>δεῖ</u> διηγηθῆναι;	καὶ ποῖος εἶναι ἱκανὸς <u>ὥδι</u> διηγηθῆναι;
1278	κτήριον	κτίριον

1297	ἀφόντες	ἀφόντις
------	---------	---------

Καθώς ο κώδικας 7 είναι αυτόγραφος, παρατηρούνται ορισμένα χαρακτηριστικά της γραφής του Δαπόντε, τα οποία είναι τα εξής:

- 1) Κατάχρηση του κόμματος αλλά και των υπόλοιπων σημείων στίξης.
- 2) Δάσυνση του ρ: θαρῥῶ, ῥωτῶ, ῥημάζει κ.ά.
- 3) Συγκόλληση λέξεων: τᾱστρα, τᾱγίασμα, κέγῶ, κείναι, κῆτρεμε, μέχᾱρισε κ.ά.
- 4) Χρησιμοποιεί nomina sacra και συντομογραφίες: πν(ευματι)κὰ, Θ(εό)ν, Χ(ριστο)ῦ, Κ(υρίο)ν, οὐ(ρα)νῶν, σ(ωτη)ρίας κ.ά.
- 5) Το σύμπλεγμα στ αντικαθίσταται από το αρχαίο στίγμα ς.
- 6) Τα πνεύματα τοποθετούνται συνήθως στο πρώτο γράμμα των διφθόγγων.

Επιπλέον, στο στίχο 61 του έργου ο στιχουργός φαίνεται αρχικά να πήγε να γράψει άλλη λέξη και στη συνέχεια τη διέγραψε: «Βασίλη βόδα ~~κτῆρ~~ σύγχρονος, καὶ χρόνους πολεμοῦσαν». Πιο πάνω στον στίχο 43 προηγείται ο στίχος «Βασίλη βόδα κτήριον, με μίαν της εἰκόνα», επομένως μπορούμε να υποθέσουμε είτε ότι είχε στο μυαλό του τον στίχο έτοιμο, είτε ότι έχει έτοιμους συνδυασμούς λέξεων που θα τον βοηθούσαν να δομήσει το έργο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Στο στίχο 241 το χειρόγραφο μας παραδίδει τη γραφή «κατὰ τὴν ἱστορίαν», ενώ στην έκδοση του Παπαδόπουλου Κεραμέα παραδίδεται η φράση « ἀπὸ τὴν Ἰβηρίαν». Στον αυτόγραφο κώδικα ο Δαπόντες φαίνεται να έχει διορθώσει την αρχική φράση «ἀπὸ τὴν Ἰβηρίαν» και να έχει γράψει από πάνω «κατὰ τὴν ἱστορίαν».

Στο στίχο 498 ο Δαπόντες προσθέτει στη δεξιά πλευρά του φύλλου 226 recto το σχόλιο «Ἡ Βοσκόπολις καὶ Μοσχόπολις λέγεται».

Στο στίχο 969, ο Δαπόντες αρχικά φαίνεται ότι είχε ξεκινήσει να γράφει κάτι διαφορετικό, το οποίο στη συνέχεια άλλαξε. Έγγραψε αρχικά τη λέξη «ὄλος», την οποία διαγράφει ~~ὄλος~~ και η επόμενη λέξη «μαλαμοκαμωμένος» έχει δημιουργηθεί πάνω σε άλλη λέξη, την οποία έχει σβήσει και δημιουργείται έτσι μια σκιά.

Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός ότι ο Δαπόντες σε όλη την έκταση του έργου εναλλάσσει την ορθογραφία στη λέξη εἰκόνα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, για παράδειγμα στους στίχους 43, 193, 264, 609, 848, την γράφει «εἰκόνα», ενώ στους στίχους 97, 159 και 952 γράφει «εἰκῶνα».

Στο στίχο 1090 ο Δαπόντες προσθέτει ένα σχόλιο στη δεξιά πλευρά του φύλλου 241 recto, «Τὸ Κουτατήσιον καὶ Κοτατέσι λέγεται», με το οποίο διευκρινίζει τις δύο ονομασίες της περιοχής.

Επιπλέον, οι στίχοι 1130-1131 και 1199-1200 είναι γραμμένοι κάθετα στη δεξιά πλευρά των φύλλων 242 recto και 243 verso αντίστοιχα και ο Δαπόντες σημαδεύει το σημείο του κειμένου στο οποίο αντιστοιχούν. Μάλλον πρόκειται για στίχους τους οποίους πρόσθεσε στο κείμενό έπειτα από μια δεύτερη επεξεργασία.

Στο κείμενο διατηρήσαμε αρκετές από τις γραφές του Δαπόντε και αλλαγές κάναμε μόνο σε περιπτώσεις ορθογραφικών σφαλμάτων που προκαλούν στον σημερινό αναγνώστη αμηχανία. Επίσης, προσθέσαμε κεφαλαία γράμματα, όπου αυτό χρειαζόταν, όπως για παράδειγμα σε κύρια ονόματα και τοπωνύμια. Στο στίχο 241 κρατήσαμε τη γραφή του χειρογράφου «κατὰ τὴν ἱστορίαν», καθώς φαίνεται να είναι η τελική επιλογή του συγγραφέα. Αναφορικά με τη στίξη, ακολουθήσαμε κυρίως αυτή που χρησιμοποιεί ο Δαπόντες και σε διάφορα σημεία που δημιουργούνται προβλήματα κατανόησης δεν την λαμβάνουμε υπόψη και τη διορθώσαμε σιωπηρά. Επιπλέον, διατηρήσαμε την αρίθμηση με ελληνικούς αριθμούς που ακολουθεί ο Δαπόντες στο χειρόγραφο.

3.4 KEIMENO

φ. 213v

Τοῦ Αὐτοῦ

Ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν Ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας

φ. 214r

Ἀνέγνωσες Ἀγαπητὲ τὰ ἀνω γεγραμμένα;

Ἴδες καὶ ἐμυρίσθηκες ἄνθη τὰ περασμένα,

τὰ ἄνθη τὰ πνευματικὰ, τὰ μάραντα, κεύφρανθης

καὶ εὐωδίαν καὶ χαρὰν πνευματικὴν ὡσφράνθης;

5

Τώρα ἰδὲς ἀνάγνωσε καὶ τὰ τῆς Παναγίας

ἅγια μοναστήρια, ὁμοῦ καὶ ἐκκλησίας,

μόνον τὰ περιβόητα διὰ θαυματουργίας,

(ἴσα μὲ τᾶστρα ὅλα γὰρ εἶναι ἐπ' ἀληθείας)

Ἀνατολῆς, καὶ Δύσεως, καὶ νήσων, καὶ χωρίων,

10

τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν, δούλων τῆς τῶν γνησίων.

Ὡς ἄνθη εὐωδέστατα καὶ τοῦτα μύρισε τα,

ὡς ἕνα καὶ ὥραϊον δὲ κῆπον θεώρησε τα

καὶ θέλεις νὰ νοστιμευθῇς κεδῶ τῇ ἀληθείᾳ,

καὶ ὀσφρανθῇς, καὶ εὐφρανθῇς τῇ τούτων εὐωδίᾳ.

15

Ἴδου πὲρ κουριοζιτὰ, καὶ χάριν εὐλαβείας,

ὁποῦ ἐστὶ τέκνον, κέγῳ, ἔχω τῆς Παναγίας.

Ἐξω ἀπὸ τῆς Μοσχοβιδῆς, ὁμοῦ καὶ τῆς Φραγγίας,

ἕνα πρὸς ἕνα τὰ μετρῶ πάσης μετ' ἀληθείας,

καὶ ὅχι ὅλα πάλιν δὲ, ὅλη ἡ Παναγία

20

ὅλα τὰ ξεύρει μοναχῶν, τῶν ὅλων ὡς κυρία.

φ. 214v

Ἐγὼ ἐδὼ μόνον μετρῶ, καὶ γράφω ὅσα ἄλλα

εἶδα, καὶ ἄκουσ' ἀληθῶς, μικρὰ τε καὶ μεγάλα.

Πρὸ πάντων κάνω δὲ ἀρχὴν ἐγὼ ἀπὸ τὴν Δύσιν,

καὶ τέλος στήν Ἀνατολὴν, κατὰ δικήν μου κρίσιν.

25

Ἀπὸ τὸ Κρίμι ἀρχινῶ, θρόνον τοῦ Ταταρχάνη,

έντεϋθεν ό κατάλογος καλήν άρχήν λαμβάνει
 τών θαυμασίων και σεπτών οίκων της Παναγίας,
 και άκουε μετά χαράς, τέκνον, και εύλαβείας.

Έν τη Εύρώπη

α'.

30 Τό Κρίμι έχει τό λοιπόν Ναόν της Παναγίας,
 εις τό Μπαχτζέ Σαράγι δέ, έξω της πολιτείας.
 Έπιγ' άτός μου, και μετρῶ σκαλιά ώς τετρακόσα
 νάξιωθῶ μέσα νάμπῶ, νά με πιστέψης τόσα.
 Λέγεται Θεοσκεπάστη, ὄντας πελεκημένη
 ή έκκλησία στό βουνό μέσα, ούχι κτισμένη
 35 Ἡ δέ εικῶν παμπάλαια ή της ύπεραγίας,
 ὅθεν και διακρίνεται μόλις και μετά βίας.
 Άλλά δια τὰ θαύματα, ώς και ό Ταταρχάνης
 την ξεύρει, και την έτιμᾶ, ναί, σὺν τοῖς μεγιστάνοις
 και εις αὐτῆς την έορτήν, ἡγουν την Κοίμησίν της,
 40 τό Κρίμι ὅλο και καλά τρέχει δια τιμήν της.

φ. 215r

β'.

Τοῦ Γκόλια εις την Μπογδανιά εἶναι της Παναγίας
 μεγάλο Μοναστήριον, έξω της πολιτείας,
 Βασίλη βόδα κτήριον, με μίαν της εικόνα
 θαυματουργόν, και θαυμαστήν εις τοῦτον τὸν αἰῶνα.
 45 Τό μέγα θαῦμα, ή στολή της πόλεως Γιασίου,
 καθῶς τό Σαραντάριον στολή Βουκουρεστίου.
 Εἰς την μονήν Βατοπεδιοῦ εἶναι προσκυνημένον,
 και ὡς τυχαίνει πλούσιον, και καταστολισμένον.

γ'.

50 Στό Νιάμτζου καδηλίκιον πάλιν της Μπογδανίας
 εἶναι τό Μοναστήριον Νιάμτζου της Παναγίας
 και ή εικῶν ἀποτελεῖ πολλὰς θαυματουργίας,
 και γίνεται πανήγυρις πολλή ἐπ' ἀληθείας.

δ'.

Μέσα δέ στην αὐθεντικὴν την κούρτην της Βλαχίας

εἶναι ὁ Εὐαγγελισμὸς Ναὸς τῆς Παναγίας.

ε΄.

55 Εἶναι τὸ Σαραντάριον, μονὴ τῆς Παναγίας,
τὸ θαῦμα τοῦ Βουκουρεστιοῦ, πηγὴ θαυματουργίας.
Εἰς τῶν Πατέρων τὴν μονὴν, οὕτως ὠνομασμένην,
εἶναι προσκυνημένο δὲ, στὴν Ῥούμελη κειμένην
κτήριον τοῦ αὐθέντου δὲ Ματαίη Μπασαράμπα,
60 ὅστις, ὡς λέγουν, ἔκτισε ναοὺς ἕως σαράντα.
φ.1215v Βασίλη βόδα σύγχρονος, καὶ χρόνους πολемоῦσαν,
ἕστερα δὲ ἀγάπησαν, κι ὡς ἀδελφοὶ ἐζοῦσαν.

ς΄.

Εἶναι τὸ τοῦ Σερβάνβοδα πάλιν τῆς Παναγίας,
καὶ Κουτροτζάνι λέγεται, στόλισμα τῆς Βλαχίας
65 εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος δὲ εἶναι προσκυνημένον,
καὶ, ὡς τυχαίνει, ἔνδοξον, καὶ καταπλουτισμένον.

ζ΄.

Εἰς δὲ τὸ καδηλίκιον Μπουζέου τῆς Βλαχίας
εἶναι ναὸς θαυματουργὸς πάλιν τῆς Παναγίας,
καὶ εἰς τὸ Μοναστήριον, ὁπόχει τοῦ ἁγίου
70 τὴν κάραν Βησσαρίωνος, τοῦ νέου μας ὁσίου,
κείμενον εἰς τὴν Ῥούμελην, εἶναι προσκυνημένος,
καὶ ἀρκετὰ δὲ πλούσιος καὶ τοῦτος τιμημένος.
Εἰς τὴν Κραγιόβα φαίνονται, ὡς ἤκουσα, καὶ ἄλλα,
πλὴν δὲν τὰ εἶδα, δυνατὰ ὅμως αὐτὰ μεγάλα.
75 Εἰς ἓνα τούτων σώζεται τὸ τοῦ Δεκαπολίτου
τοῦ Γρηγορίου λείψανον, μαζί μας ἡ εὐχή του.
Εἰς ἄλλο δὲ ἡ δεξιὰ ἐκείνη τοῦ ἁγίου
Μεγάλου Νικολάου μας, ἱεραρχῶν τοῦ θείου,
ὅπου ἐχάρισε ποτὲ ράπισμα τοῦ Ἀρείου,
80 κέγὼ τὴν ἐπροσκύνησα, ὡς χάρισμα Κυρίου,
φ. 216r καθὼς ὁποῦς τοῦ Βαπτιστοῦ εἶναι στὴν Μπογδανίαν,
κι αὐτὸν τὸν ἐπροσκύνησα χωρὶς ἀμφιβολίαν.
Ταῦτα μὲν περὶ τῶν ναῶν Κριμίου, Μπογδανίας,
καὶ τῶν μοναστηρίων δὲ τῶν τῆς Οὐγγροβλαχίας.

η'.

85 Εἰς δὲ τὸν ἐκλαμπρότατον θρόνον τῆς Παναγίας
 πρώην Κωνσταντινούπολιν, νῦν δὲ τῆς δυστυχίας,
 ἐρχόμενος ἐγὼ θωρῶ μὲ δίψαν τῆς καρδίας
 ἐκεῖνο της τὸ Μπαλουκλὶ, τὸ ὕδωρ σωτηρίας,
 τὴν Ζωοδόχον τὴν Πηγὴν, ἐξ ἧς ζωῆς πλουσίως
 90 ἐχύθησαν, καὶ χύνονται, ὕδατα αἰωνίως.
 Τοῦ Βασιλέως κτήριο Λέοντος τοῦ Μακέλλη,
 τώρα δὲ φεῦ ἔλεεινὸ, χειρότερα δὲν θέλει.
 Βλέπω δὲ τὴν εἰκόνα της πολλὰ παλαιοτάτην,
 εἰς δὲ τὰ θαύματα πολλὰ νέαν προθυμοτάτην,
 95 ὅπου πολλοὶ μαλώνουσι τὶς νὰ τὴν πρωτοπάρη,
 ἔχει ὁ Δέρκων δι' αὐτὴν ξεχωριστὸ καμάρι.

θ'.

Ὁ ἐν Βλαχέρναις θαυμαστὸς ναὸς, καὶ ἡ εἰκόνα
 τῆς βασιλείας τὸν χρυσὸν ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα,
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσκύνημα τὸ πρῶτον,
 100 καὶ ἑορτὴ βασιλικὴ μετὰ μεγάλων κρότων.
 φ. 216v τῆς Πουλχερίας κτήριο πρῶτο τῆς βασιλίσσης,
 Ξηροποτάμου τῆς μονῆς τῆς πρώτης κτητορίσσης.
 Φεῦ τώρα ἀφανίσθηκεν, ἔχομεν μετὰ βίας
 μόνον τάγισμα αὐτῆς, βρύσιν θαυματουργίας.
 105 Καθὼς καὶ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν κατεδαφίσθη
 τοῦ Μαύρου Μόλου ἡ μονὴ, κέχάθη, ἀφανίσθη·
 ἦτον ἀπάνω στὸ στενὸ, κοντὰ εἰς τὸ φανάρι,
 τῶν Μαυροθαλασσήτικων τῶν караβιῶν καμάρι
 τὴν Παναγίαν καὶ αὐτὴ ἤξευρε νοικοκύρη,
 110 καὶ κάθε χρόνον ἔκανε μεγάλο πανηγύρι.

ι'.

Πηγαίνω στὸ Ἑγρὶ Καπὶ βλέπω τὴν Παναγίαν
 μέσα εἰς μίαν εὐμορφη, καὶ νέαν ἐκκλησίαν,
 γεμάτην τοὺς Χριστιανοὺς, γεμάτην Ἀρμενίους,
 εὐεργετοῦσαν καὶ τοὺς δυὸ μὲ τρόπους ἑξαισίους.
 115 Αὐτὴ τώρα ἀπόμεινε τὸ ἔσοχον εἰς ὅλην,

ὕστερ' ἀπὸ τὸ Μπαλουκλὶ, προσκύνημα τὴν Πόλιν,
 τῆς Παναγίας ἀληθῶς κοινὸν νοσοκομεῖον,
 ἢ νὰ εἰπῶ καλύτερα, ἄμισθον ἰατρεῖον.

ια'.

120 Ἀπάνω δὲ εἰς τὸ Μουχλειὸ βλέπω τὴν Παναγίαν
 εἰς μίαν κουμπελίδικην ἀρχαῖαν ἐκκλησίαν,
 φ. 217r θαυματουργοῦσαν καὶ αὐτὴν μὲ διαφόρους τρόπους
 εἰς τοὺς προστρέχοντας ἐκεῖ ἐκ πίστεως ἀνθρώπους.
 Δυὸ μὲ κουμπέδες ἔμειναν μόνον τοῦ Βυζαντίου,
 αὐτὴ, καὶ εἰς τὰ Ψωμαθιά, τᾶγίου Γεωργίου.
 125 Λέγεται καὶ Κανλὶ Κλισέ, αὐτὴ τῆς Παναγίας,
 ὡς ἔχομεν ἐξ ἀκοῆς, ἀπὸ πολυκαιρίας,
 μὲ τὸ νὰ ἐκρημνίσθηκαν, καὶ εἶχαν σκοτωθοῦσι
 κεῖνοι ὅπου ἀνέβηκαν, ὡς εἶχαν προσταχθοῦσι,
 νὰ τῆς κρημνίσουν τὸν κουμπέ, νὰ μὴ τὸν ἐκοιτάζουν,
 130 καὶ διὰ τοῦτο ἔκτοτε ἔτzi τὴν ὀνομάζουν.

ιβ'.

Πηγαίνω εἰς τὴν Χαντζερλῆ, μὲ δείχνει τὸ χατζάρι
 μάρτυρα τῶν θαυμάτων τῆς εἰς ὅλο τὸ Φανάρι.

ιγ'.

Εἰς τοῦ Μπαλίνου ἔρχομαι, ἀκούω τὴν ἰδίαν
 θαυματουργοῦσαν καὶ ἐδῶ, σὺλῆν τὴν ἐνορίαν.

ιδ'.

135 Εἰς τὴν Κυρίαν οὐρανῶν τρέχω καὶ ἀνεβαίνω,
 καὶ προσκυνῶ τὴν χάριν τῆς, καὶ χαίρων κατεβαίνω.
 Τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅλαις οἱ ἐκκλησίαις
 τῆς Παναγίας κάνουνσιν ὅλο θαυματουργίαις
 σημάδι ὅτι ἦτονε κλῆρος ποτὲ δικὸς τῆς,
 140 καὶ θρόνος τῆς βασιλικὸς, καὶ ὁ λαὸς λαὸς τῆς,
 φ. 217v καὶ ὅτι μέλλει νὰ γενῇ χωρὶς ἀμφιβολίαν
 καὶ ἴσως δίχως ἄργητα, εἰς δόξαν τῆς, καὶ θεῖαν
 Καὶ δι' αὐτὸ ὅλαις κέγὼ πρέπει νὰ ταῖς μιλήσω,
 ὅτι ἀλλιῶς σφάλλω θαρρῶ, ἐὰν ταῖς σιωπήσω.

ιε'.

- 145 Τρέχω στὰ ἔξι μάρμαρα, καὶ εἰς τὸ Κοντοσκάλι
καὶ θεωρῶ καὶ προσκυνῶ πάλιν δικά της κάλλη,
ἐδὼ τὴν Γοργοπήκοην, ἀπὸ τὰ γλήγορά της
θαυμάσια ὠνόμασεν αὐτὴ τὸ ὄνομά της.
ις'.
- 150 Ἐκεῖ στὸ Κοντοσκάλι δὲ ἐκεῖνην τὴν Ἑλπίδα,
σώζει γὰρ τοὺς ἐλπίζοντας αὐτὴ καθὼς τὸ εἶδα.
ιζ'.
- Στῆς Κωνσταντινουπόλεως μέσα τὸ Μπελιγράδι
εἶναι ναὸς της, καὶ πτωχὸς, τρέχει λαὸς κοπάδι
διὰ τὰ καθημερινὰ θαύματα καὶ ἰάσεις,
σύρε καὶ νὰ μὲ θυμηθῆς ἐκεῖ καὶ νὰ θαυμάσῃς.
ιη'.
- 155 Στὸ Μπάνιο τὸ βασιλικὸ βλέπω τὴν Παναγίαν
θαυματουργὸν εἰς τοὺς ἐκεῖ διὰ παρηγορίαν
καὶ μαρτυρίαν πῶς αὐτὴ εὐγάλε θαυμασίως
ὅσους στὸ Μπάνιο ἤτονε τοῦ Ἄδου αἰωνίως.
Μέσα στὸ μπάνιο στὸν ὄντ' εἶναι εἰκόνα μία,
160 μεγάλη δὲ, καὶ παλαιά, εἶναι ἡ Παναγία
καὶ ἐκτελεῖ θαυμάσια, κεῖναι ὠνομασμένη,
φ. 218r πῆγα τὴν ἰδα καὶ ἐγὼ, μισὴ ζωγραφισμένη.
Μέσα εἰς τοῦτον τὸν ὄντ' χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
δεκαοκτὼ ἀπὸ Χριστοῦ μὲ τοὺς ἑπτακοσίους
165 ἐκάθισεν ἓνας παπᾶς, ἐκ Κρήτης, σκλαβωμένος,
Γεώργης Παπαδόπουλος δὲ ἐπωνομασμένος.
Ἐδέχθη δὲ ἄλλον παπᾶν, καὶ τοῦτον σκλαβωμένον,
ὅμως Ἰανουάριον αὐτὸν ὠνομασμένον
ὅστις πανούκλα εὐγάλε, καὶ ἔτ' ζι τὸν εὐγάλει,
170 εἰς ἓνα ἔξω σπήτιον τὸν πάγει καὶ τὸν βάλλει
ὁ παπᾶ Γιώργης φοβηθεὶς, ἐπεσ' ἐπροσκυνοῦσε
τὴν Παναγίαν τὸ λοιπὸν, καὶ ἐπαρακαλοῦσε,
μὴ τὴν εὐγάλη καὶ αὐτὸς, κέτρεμε σὰν καλάμι,
καὶ ἔτρεχαν τὰ μάτια του δάκρυα σὰν ποτάμι.
175 Ὅθεν τὴν νύχτα τὴν αὐτὴν εἶχε πολὺν ἀγῶνα,

- κἐγύριζε συχνὰ πυκνὰ, κἔβλεπε τὴν εἰκόνα.
 Τὸν πῆρε δὲν τὸν πῆρε δὲ ὁ ὕπνος, καὶ κοιτάζει
 τὴν ζωγραφιὰ ὀλάκαιρην, καὶ τρέμει, καὶ θαυμάζει.
 Ἀπλώνει τὰ ποδάρια τῆς γυναῖκα μιὰ τιμία
 180 ἀπ τὴν εἰκόνα παρευθὺς (μέγα τῇ ἀληθείᾳ)
 φ. 218v μῆτε μακριὰ, μῆτε κοντὴ, γυναῖκα δὲ τελεία,
 καλὴ, στρογγυλοπρόσωπη, μελαχρινή, γλυκεία.
 Ὁ παπᾶ Γιώργης τὴν θωρεῖ, καὶ τρέμει σὰν τὸ ψάρι,
 ἀπὸ τὸν φόβον ὁ πτωχὸς, ὅπου ἐκ εἶχε πάρη.
 185 Βλέπει δὲ κἐκατέβηκεν ἐκείνη ἡ γυναῖκα,
 κάτω σκαλούνια κοντὰ ἦτανε ἕως δέκα,
 κἔως τὸ ἄλλο τοῦ ὄντᾶ τὸ μέρος μοναχὴ τῆς
 πηγαίνει ἱεροπρεπῶς, μαζί μας ἡ εὐχὴ τῆς.
 Τὸν φάνηκε δὲ ὁ ὄντᾶς ὅλοι ἀσβεστωμένος,
 190 καὶ ἀπὸ φῶς γεμάτος δὲ, ὅπου ναι μαυρισμένος,
 καὶ τᾶλλο μέρος τοῦ Μπανιοῦ ὅλο ἀσβεστωμένο
 κι ἀπὸ λαμπάδες, καὶ πολλὰ καντήλια γεμισμένο.
 Γυρίζοντας δὲ ἡ γυνὴ πρὸς τὴν εἰκόνα πάλιν,
 δὲν ἦτον πλέον μοναχὴ, μὲ δόξαν δὲ μεγάλην
 195 νέοι πολλοὶ ξεσκούφωτοι αὐτὴν ἀκολουθοῦσαν,
 ἄσπρα δὲ, καὶ πολλὰ μακριὰ φορέματα φοροῦσαν,
 ὅπου ἐτοῦτα Τούρκικα τὰ λέγουσι σαγιάδες,
 καὶ ἦτανε παρόμοιοι αὐτοὶ σὰν σατιράδες.
 «Ποιὰ εἶναι», ἔναν ἀπ' αὐτοὺς, αὐτὸς εἶχε ἐρωτήση,
 200 «τούτ' ἡ μεγάλη Κυρὰ»; δὲν εἶχε τὴν γνωρίση.
 φ. 219r «Ἡ βαλεντέ», τοῦ εἶπασι. Τοῦτο αὐτὸς νᾶκούση,
 τὰ μέλη ἀπ' τὸν φόβον τοῦ λίγο νᾶ νεκρωθοῦσι
 καὶ νᾶ κρυφθῇ ἐγύρευεν ἀπὸ τὰ μάτια τῆς,
 διότι θάνατος, κανεῖς νᾶ στέκετ' ἐμπροστὰ τῆς.
 205 Αὐτὴ δὲ ἦλθεν εἰς αὐτὸν, καὶ βάλλει τὸ δεξί τῆς
 στὸν ὦμον τοῦ τὸν δεξιὸν, μαζί μας ἡ εὐχὴ τῆς
 καὶ, ἐνθυμᾶσαι, τὸν ῥωτᾶ, τὰ ὅσα σε προεῖπα;
 αὐτὸς δὲ ὅπου γύρευε νᾶ εὔρη καμμιά τρύπα,
 ἀπὸ τὸν φόβον νᾶ χωθῇ, νᾶ ἔμπη νᾶ γλυτώση,

- 210 ἔντρομος ὅλος, καὶ νεκρὸς, ἀπόκρισ' εἶχε δώση.
 Βγάνει τὸ καμηλαύκι του, τὰ χέρια του σταυρώνει,
 καὶ πρὸς αὐτὴν τὰ μάτια του τρέμοντας τὰ σηκώνει
 καὶ λέγει, «δὲν θυμοῦμαι τα, ὅχι, βασίλισσά μου,
 μὲ τὸν καιρὸν τὰ ξέχασα, τὶ εἶχες πῇ Κυρά μου».
- 215 Εἰς τὴν εἰκόνα δὲ αὐτὴ σιμώνοντας γυρίζει
 καὶ λέγει πάλιν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀποστοματίζει.
 «Ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Κύριον, οὐ καταισχυνηθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα».
 Ταῦτα εἶπουσ' ἀνέβηκεν εἰς τὴν εἰκόνα πάλιν,
 καὶ πάλιν ἔγινεν εἰκὼν μ' εὐκολίαν μεγάλην.
- 220 Ὁ παπᾶ Γιώργης ξύπνησεν εὐθὺς τὴν ὥρα κείνην,
 καὶ ρίχνεται τινάζεται κάτω ἀπὸ τὴν κλίνην,
 φ. 219v καὶ τρέχει καὶ καταφιλεῖ εἰκόνα τὴν ἁγίαν
 μὲ φόβον του, καὶ μὲ χαρὰν, καὶ μὲ τὴν καρδίαν.
 Καὶ μεθ' ἡμέρας εἴκοσι ἦλθασιν γνῶριμοί του,
 225 καὶ τὸν ἐξαγοράσασιν, ἔδωκαν τὴν τιμὴν του
 πρώτη Μαρτίου τοῦ μηνὸς, τῶν Νηστειῶν τῇ τρίτῃ
 Κυριακῇ, καθὼς αὐτὸς τὸ γράφει, τὸ κηρύττει.
 Ἔκαμε καὶ κανόνα δὲ αὐτὸς στὴν Παναγίαν,
 καὶ μὲ τρεῖς τέσσαρες εὐχαῖς διὰ τὴν λιτανείαν,
 230 ὅταν τὸ Μπάνιο ἄναψεν ἀπὸ πανοῦκλα μίαν,
 ὡς τρεῖς μῆνες προτῆτερα ἀπὸ τὴν ὀπτασίαν,
 καὶ λιτανεύοντας εἰς τρεῖς ἡμέραις εἶχε σβύση
 σὰν τὰναμμένο τὸ κηρὶ, ὅλ' εἶχαν ἀπορήσει.
 Καὶ ταῦτα μὲν περὶ αὐτοῦ χάριν τῆς Παναγίας,
 235 ἐγὼ δὲ πάλιν ἀρχινῶ αὐτῆς τὰς ἐκκλησίας.
 ιθ'.
- Ἐπῆγα εἰς τὸν Γαλατᾶ, ἶδα τὴν Παναγίαν
 μέσα εἰς μίαν, καὶ καλὴν, καὶ νέαν ἐκκλησίαν,
 μεκείνην τὴν Καφατιανὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν,
 γιὰτ' ἦλθεν ἀπὸ τὸν Καφᾶ μὲ θαλασσοπορίαν,
 240 τοῦ Κριμιουῦ κάστρο ὁ Καφᾶς, τὶς οἶδε τὴν αἰτίαν,
 καθὼς ἡ Πορταῖτισσα κατὰ τὴν ἱστορίαν.
 κ', κα'.

- φ. 220r Πηγαίνω στὸ Μπεσίκτασι, εἰς δύο ἐκκλησίας,
στὸ Μπάνιο, καὶ εἰς τὸ χωριὸ, ναοὶ τῆς Παναγίας.
κβ'.
- 245 Πάγω στὸ Ἀρναούτκιοϊ, μπαίνω στὴν ἐκκλησίαν,
καὶ τὴν Μαυρομολήτισσαν βλέπω τὴν Παναγίαν,
ὁποῦ ἐφέρθηκεν ἐδὼ ἀπὸ τὸ Μαυρομόλου,
ἀφόντις ἐκρημνίσθηκεν αὐτὸ ὅλως διόλου.
Καθὼς ἐτῶν πρὸ ἑκατὸν ἀθλίως ἐκρημνίσθη
βασιλικῇ πάλιν χειρὶ, καὶ πάντῃ ἀφανίσθη.
- 250 Τὸ ἄλλο μοναστήριον τὸ ἐν τῇ Σωζοπόλει,
εἰς τίνος ὄνομ' ἀγνοῶ, ξεύρουν τὴν χώραν ὅλοι,
μὲ τὴν αὐτὴν πάλιν καὶ αὐτὸ πάντῃ ψευδῇ αἰτίαν,
πῶς οἱ Ῥωμαῖοι τᾶχουσι διὰ πολέμου χρειάν,
καὶ ἔχουν μέσα ἄρματα διὰ νὰ βοηθήσουν,
255 ὅταν Μοσχόβοι σικωθοῦν, διὰ νὰ πολεμήσουν.
Ὅτι ἐκείνους τοὺς καιροὺς καράβια τῆς Ῥωσσίας
κατέβαιναν ὡς τὸ στενὸ διὰ αἰχμαλωσίας,
καὶ τὸ Νιοχώρι πάτησαν, καὶ ἄλλα λέν χωρία,
ὁπόταν εἶχε πόλεμον μὲ τούτην ἢ Τουρκία.
- 260 Καὶ τὰς εἰκόνας ἔφεραν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας
εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ ἱερὰν μονὴν τῆς Παναγίας,
φ. 220v καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τινὰς τρίχας ἐκ τοῦ Προδρόμου,
ταῖς ἐπροσκύνησα καὶ ταῖς ἐγὼ εἰς τὸν καιρὸ μου.
Εἰς μίαν τῶν εἰκόνων δὲ, ἤγουν τῆς Παναγίας,
265 οἱ στίχοι τοῦτοι φαίνονται μετὰ καλλιγραφίας·
«Ὡ βασίλεια καλλίπαις, θεοῖο νύμφα μοι ἀγνὰ,
«ἅ χοροῖς εὐαγέεσσιν ἀγγέλων οὐρανίων
«ἀμερίων τληπόνων καινῶς ἐνήλασας φυλάν,
«ἐξ ἰλύος αἰθέριον ἀμφιβιβάσ' ὕψος.
270 «Τὸν παντογόνου, αἰωνοτόκου βασιλεῖος
«υἱέα παμμέδοντα Λόγον, κόσμου γενετῆρα,
«ἐκ καθαρῶν λαγόνων τέκες, ἀγνὰ φυλαχθεῖσα.
Χεῖρ Κωνσταντίνου Βυζαντίου.
κγ'.

- Εἰς τὸ Νιοχώρι καταντῶ, βλέπω τὴν Παναγίαν
 εἰς μίαν πάλιν εὐμορφην, καὶ νέαν ἐκκλησίαν.
 275 Τόσα καὶ περὶ τῶν ναῶν τῶν ἐν τῷ Βυζαντίῳ,
 τώρα τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς σᾶς λέγω ἐν Κυρίῳ.
 κδ'.
- Περνῶ τῆς Χάλκης τὸ νησί, εὐρίσκω τὴν μονὴν της,
 καὶ τὴν πανυπερθαύμαστον εἰκόνα τὴν σεπτὴν της,
 μεγαλοπρόσωπην πολλὰ, μεγάλα δυναμένην,
 280 εἰς τὴν καμάρα τοῦ ναοῦ ἔξω ἱστορισμένην.
 φ. 221r Τοῦ Ἰωάννου κτήριον τοῦ καὶ Παλαιολόγου,
 στὸ τέλος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ καταλόγου,
 τοῦ Παναγιωτάκη δὲ, μεγάλου ἐρμηνέως,
 ὕστερον ἀνακαινισμὸς, ὡς φαίνεται ὥραϊος.
 285 Πρῶτα δὲν ἦτονε αὐτὸ μονὴ τῆς Παναγίας,
 ἀλλ' ἦτονε τοῦ Βαπτιστοῦ χωρὶς ἀμφιβολίας,
 τῆς Παναγίας τότε δὲ ἦτονε παρακλήσι,
 ἀφοῦ δὲ ὁ τοῦ Βαπτιστοῦ ναὸς εἶχε κρημνίση.
 Φαίνονται ὡς τῆς σήμερον ἐκεῖ τὰ λείψανά του,
 290 ἡ Παναγία ἐλαβε πλέον τὸ ὄνομά του,
 ἥτις ἐθαυματούργησε καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις
 σέμενα τὸν ἀμαρτωλὸν μετὰ χαρὰς μεγάλης,
 θαῦμ' ἀξιοδιήγητον, ἓνα τῇ ἀληθείᾳ
 ἀπ' ὅσα τῶν ἀμαρτωλῶν γράφει ἡ σωτηρία.
 295 Κρίμα κατὰ ἀλήθειαν αὐτὸ νὰ σιωπήσω,
 εἰς δόξαν της καὶ εἰς τιμὴν πρέπει νὰ τὸ μιλήσω
 καὶ πίστωσιν τῶν ὅσων δὲ σήμερον ἀπιστοῦσι,
 καὶ θαύματα δὲν δέχονται, καὶ τὰ περιγελοῦσι.
 Καὶ σᾶς ὁμνῶ τὸν Θεόν, γιατίι εἶναι μεγάλο,
 300 ὅτι ποσῶς δὲν ψεύδομαι εἰς τοῦτο οὐδὲ σφάλλω.
 Ἐγὼ ἀφόντες γλύτωσα ἀπὸ τὴν φυλακὴν μου,
 τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἔργων μου, ἀξίαν πληρωμὴν μου,
 φ. 221v ἐδὼ στῆς Χάλκης τὸ νησί, εἰς τὸ τῆς Παναγίας
 ἔτρεξα μοναστήριον μετ' ἄκρας προθυμίας,
 305 τὸ μὲν, ἐκεῖ ἀνάξιος, διὰ εὐχαριστίαν,

- ὅτι αὐτὴ μέχάρισε, ναὶ τὴν ἐλευθερίαν,
 τὸ δὲ νὰ ἔχω καὶ κοντὰ τὴν θείαν ἐκκλησίαν
 καὶ πάντα νὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὴν ἀκολουθίαν.
 Διότι μῆνας εἴκοσι, ὄντας φυλακωμένος,
 310 ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μου ἤμουν ὑστερημένος.
 Καὶ διὰ νὰ γλυτώσω δὲ τὸ τρίτον ἓνα λάκκον,
 εἰς τὸν ὅποιον φώλευεν ἓνας μέγας δράκων.
 Ἐδὼ ἐπόνεσα πολλὰ, καὶ πρότερον πονῶντας,
 τὰ πολυφάγα δόντια μου, πόνος μέγας ὄντας
 315 τὰ ζέστανά, τὰ ἔκαμα τὸ πᾶν ἱατρικὸν μου,
 ἀλλ' ὅμως ἐξωδίασα ματαίως τὸν καιρὸν μου.
 Δὲν εἶδ' ἀπὸ τὰ γιαιτρικὰ καμμίαν ἱατροίαν,
 δὲν εὗρισκα παντάπασιν ἀνάπαυσιν καμμίαν,
 ἐπρίσθηκε τὸ πρόσωπο, τὸ μάγουλο τὸ ἓνα,
 320 τὸ μέρος ὅπου ἦτον τὰ δόντια πονεμένα
 μοῦ ἔγινε μιὰ φλόγωσις, ὡσὰν ἀπὸ φωτίαν,
 καὶ ἄναφτε τὸ στόμα μου, καὶ μέσα τὴν καρδίαν
 φ. 222r ὅθεν ἀνεμοπύρωμα ὅλοι κοινῶς τὸ λέγουν,
 καὶ ὅσοι τὸ παθαίνουν, ὀδύρονται, καὶ κλαίγουν.
 325 Ὅθεν ὠδύρουμαι κὲγὼ μέσα εἰς τὸ κελλίον
 ἀπὸ τὸ πάθος τὸ συμβὰν ἀπὸ τῶν ὀδοντίων.
 Ἐκόπηκεν ἡ ὄρεξις, ἔκλεισεν ὁ λαιμός μου,
 καὶ τίποτε δὲν ἔτρωγα, ὁ πόνος δυνατός μου.
 Τέλος ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς μητρὸς τῆς Θείας,
 330 καὶ τρέχω μὲ τὰ τέσσερα ἔνδον τῆς ἐκκλησίας.
 Κράζω τὸν ἐφημέριον, ἦτον δὲ τῶν Βαΐων,
 μαζίλης ὁ Παῖσιος ἀπὸ Πατριαρχεῖον,
 καὶ τὸ κονάκι τοῦ ἐδῶ, αὐτὸς δὲ εἰς τὴν Πόλιν,
 εἶχαμεν δὲ ἀντάμωσες τετραμηνίαν ὅλην
 335 ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
 ἐννιά καὶ τεσσαράκοντα ἐπὶ ἑπτακοσίους.
 Τρέχω καὶ πέφτω παρευθὺς ἐμπρὸς στὴν Παναγίαν,
 ζωφραφιστὴν στὸν νάρθηκα, στὸν τοῖχον, θαυμασίαν.
 Κλαίω, θρηνῶ, παρακαλῶ μέσα ἀπ' τὴν καρδίαν,

- 340 κράζω ζητῶ ἐλεεινῶς ἔλεος ἰατρείαν.
 Ὁ ἱερεὺς τὴν δεξιὰν στήν κεφαλὴν μου βάζει
 ἀπ τὸ κανδήλι μῆχρισε, τὴν αἵτησιν διαβάζει,
 φ. 222v ὕστερα δὲ καὶ τρεῖς στρωτὰς τῆς κάνω μετανοίας,
 τὴν προσκυνῶ, καὶ τὴν φιλῶ μετὰ δακρυρρόοις.
- 345 Ἐρχόμενος νὰ εὐγῶ δὲ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν,
 (ὦ Παναγία Δέσποινα εἰς τὴν θαυματουργίαν
 ὦ μέγα σου τὸ ἔλεος, μεγάλ' ἡ σωτηρία,
 τοῖς ἐπικαλουμένοις σε ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ).
 Βλέπω, θωρῶ, στοχάζομαι, καὶ ψηλαφῶ καὶ πιάνω,
- 350 κιάκόμι τὸ ποδᾶρι μου στήν γῇ δὲν εἶχα βάνω,
 εἰς τὰ σκαλιὰ τοῦ νάρθηκος ἐστέκουμουν ἀπάνω,
 καὶ ὑγιῇ τοῦ λόγου μου εὐθὺς καταλαμβάνω.
 Ἐχάθηκε τὸ πρήξιμο, ἔσβυσε ἡ φωτία,
 τὸ πρόσωπό μου ἴσασε, μοῦ χύθη μιὰ δροσία.
- 355 Πότε, καὶ πῶς, καὶ ἀπὸ ποῦ, δὲν ἔννοιωσα καθόλου,
 ἔννοιωσα δὲ πῶς ἔγινε γερὸς ὅλως διόλου,
 ὄχι μὲ ὥραν, μὲ καιρὸν, ἔλαβα τὴν ὑγείαν,
 ἀλλὰ ἀχρονως, ἐν ταυτῷ, καὶ ὅλην, καὶ τελείαν,
 ὡς ὁ παράλυτος ποτὲ, λεπρὸς, τυφλὸς, καὶ ἄλλοι
- 360 παρὰ Κυρίου τοῦ Χριστοῦ, κανεῖς μὴν ἀμφιβάλῃ.
 Ἔδωκα δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ τῇ Ἀειπαρθένῳ,
 ἐπὶ τῷ πράγματι αὐτῷ, τῷ θαυμαστῷ, καὶ ξένῳ.
- φ. 223r Ἐστράφην εἰς τὴν κέλλα μου, εὐχαριστῶν, δοξάζων
 καὶ χαίρων ἀγαλλόμενος, καὶ ἀπορῶν θαυμάζων.
 κε'.
- 365 Φθάνω στὰ Τοῦσλα (ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τὸ προκείμενόν μας
 πάλιν ἄς ἐπανέλθωμεν, εἰς τὸν κατάλογόν μας)
 φθάνω στὰ Τούσλα, ἀπαντῶ τὴν ἱερὰν μονὴν της,
 καὶ τὴν εἰκὼνα προσκυνῶ τὴν χρυσαληθινὴν της.
 κστ'.
- 370 Πάγω στήν Μαγγουριώτισσα ἐκείνην Παναγίαν,
 θαυματουργὸν, ἂν καὶ πτωχὴν, εἰς ταπεινὴν οἰκίαν.
 κζ'.

Εἰς τοῦ Φιλιππουπόλεως ῥωτῶ τὴν ἐπαρχίαν,
μαθαίνω εἰς τὸ Μπάτζκοβο πάλιν τὴν Παναγίαν,
μεγάλον μοναστήριον, πλούσιον ἀπ' ἀνθρώπους,
πλούσιον ἀπὸ θαύματα μὲ διαφόρους τρόπους.

κη'.

375 Περνώ ἀπὸ τὴν Στηλυβριά, βλέπω τὴν Παναγίαν,
ἐξακουσμένην δυνατὰ διὰ θαυματουργίαν,
καὶ τῆς ἁγίας Ξένης δὲ τὸ λείψανον μπροστὰ της,
καθὼς ἡ δούλη στέκεται μπροστὰ εἰς τὴν κυρὰ της.

κθ'.

Εἰς τὰ Καλύβια ἄρχομαι, χωριὸ τῆς Ἡρακλείας,
380 βρίσκω ναὸν νεόκτιστον, ποίας; Τῆς Παναγίας,
μὲ θαύματα καθημερινὰ, ὅποῦ κανεὶς θαυμάζει,
καὶ τὸ χωριὸ αὐτὸ αὐτὴ κρατεῖ, ἀλλιῶς ῥημάζει.

φ. 223v

Καθὼς καὶ ὁ Γεώργιος ἐκεῖνος ὁ Ἀράπης,
ὁ μέγας μάρτυς καὶ θερμὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης,
385 γέμισε τὴν Ἡράκλειαν ἀπὸ τὰ θαύματά του
μέκεῖνο το θαυμάσιον σεπτὸν εἰκόνισμά του.
Εἰς τῶν Ἰβήρων τὴν μονὴν εἶναι ὁ εἰρημένος
νέος εἰς τὰ Καλύβια ναὸς προσηλωμένος.

λ'.

Ἀκούω στὴν Μαρώνειαν, στὴν Γκιουμουρτζίνα πάλιν
390 θαυματουργοῦσαν καὶ ἐκεῖ Κυρίαν τὴν μεγάλην.

λα'.

Καὶ εἰς τὴν Ξάνθην καὶ ἐκεῖ αὐτὴν τὴν Παναγίαν
Μεσίτριαν ὀνόματι, ἀκούω θαυμασίαν
καὶ ἀψευδὲς τὸ ὄνομα, διότι μεσιτεύει
πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ μᾶς διαφενετεύει.

λβ'.

395 Πάγω στὴν Αἶνον, καὶ θωρῶ ἐδὼ τὴν Παναγίαν
εἰς μίαν καὶ θαυματουργὴν, κεῖμορφην ἐκκλησίαν.

λγ', λδ'.

Ἀλλὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ τὴν εὐμορφίαν,
ἀλλὰ καὶ τὰ θαυμάσια, καὶ τὴν φιλοξενίαν,

- τῶν ἐν τῷ ὄρει Ἄθωνος δύο μοναστηρίων,
 400 τῆς χάριτος καὶ δόξης τῆς τῶν εὐκλεῶν ταμείων,
 Βατοπεδίου τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν κλεινῶν Ἰβήρων,
 προσκυνουμένων εὐλαβῶς ὑπὸ λαῶν ἀπείρων,
 φ. 224r μάλιστα τῆς Γκιουρτζιδίσσας, ἥγουν Ἰβηριτίσης
 εἰκόνας τῆς τερατουργοῦ, τῆς καὶ Πορταϊτίσης,
 405 τῆς φοβερῆς, τῆς ζωντανῆς, τῆς μεγαλοπροσώπου
 μεγαλοπρεπεστάτης τε, καὶ μελανοπροσώπου.
 Αὐτὰ τίς διηγῆσεται, ἢ τίς ἐξαριθμήσει;
 Οὐδεὶς, εἰ μὴ εἷς Γαβριήλ, καὶ μόλις νὰ ἰσχύσῃ.
 λε'.
 Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην δὲ εἶναι ἡ ἐκκλησία
 410 Λαγουδιανὴ ὀνόματι, κεδὼ ἡ Παναγία,
 παρὰ πολλὰ ἐξακουστὴ διὰ τὸ μάρμαρόν της,
 ὅπου γεμίζει τὸ νερὸ μὲ τρόπον θαυμαστὸν της.
 Σηκώνουσι τὸ μάρμαρο, τὸ χύνουν, τὸ ἀδειάζουν,
 καὶ τὸ βουλλώνουν, μὲν αὐτὰ γεμάτο τὸ κοιτάζουν,
 415 καὶ ἀσεβεῖς, καὶ εὐσεβεῖς, καὶ ὅλοι τὸ θαυμάζουν,
 καὶ Θεοτόκον, καὶ Θεὸν, θεοπρεπῶς δοξάζουν.
 Ἐδὼ εἶναι καὶ ἡ μονὴ, ὅχι τῆς Παναγίας,
 Τζαούση μοναστήριον λέγεται ἐξ ἱστορίας,
 εἰς τὸ ὅποιον σώζεται ἐκεῖνο τὸ ποτήρι,
 420 μὲ τὸ ὅποιον ὁ Χριστὸς (χαρὰ στὸ μοναστήρι)
 ἔπιε μὲ τοὺς μαθητάς, καθὼς μᾶς ἱστορήθη,
 στὸν δεῖπνον τοῦ τὸν μυστικόν, καὶ εἶναι κολοκύθι.
 φ. 224v Καὶ εἶναι μὲ χρυσόβουλλο τοῦτο μαρτυρημένο
 καὶ ἐκτελεῖ θαυμάσια, παντοῦ ἐξακουσμένο.
 425 Εἶναι καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον τὸ τοῦ Διονυσίου
 ἐκεῖνο μοναστήριον, νεογενοῦς ἀγίου,
 πλὴν δὲν ἐπῆγα, καὶ θαρρῶ, Τριάδος τῆς ἀγίας
 νὰ εἶναι ἐπ' ὀνόματι, καλῆς δὲ πολιτείας.
 Καθὼς εἰς τὰ Μετέωρα, ὅπου στὴν ἐπαρχίαν
 430 τὴν τοῦ Σταγῶν εὐρίσκονται κατὰ τὴν Θεσσαλίαν,
 ἂν εἶναι μοναστήριον κέκεϊ τῆς Παναγίας

δὲν ἄκούσα, πλὴν καὶ ἐκεῖ εἶναι ἐπ' ἀληθείας.
 Μετέωρα, καὶ Ὀλυμπος, καὶ λείπ' ἡ Παναγία,
 Ὀλυμπος ὁ ὀλοαμπῆς, Θεοῦ ἡ κατοικία,
 435 τὸ ὄρος τὸ μετέωρον, τὸ ὑπερυψωμένο,
 τὸ ὑπερβαῖνον οὐρανοῦς, τὸ καὶ τετυρωμένον.
 λστ'.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Τρίκαλα, εἰς ἓν ἐκεῖ χωρίον,
 Πόρταις ὀνομαζόμενον παρὰ τῶν ἐγχωρίων,
 εἶναι Ναὸς βασιλικὸς, ποίας; Τῆς Παναγίας,
 440 καθὸ βασίλισσα τῆς γῆς μετ' ἄκρας ἐξουσίας.
 λζ'.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν, ἤγουν τὴν τῶν Τρικάλων,
 εἶναι καὶ μοναστήριον ὀνομαστὸν μεγάλον,
 φ. 225r Ντούσικον ὀνομάζεται, πάλιν τῆς Παναγίας,
 καὶ μὲ Πατέρας πλούσιον, καὶ μὲ θαυματουργίας.
 445 Εἰς τοῦτο τανῦν σώζεται ἐλέει τοῦ Κυρίου
 ἡ κάρα Βησαρίωνος, κτήτορος τοῦ ἰδίου.
 λη'.

Στὴν ἐπαρχίαν Δράμας δὲ ἡ Παναγία πάλιν,
 ἡ καὶ Ἀχειροποίητος, καὶ εἰς μονὴν μεγάλην,
 Κοσσυφηνίτζα λέγεται, ὅτι Κοσσύφι ἓνα
 450 ἔδειξ' ἐκεῖ ἓνα νερὸ, θαῦμα βεβαιωμένο,
 θαῦμα τῆς Παναγίας μου καὶ τοῦτο δίχως ἄλλο,
 διὸ πανηγυρίζεται μὲ πλῆθος καὶ μεγάλο.
 λθ'.

Πῶς νὰ μὴν γράψω τὸν Σερρών ναὸν τῆς Παναγίας,
 Βλαχέρνα ὀνομάζεται, κάλλος τῆς πολιτείας,
 455 μὲ ἓνα στέφανον, θαρρῶ, ἐνὸς τοῦ τῆς Σερβίας
 ποτὲ αὐθέντου ἄνωθεν εἰκόνοσ τῆς ἁγίας.
 μ'.

Καὶ τὸ εἰς τὸ Μελένικο πάλιν τῆς Παναγίας
 Ῥοζινὸ μοναστήριον, πλήρες θαυματουργίας;
 μα'.

Ἀκούω εἰς τὴν Νάουσα, Βερρόιας ἐπαρχία,

460 καὶ βρύει θαύματα κέκεϊ μία τῆς ἐκκλησία.
 Καθὼς μέσα στὴν Βέρροϊαν Ἀντώνιος ὁ νέος
 θαυματουργεῖ πολλὰ συχνὰ, πολλὰ δὲ καὶ ταχέως,
 φ. 225v εἰς εὐσεβεῖς, καὶ ἀσεβεῖς, ὅχι καὶ καλογέρους,
 κανεὶς δὲν ξεύρει τὸ γιατί, ῥώτησα νιοὺς καὶ γέρους.
 465 Καθὼς εἰς τὴν Βοσκόπολιν καὶ ὁ Ναοὺμ ὁ θεῖος,
 τοῦ Ἀντωνίου καὶ αὐτὸς σύγχρονος καὶ οἰκεῖος.

μβ'.

Ἀκούω εἰς Βελέγραδα πάλιν τὴν Παναγίαν,
 καὶ λεγομένην Ἄρδουσαν, καὶ ὄντως κατ' ἀξίαν.
 Ἄρδει ποτίζει γὰρ πολλοὺς διὰ τῶν θαυμασίων,
 470 λέγεται Ἀρδενίτζα δὲ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

μγ'.

Σβερνέτζι μοναστήριον εἰς τὸν Αὐλῶνα ἄλλο,
 τῆς Παναγίας καὶ αὐτὸ, ὀνομαστὸ, μεγάλο.
 Εἰς τὸ Ἰπέκι λέγουσι, κατὰ τὸ Μαῦρο ὄρος,
 ἐκεῖ ὅπου ὁ Στέφανος, ὁ νέος στεφηφόρος,
 475 ἐφάνη τώρα νεωστὶ τοῦ Τούρκου ἐναντίος,
 ἔχει καὶ στράτευμ' ἄρκετὸ, καὶ στέκεται ἀξίως.

Εἰς τὸ Ἰπέκι τὸ λοιπὸν εἶν' ἓνα καὶ μεγάλο,
 καὶ συμπεραίνω πῶς κιαὐτὸ δικό της δίχως ἄλλο.
 ὄντας μεγάλη καὶ αὐτὴ, τῆς πρέπουν τὰ μεγάλα,
 480 καὶ πράγματα, καὶ λόγια, καὶ τὰ καλὰ τὰ ἄλλα.

μδ'.

Στὴν Σάτιστα εἰς τὸ χωριὸ Τζερούσου διηγοῦνται
 τῆς Παναγίας τὴν μονὴν κέκεϊ καὶ τὴν καυχοῦνται.

φ. 226r με'.

Ἀκούω κατὰ τ' Ἄγραφα, εἰς τὴν τοῦ Φαναρίου
 ἐπισκοπὴν, ἀντάμα δὲ καὶ τοῦ Νεοχωρίου,
 485 Τατάρνα μοναστήριον εἶναι τῆς Παναγίας,
 Παρόμοιον, ὡς τὰ λοιπὰ, εἰς τὰς θαυματουργίας.
 Καὶ κρύα βρύσις λέγεται ἐτοῦτο, καὶ Κορώνα,
 καὶ ὄντως ὡς βασίλισσα στὸν ἅπαντα αἰῶνα,
 καὶ μὲ τὸ νὰ ἐδρόσισε, καὶ πάντοτε δροσίζει

- 490 τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, καθὼς αὐτὴ γνωρίζει.
 Εἰς τοῦτο τανῦν σώζεται χάριτι τοῦ Κυρίου
 ἢ κεφαλὴ τοῦ Σεραφεῖμ, νεοφανοῦς ἁγίου,
 τοῦ καὶ ἱερομάρτυρος, καθὸ τοῦ Φαναρίου
 ἀρχιερεὺς ἐστάθηκε, καὶ τοῦ Νεοχωρίου,
 495 καὶ ὁποῦ ἐμαρτύρησεν εἰς χρόνους τοὺς χιλίους,
 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ἓνα, κέπτακοσίους,
 ὡς φαίνεται εἰς τὸν αὐτοῦ βίον καὶ πολιτείαν,
 ὁποῦ εἰς τὴν Μοσχόπολιν¹¹⁹ τυπώθη κατ' ἀξίαν.
 Ὁ Βησσαρίων ὁ ῥηθεις ἀρχιερεὺς Λαρίσσης
 500 ἐτούτου παλαιότερος, ὡς ἐρευνῶν εὐρήσεις,
 καὶ αὐτουνοῦ ὁ βίος δέ, καὶ ἡ ἀκολουθία
 τυπώθηκεν ἐν τῇ αὐτῇ τῇ πόλει τῇ ἰδίᾳ.
 φ. 226ν μστ'.
- Καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν δὲ Λητζᾶς τῆς Παναγίας
 ἄδεται μοναστήριον, Προυσὸς ὀνομασίας.
 505 Ἀπὸ τὴν Προῦσα, καθὼς λέν, εἰκόνα τῆς ἡ θεία
 ἦλθεν ἐδῶ, καὶ ἔμεινε, πολλὰ δὲ θαυμασία.
 Θαυματουργεῖ δὲ μάλιστα εἰς τὴν πανήγυριν τῆς,
 ὅθεν κρατεῖ μέραις ἐννιά εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς.
 μζ'.
- Στοῦ Ἐλασσῶνος καὶ ἐκεῖ μονὴ τῆς Παναγίας,
 510 μὲ μίαν πέτραν ὅπισθεν εἰκόνας τῆς τῆς θείας.
 Ἐξ ἱστορίας φαίνεται ἡ πέτρα θαυμασίας,
 τὴν εἶπαν, καὶ τὴν ξέχασα ἐκ τῆς πολυκαιρίας.
 μη'.
- Εἰς τὸ χωρίον Αἰγανή, τόπος τοῦ Πλαταμῶνος,
 καθὼς αὐτὸς μὲ τόλεγεν ὁ Πλαταμῶνος μόνος,
 515 εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς, πολλὰ δεδοξασμένη
 τοῖς θαύμασι, καὶ Αἰγανὴ πάλιν ὠνομασμένη.
 μθ'.
- Εἰς τοῦ Δημητριάδος δὲ πάλιν τὴν ἐπαρχίαν,

¹¹⁹ Ἡ Βοσκόπολις καὶ Μοσχόπολις λέγεται

στην Μακρυνίτζα καὶ ἐκεῖ ἔχουσιν ἐκκλησίαν,
καὶ καθὼς πρέπει τὴν ἑλὲν, Μεγάλην Παναγίαν,
520 γιὰ τὴν μεγάλην χάριν της, καὶ τὴν θαυματουργίαν.

ν'.

Καὶ εἰς τὸν Γῶλον ἐρωτῶ, κέκεῖ ἡ Παναγία,
Ἵπακοή ὀνόματι, ὅλο θαυματουργία
φ. 227r τὸ ὄνομά της μαρτυρεῖ, ὅτι τοὺς δεομένους
τοὺς ἐπακούει παρευθὺς, καὶ ἐπικαλομένους.

να'.

525 Καὶ ἔξω ἐκκλησία της ἄλλη ἐγκρημισμένη,
ὅμως διὰ τὰ θαύματα κιαυτὴ ἐξακουσμένη,
μάλιστα διὰ τὸ νερὸ, ὅπου τῆς λειτουργίας
τὴν ὥραν ἀναδίδεται διὰ τῆς Παναγίας.

νβ'.

Ἄκουσε καὶ τοῦ Ζητουνιοῦ πάλιν τὴν Παναγίαν,
530 εὕρισκομένην εἰς ναὸν, μέσα στὴν πολιτείαν.

Δέσποινα ὀνομάζεται, κεῖναι τῇ ἀληθείᾳ
Δέσποινα πάντων Δέσποινα, μετὰ Θεὸν Κυρία.

νγ'.

Θαύμασε δὲ καὶ τὴν μονὴν, τὴν εἰς τοῦ Ταλαντίου,
ἐπισκοπὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐλέει τοῦ Κυρίου,

535 Ἀγίαν Ἱερουσαλὴμ τὴν ὀνομαζομένην,
Ἀγιαρσαλὴ δὲ νῦν κοινῶς παντοῦ συνειθισμένην.
Εἰς ταῖς ποδιαῖς τοῦ Παρνασοῦ, ὅρος ἐπαινεμένο
ἄμετρα εἰς τοὺς Ἑλληνας, καὶ πάντα χιωνισμένο.

Ὡς πόσο δὲ θαυματουργεῖ, τῶμομα μαρτυρία,
540 ἄλλη γὰρ Ἱερουσαλὴμ, μονὴ της ἡ ἀγία.

νδ'.

Ἰδὲς καὶ τὴν εἰς τὸ χωριὸ Σκριποῦ, ὀνομασμένην
καὶ τὴν μονὴν πάλιν Σκριποῦ, καλῶς κατοικημένην.

φ. 227v Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν εἶναι τὸ μοναστήρι
τοῦ ἐν ὁσίοις θαυμαστοῦ Λουκᾶ τοῦ ἐν τῷ Στήρει,

545 ἐκεῖνο τὸ περίφημον διὰ τὸ κτήριόν του
τὸ μέγα, καὶ περικαλλές, καὶ πολυθαύμαστόν του.

Κάτωθεν εἶναι ὁ ναὸς τῆς μάρτυρος Βαρβάρας,
καὶ ἀπὸ πάνω τοῦ Λουκᾶ με ὑψηλὰς καμάρας,
καὶ με ψηφὶ ζωγραφιστὸς ὅλος, οὐδεὶς ὡς ἄλλος
550 εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ὡς αὐτὸς, εὖμορφος, καὶ μέγας,
τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ τοῦ πορφυρογεννήτου
τοῦ νέου εἶναι κτήριο, νάγιαση ἢ ψυχὴ του.
νε'.

Εἰς τὸ χωρίον τὸ Δαδὶ, χωριὸ πολλὰ μέγαλο,
τοῦ Ταλαντίου καὶ αὐτὸ, θαρρόω, πλὴν ἴσως σφάλλω,
555 ἐκεῖναι μοναστήριον, ποίας; Τῆς Παναγίας,
τοῦ Γαβριδίου λέγεται, τίς οἶδε τὰς αἰτίας.
νστ'.

Στὴν ἐπαρχίαν τῶν Θηβῶν πηγαίνοντας εὐρήσεις
καὶ ἄλλο μοναστήριον αὐτῆς καὶ προσκυνήσεις.
Τὸ λέν Μακαριότισσα, καὶ ὄντως μακαρία,
560 μακάριοι δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτῆς τῇ συγγενείᾳ.
νζ'.

Καὶ οἱ Ἀθήναις οἱ σοφαῖς ἔπρεπε νὰ καυχοῦνται
εἰς μοναστήρια αὐτῆς κιαυταῖς καὶ νὰ τιμούνται,
φ. 228r ὅθεν καὶ τρία ἔχουσι, τὸ ἓνα λέν Πεντέλη,
νη'.

τὸ ἄλλο Καισαριαννὴ, τίς οἶδε γιὰ τὴν τέλη,
νθ'.

565 τὸ τρίτον λέγεται Δαφνὶ, τίς οἶδε τὴν αἰτίαν,
αὐτὰ τὰ τρία γιὰ τιμὴν ἔχουν τὴν Παναγίαν.
Λέγουσι πῶς εἰς τὸ Δαφνὶ αὐτὸ ἡ ἱστορία
τοῦ Ἱμπερίου ἔγινε, ῥιμάδα θαυμασία,
καὶ πῶς ἡ Μαργαρώνα του, γυναῖκα Ἱμπερίου,
570 ἐδὼ ἐκαλογέρεψεν, ἀγάπη τοῦ Κυρίου,
εἶτα καὶ ὁ Ἱμπερίος, καὶ παρ' αὐτοῦ καινίσθη
αὐτὸ τὸ μοναστήριον, καὶ πλὺ ἐκαλλωπίσθη.
ξ'.

Καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα εἶναι μιὰ ἐκκλησία,
καὶ λέγεται Περίβλεπτος, ποία; Ἡ Παναγία.

- 575 Ἄλλη περίβλεπτος ποτὲ, ἐκτὸς τῆς Παναγίας,
λέγεται ὀνομάζεται; Ὅχι, ἐπ' ἀληθείας.
Αὐτὴ μόνη περίβλεπτος, περὶδοξος κυρία,
περίφημος, πυρίμορφος, παρθένος ἡ Μαρία.
Καὶ εἰς τὴν Χάλκη τὸ νησὶ τριάδος τῆς ἁγίας
- 580 εἶν' ἓνα μοναστήριον, ἄξιον θεωρίας,
καὶ λέγεται Περίβλεπτος γιὰ τὴν τοποθεσίαν,
γύρω τριγύρω βλέπεται ὅλο μὲ εὐκολίαν.
- φ. 228v ξα'.
- Εἶναι καὶ μοναστήριον εἰς ἓνα τῶν χωρίων,
Περίλεπτη λεγόμενον, ὡς τρεῖς ὥραις πλησίον,
- 585 Περίβλεπτος ἐλέγεται κιαὐτὸ κέβαρβαρίσθη
λογιάζω ἀπὸ λόγου μας, καὶ μετωνοματίσθη.
- ξβ'.
- Εἶναι καὶ ἄλλο Παλιουρὴ, ὡς ἕξ ὥραις ἀπέχει
αὐτὸ ἀπὸ τὰ Γιάννενα, πολλὴν τιμὴν δὲ ἔχει,
διὰ πολλὰ τῆς θαύματα, καὶ διὰ τὴν πολλὴν τῆς,
- 590 καὶ θαυμαστὴν Πανήγυριν εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς.
- Λέγεται δὲ λὲν Παλιουρὴ, ὅτι εἰκὼν ἡ θεία
εἰς τὸ Παλιούρι βρέθηκε μέσα στὴν ἐρημία.
- ξγ'.
- Εἶναι καὶ τρίτον καὶ καλὸ καὶ τοῦτο Ἐλεοῦσα,
Λέγεται σπηλαιώτισσα, ὡς ἐν σπηλαίῳ οὔσα,
- 595 δωρεὰν καὶ ἔλεοῦσα πᾶσαν γῆν, καὶ ἔλεοῦσα προῖκα,
εἶναι δὲ στὸ λεγόμενον ὄρος Τζιομερίκα.
- ξδ'.
- Χειμάρρας καὶ Δελβίνου δὲ ἐπισκοπὴ τιμᾶται
μὲ ἓνα μοναστήριον τίμιον καὶ καυχᾶται,
τῆς Παναγίας καὶ αὐτὸ, τὸ ὄνομά του Στύλον,
- 600 μὲ θαύματα διάφορα, ὡς τοῖς ἐκεῖσε δῆλον,
στύλος ἡ Παναγία μας οὔσα τῆς ἐκκλησίας,
καὶ πύργος ἀδιάσειστος ἕως τῆς συντελείας.
- φ. 229r ξε'.
- Ἀλλὰ τίς διηγῆσεται, ἢ τίς ἐξαριθμήσει

τὸ τῶν μοναστηρίων σου κάλλος, καὶ πῶς ἰσχύσει,
 605 Δέσποινα Παναγία μου, τὸ μέγα Σπήλαιόν σου,
 ἐν ᾧ περ ἡρετίσατο κατὰ τὸν ὀρισμὸν σου
 νὰ κατοικῇ αἰώνια εἰς δόξαν κῆπαινόν σου
 ἡ γενομένη σου εἰκὼν ἀπτόν Ἀπόστολόν σου;
 Σπήλαιον τὸ ἐξάκουστον διὰ τὴν σὴν εἰκόνα
 610 εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον εἰς ἅπαντα αἰῶνα.
 Σπήλαιον τὸ εἰς μίμησιν Σπηλαίου τοῦ ἁγίου,
 ἐν ᾧ ἐγέννησας ἀγνῶς τὸν Λόγον τοῦ Κυρίου.
 Εἰκόνα, ἐξ ἧς ρέουσι τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα,
 καὶ τὰς ψυχὰς εὐφραίνουσι θαυμασία μεγάλα.
 615 Εἰκόνα, ἡ ἡγίασας, μὲ τὸ γλυκὺ τὸ ὄμμα,
 καὶ μὲ τὸ χαριτόβρυτον, καὶ τὸ χρυσὸν σου στόμα.
 ξστ'.

Ὅθεν τὴν ἐσυντρόφιασες μὲ ἄλλας θαυμασίας,
 μέκείνην τὴν Παντάνασσαν τῆς Λακεδαιμονίας,
 ὄνομα κυριώτατον σῆς δόξης καὶ ἀξίας,
 620 καὶ μοναστήριον σεπτὸν, ὅλο θαυματουργίας.
 ξζ'.

Καὶ μὲ ἐκείνην πάλιν δὲ τὴν οὕτω λεγομένην
 μόνον, Ἀγίαν σου μονὴν, κοινῶς, καὶ τιμωμένην.
 φ. 229v ξη'.

Τρίτον μὲ τὴν Περίβλεπτον ἄλλην σου ἐκκλησίαν,
 εἰς τὸν Μιστρὰ πάλιν κιὰυτήν, μέσα εἰς ἐνορίαν.
 ξθ'.

625 Εἶναι καὶ εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὸ Ἀγιονόρι
 χωρίον ἄλλην τῆς μονῆ, καθὼς ζητοῦν οἱ ὄροι.
 Φανερωμένη λέγεται, καθὸ φανερωμένη
 διὰ τὰ θαύματα αὐτῆς, καὶ ἐορταζομένη.
 ο'.

Εἶναι κὴ Λεχοβίτισσα μονὴ αὐτῆς μεγάλη
 630 εἰς τὸ χωρίον Λέχοβα Κορίνθου, ὡς ἡ ἄλλη.
 σα'.

Εἶναι καὶ στὸ Γαστούνι δὲ Βλαχέρνα ἡ μονὴ τῆς,

εἰς τὴν Γλαρέντζα τὸ χωριὸν, μεγάλη ἡ τιμὴ της.
οβ'.

Εἰς τὸ Γαστούνι κῆ μονὴ εἶναι Ἐλεοῦσα,
ποία; Ἡ Παναγία μου, ἔλεος ἡ τεκοῦσα.
ογ'.

635 Εἶναι καὶ εἰς τὰ Τρίκαλα, ὅμως τὰ τοῦ Μορέως,
καὶ ἄλλη ἱερὰ μονὴ, δική της καὶ δικαίως,
καὶ λέγεται ἡ κορυφή, ὄντως ὀνομασία
τῆς Παναγίας μου σωστή, τῆς δόξης της γνησία,
ὅτι ἡ Παναγία μου εἶναι ἡ κορυφαία

640 τῶν ὅλων μετὰ τὸν Χριστὸν, τὸν πάντων βασιλέα.
Δὲν εἶναι μόνον δὲ αὐταῖς ὅλαις ἡ Παναγίαις
εἰς ὅλον τὸν Μωρέα μας, μοναῖς, καὶ ἐκκλησίαις.

φ. 230r οδ'.

Εἶναι κεῖς τὰ Καλάβρυτα μονὴ ἐξακουσμένη,
ἐκ τῶν ἐκεῖσε Κρεμαστή ἡ ὀνομαζομένη·
645 ὁ γὰρ κρεμάσας πᾶσαν γῆν ἐπάνω τῶν ὑδάτων,
σεσάρκωται ἐκ τῶν ἀγνῶν τιμίων της αἱμάτων.
οε'.

Εἶναι κεῖς τὴν ἐπισκοπὴν τέλος τὴν τοῦ Ἀντρούσης
μονὴ τῆς Παναγίας μου, πολλὰ θαυματουργούσης,
Βουλκάνου ὀνομάζεται, καὶ τοῖς προσερχομένοις
650 ἰάσεις γίνοντ' ἐξ αὐτῆς, φιλανθρωπευομένης.

Τόσα μὲν περὶ τῶν ναῶν, καὶ τῶν μοναστηρίων
τῶν ἐν Εὐρώπῃ εὔρηκα μὲ ἔλεος τὸ θεῖον
τῆς Παναγίας μου ἐγὼ, τῆς πάσης γῆς Κυρίας,
παντὸς μοναστηρίου τε, καὶ πάσης ἐκκλησίας.

655 Εἶναι καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ ἀπὸ τὰ εἰρημένα,
πλὴν εἰς ἐμένα ἄδηλα, δὲν εἶναι γνωρισμένα.
Τώρα δὲ πάλιν ἀρχινῶ αὐτῆς τῇ βοηθείᾳ
καὶ ὅσα εἶδα κῆκουσα πῶς εἶναι στὰ νησία.

Ἐν ταῖς νήσοις.

οστ'.

Ἡ Σκόπελός μου (ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὰς εἰς τὰ νησία

- 660 ἀρχίζω Παναγία μου, βοήθει Παναγία)
 ἡ Σκόπελός μου εὐτυχεῖ τὴν Εὐαγγελιστρίαν,
 κεὐαγγελίζεται ἡμῖν ζωὴν καὶ εὐτυχίαν,
 φ. 230v μέκείνην τὴν πανθαύμαστον, καὶ πάνσεπτον εἰκόνα,
 ὅπου ὀλίγαις σὰν αὐτὴν εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα,
 665 εἰς ἓνα μοναστήριον, κτήριον πατρικὸν μου,
 τὸ μέγιστον προσκύνημα σόλην τὴν Σκόπελόν μου.
 Εἰς τὸ ὅποῖον σήμερον τώρα ἡγουμενεύει
 ὁ παλαιὸς Νέων Πατρῶν καλῶς καὶ προεδρεύει.
 Τοῦτο τὸ μοναστήριον μὲ θαῦμ' ἀνακαινίσθη
 670 ὑπερφυῆς καὶ θαυμαστὸν, κιὼς φαίνεται' ἐστολίσθη.
 Διότι ἦτον εἰς μικρὴν πρότερον ἐκκλησίαν,
 θυμοῦμαι ὁ πατέρας μου μὲ εἶπε τὴν αἰτίαν.
 Καὶ ἔχω κρίμα καὶ αὐτὴν ἂν δὲν τὴν ἱστορήσω,
 θαῦμα τῆς Παναγίας μου τέτοιο νὰ σιγήσω.
 675 Τὸ εἶπα τὸν κύρ Σίλβεστρον τὸν τῆς Ἀντιοχείας,
 καὶ εἰς τιμὴν τὸ ἐγράψεν εὐθὺς τῆς Παναγίας.
 Οἱ προεστοὶ τῆς χώρας μας, οἱ καὶ συμπατριῶται,
 εἰς τῶν νησιῶν τὸν ἀγᾶ, ὅστις κι' ἂν ἦτον τότε,
 φθόνῳ τὸν ἐπαράδωκαν, ὡς ἔνοχον θανάτου,
 680 διαβολιαῖς τέτοιες πολλαῖς φθόνου τοῦ καταράτου,
 τὸν πῆρε στὴν φεργάδα του, στὴν ἄλυσον δεμένον,
 καὶ εἰς τὴν Σκύρον ἔφθασε, νησίον ξακουσμένον,
 φ. 231r στὴν Πόλιν ἀνεβαίνωντας, γιὰ νὰ τὸν παραδώσῃ
 τὸν καπετὰν πασᾶ ἐκεῖ, νὰ τὸν ἐθανατώσῃ.
 685 Ἐκεῖ οὖν ὁ ἀφέντης μου θωρεῖ μίαν κυρίαν
 τὴν νύχτα εἰς τὸν ὕπνον του, γυναῖκα σεβασμίαν,
 καὶ «σήκω», λέγει πρὸς αὐτὸν· «σήκω καὶ μὴ φοβῆσαι».
 Αὐτὸς σὰν νὰ τὴν γνώρισε, καὶ δὲν εἶπε, «ποια εἶσαι»;
 Μόνον τὴν ἀποκρίνεται, καὶ λέγ', εἶμαι δεμένος,
 690 καὶ δὲν μπορῶ νὰ σηκωθῶ, ὡς βλέπεις, ὁ καϊμένος.
 «Σήκω», τὸν λέγει δεύτερον, «σὲ λέγω», κέσηκώθη,
 καὶ ἔπεσαν τὰ σίδηρα, κέκείνη ἀφαντώθη.
 Γιὰ νὰ γενῇ δὲ μιὰ δουλειὰ τοιαύτ, σᾶς ἀφίνω,

- 695 ὅσοι τὸ διαβάζετε, κρίνετ', ἐγὼ δὲν κρίνω,
 δάκρυα πόσοι ποταμοὶ χύθηκαν νύχτα μέρα,
 καὶ πόσοι ἀναστεναγμοὶ ἔκαψαν τὸν ἀέρα.
 Τοῦτ' ὁ πατήρ μου νὰ ἰδῇ, ξυπνᾷ τὸν φύλακά του,
 ἐγέμισεν ὅμως χαρὰ μεγάλη ἢ καρδιά του
 καὶ λέγει του, καὶ τάβαλε πάλιν τὰ σίδηρά του,
 700 χωρὶς ποσῶς νὰ τὸν εἰπῇ διὰ τὸ ὄραμά του.
 Βλέπει δὲ πάλιν τὴν αὐτὴν, καὶ πέφτουσι καὶ πάλιν,
 τρεῖς φοραῖς ἔγινεν αὐτὸ μὲ ἔκπληξιν μεγάλην
 φ. 231v τοῦ ἀφέντός μου, καὶ αὐτοῦ, τοῦ δεσμοφυλακός του,
 καὶ πλιὸ δὲν τὸν σιδέρωσε, τρόμαξε καὶ ἀτός του.
 705 Τὸ δὲ ταχὺ ταχὺ εὐθύς τὸ λέγει τὸν ἀγᾶ του,
 ὁ δὲ ἀγᾶς τὸν ἔφερεν εὐθύς ἐκεῖ μπροστὰ του,
 καὶ τὸν ῥωτᾷ τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ θαρρὸς τὸν ἐδίνει
 νὰ τὸν εἰπῇ καταλεπτῶς τὸ πρᾶγμα πῶς ἐγίνη.
 Τὸ εἶπεν ὁ πατέρας μου, καὶ τὸ ἐδιηγήθη,
 710 ὁ μπέης ἐκατάλαβε, καὶ ἐπληροφορήθη.
 Ἔφερε καὶ τοὺς Σκυριανοὺς, καὶ εἶχε τοὺς ῥωτήση,
 ὡς γείτονας, καὶ αὐτουνοὺς, καὶ εἶχαν μαρτυρήση,
 πῶς διὰ φθόνον καὶ καλὰ εἶχαν τὸν παραδώσουν,
 ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς διὰ νὰ τὸν σηκώσουν.
 715 Ὅθεν τὸν στέλνει πάραυτα ὁ μπέης τιμημένα
 ὀπίσω τὸν ἀφέντη μου, καὶ πλέον δοξασμένα.
 Πλησίον εἰς τὴν Σκόπελον εἶναι πεντέξ νησία,
 δὲν κατοικοῦσιν ἄνθρωποι, μόνον ἡ Παναγία,
 τόπον δὲν ἄφηκεν αὐτὴ νὰ μὴ τὸν κατοικήση.
 720 Εἰς τρία τέσσερ' ἀπ' αὐτὰ, στὸ Γυμνοπελαγῆσι,
 στὰ Γιούρα, καὶ εἰς τοῦ Παπποῦ, Σκάντζουρα, καὶ Πιπέρι,
 εἰς τοῦτ' ἀπὸ τρεῖς τέσσαρες κάθονται καλογέροι,
 φ. 232r καὶ ἀπὸ μίαν ἔχουσιν ὅλοι τοὺς ἐκκλησίαν,
 καὶ ὄχι ἄλλον ἅγιον, μόνον τὴν Παναγίαν.
 οἷ'.
 725 Ἡ Εὐριπος πλουτεῖ κιαὐτὴ ἓνα τῆς μοναστῆρι
 μεγάλο δὲ, καὶ πλούσιο, κατὰ τὸν νοικοκύρη,

τοῦ Σαματᾶ λεγόμενον, εἰς τὰ βουνὰ χωμένον,
παντοῦ δὲ περιβόητον ἐκεῖ καὶ δοξασμένον.

ση', οθ'.

730 Ἡ Ἄντρος ὅμως εὐπορεῖ δυὸ μοναστήριά της,
Ἀγίαν, καὶ Πανάχραντον, ὄντως ὀνόματά της.

π'.

Ἡ Πάρος δὲ σεμνύεται μὲ τὴν πασῶν κυρίαν
Ἐκαντοπυλιανὴν, καλλίστην ἐκκλησίαν.
Αὐτῆς λέγουν κτητόρισσαν Ἑλένην τὴν ἁγίαν,
ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ στρέφουσιν τὴν πορείαν.

735 Ἐδὼ ἀσκήτεψε ποτὲ ἐκείνη ἡ ἁγία,
(ἔρημον ὄντας τὸ νησὶ) παρθένος ἡ Λεσβία.

πα'.

Ἡ Μῆλος ἔχει τὸν ναὸν, ἐν ᾧ περ τοῦ ἁγίου
ἡ δεξιὰ φυλάττεται μεγάλου Βασιλείου,
τὸ δε κατασιάγωνον, καὶ μὲ τὰ δόντια τρία,
740 θείῳ ἐλέει σώζεται τοῦτο ἐν Μολδαβία,
εἰς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν μονὴν πολλὰ ὥραϊαν,
Βασίλῃ βόδα κτήριον, ὅχι πολλὰ ἀρχαίαν,
φ. 232v εἰς τοῦ Ἁγίου τὸ Κοινὸν Ὅρους προσκυνημένην,
καὶ ὡς τυχαίνει ἔνδοξον, καὶ καταπλουτισμένην,

745 ὡς κάτω ἀπὸ ἄνωθεν ἔξω πελεκημένην,
καὶ πλουμισμένην ὅλην δὲ, γλυπτὴν, ἐσκαλισμένην,

ἐν ᾧ ἡ νέα σώζεται Παρασκευὴ ὁσία,
φερθεῖσα ἀπὸ τὸν αὐτὸν, ὡς γράφ' ἡ ἱστορία.

750 Ἡ Μῆλος ἔχει τὸ λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν,
ἡ ἐκκλησία ἔχει δὲ τιμὴν τὴν Παναγίαν.

Ἡ Παναγία ἔχει δὲ πλῆθος θαυματουργίας,
καὶ λέγεται Πορτιανή, ἔνδον τῆς πολιτείας.

πβ'.

Ἡ Σαντορίνη τὴν Κυρὰ ἔχει τὴν Παναγίαν,
τὴν λέγει καὶ Καταφυγὴν, ὄντως ὀνομασίαν.

755 Αὐτὴ γὰρ ἡ καταφυγὴ, καὶ ἡ βοήθειά μας
εἰς πᾶσαν μας περίστασιν, καὶ ἡ παρηγοριά μας.

πγ'.

Ἡ Ὑδρα ἔχει καὶ αὐτὴ τὸ μοναστήριόν της
εἰς δόξαν της, καὶ καύχημα, καὶ εἰς σωτήριόν της.

πδ'.

760 Εἰς τοὺς Κορφοὺς τιμᾶται μὲν ὁ ἅγιος Σπυρίδων,
θαυματουργεῖ, τερατουργεῖ, καὶ πέρα τῶν ἐλπίδων,
εἶναι καὶ ἐκκλησία δὲ μεγάλη καὶ κοντὰ του,
ποίας; Τῆς Παναγίας μας, ὡσὰν βοήθειά του.

φ. 233r Λέγεται τῶν Στερεωτῶν, ἔτζι ὠνομασμένη,
μὲ θαύματα δὲ καὶ στολὴν καὶ τούτη πλουτισμένη.

πε'.

765 Εἰς τὸν λιμένα τῶν Κορφῶν, λέγεται Κασσιόπη,
εἰς τοὺς ἐκεῖσε πλέοντας γνωστοὶ τοῦτοι οἱ τῶποι,
εἶν' ἐκκλησία καὶ εἰκὼν πάλιν τῆς Παναγίας,
ἥτις κοντὰ εἰς τὰς πολλὰς αὐτῆς θαυματουργίας,
ὠμμάτωσε καὶ τὸν τυφλὸν, κατὰ τὴν ἱστορίαν,
770 ἥτις καὶ ἐτυπώθηκε μέσα στὴν Βενετίαν.

πστ', πζ'.

Εἰς τὴν Κεφαληνίαν δὲ δύο τῆς Παναγίας
ἀκούω θαυματοποιοὺς εἰκόνας σεβασμίας,
ἡ μὲν Σίσια λέγεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ,
ἡ δὲ, Εὐαγγελίστρια, ἔνδον ἐν τῷ χωρίῳ.

πη', πθ'.

775 Δύο καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἡ μὲν στὴν πολιτείαν
Φανερωμένη λέγεται διὰ θαυματουργίαν,
ἡ δὲ εἰς μοναστήριον Σκοπὸς ὠνομασμένο,
καὶ διὰ τὰ θαυμάσια καὶ τοῦτο δοξασμένο.

ψ'.

780 Ἀντίκρυ εἰς τὴν Ζάκυνθον, κομμάτι μακρυσμένο
εἶναι νησι, Στροφάδια αὐτὸ ὠνομασμένο,
καὶ ἔχει μοναστήριον καλὰ κατοικημένο,
τῆς Παναγίας καὶ αὐτὸ, καὶ πολυφημισμένο.

φ. 233v

ψα'.

Ἡ Κρήτη δὲ ἡ θαυμαστὴ θαρρεῖς ἔχει ὀλίγα

- τῆς Παναγίας θαύματα, ἀμ' εἰς αὐτὴν δὲν πῆγα.
 785 Ἀκούω ὅμως θαυμαστὸ ἓνα τῆς Παναγίας
 μέγιστον μοναστήριον, εἶναι εἰς τοῦ Σιτίας,
 Ἀρκάδι ὀνομάζεται, πολλὰ ὀνομασμένο,
 λέγεται Ὁδηγήτρια, ὄνομα ταιριασμένο.
 Ὅδός γάρ εἶναι ὁ Χριστός, ποῦ; Εἰς τὴν βασιλείαν,
 790 αὐτὴ δὲ ὀδηγήτρια, γιατί; Γιὰ εὐκολίαν.
 ψβ', ψγ'.
- Εἰς δὲ τοῦ Πέτρας, καὶ ἐκεῖ, καὶ εἰς τοῦ Ἀρκαδίας
 θαυματουργομονάστηρα δύο τῆς Παναγίας.
 Τὸ ἓνα ὀνομάζεται, Κυρὰ Φανερωμένη,
 τᾶλλο, Κυρὰ Λιμνιώτισσα, ἄξιως λεγομένη.
 ψδ'.
- Καὶ τὰ Ψαρὰ τόσο μικρὰ, κέχουν τὴν Παναγίαν
 795 εἰς ἓνα μοναστήριον, ὑπὲρ τὸ πᾶν τιμίαν.
 ψε'.
- Ἡ Μυτιλήνη ὅμως δέ μετὰ τιμῆς μεγάλης
 τιμᾷ τὴν Παναγίαν μας καὶ τούτῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις,
 διὰ τὴν πολυτίμητον εἰκόνα, ἡ ὁποία
 800 καὶ τὸν ναὸν ἐτίμησε πολλὰ τῇ ἀληθείᾳ.
 Ὅθεν Ἀγία λέγεται Σιών ἡ ἐκκλησία,
 τῆς Παναγίας ἀληθῆς κλησὶς ὀνομασία.
- φ. 234r Περὶ αὐτῆς γὰρ τῆς Σιών πολλὰ δεδοξασμένα
 λαλοῦνται καὶ λαλήθηκαν, παντοῦ ἀπὸ καθένα,
 805 καὶ δι' αὐτὸ καὶ τὸ χωριὸν, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία,
 Ἀγιάσω ὀνομάζεται κοινῇ τῇ συνηθείᾳ,
 εἰς τὸ ὅποιον γίνεται καὶ σύναξις μεγάλη
 εἰς τὴν πανήγυριν αὐτῆς, ὡς οὐδεμία ἄλλη.
 Ἡ Σμύρνη, καὶ ἡ Ἀνατολή, καὶ Ἐφεσος, καὶ Χίος
 810 χύνονται εἰς τὴν ἐορτὴν ἐτούτῃν ἐτησίως.
 ψστ'.
- Καὶ στὰ Βουρλὰ εἶναι ναὸς κέκεῖ τῆς Παναγίας
 διὰ τὰ θαύματ' ἀκουστός, διὰ τὰς θεραπείας.
 ψζ'.

- Ἡ νῆσος Χίος χαίρεται κάμποσαις Παναγίαις,
 διότι ἔχει περισσοὺς ναοὺς καὶ ἐκκλησίαις.
 815 ἄλλ' ἐξαιρέτως χαίρεται τὴν νέαν τὴν μονὴν της,
 τὴν πολυάνθρωπον μονὴν, τὴν σκέπην καὶ τιμὴν της,
 ἧς ὁ ναὸς μὲ τὸ ψηφὶ ὅλος ἱστορισμένος,
 μὲ πορφυρᾷ δὲ μάρμαρα στρωμένος, στολισμένος.
 Τοῦ Κωνσταντίνου κτήριον εἶναι τοῦ μονομάχου,
 820 τοῦ βασιλέως τοῦ κλεινοῦ, τοῦ καὶ φιλομονάχου.
 Ὡς τριακόσιαις ψυχαῖς εἶναι στὸ μοναστήρι
 καὶ ἡ μισὴ Χίος αὐτὸ γνωρίζει νοικοκύρη.
 φ. 234v ψη'.
- Ἔχει καὶ τὴν Ὑπακοὴν, πάλιν τῆς Παναγίας,
 τὴν ἐκκλησίαν τῶν λωβῶν, ἀξίαν εὐφημίας.
 ψθ'.
- 825 Ἐξ ἑπτὰ ὥραις στὰ βουνὰ ἔχει καὶ ἓνα ἄλλο
 δικό της μοναστήριον, καὶ ἄρκετὰ μεγάλο,
 τὸ ὀνομάζουν Διευχὰ, διότι δι' εὐχῶν της
 πρὸς τὸν υἱὸν της συντηρεῖ τὸν κόσμον τὸν λαὸν της.
 ρ'.
- Ἡ Σάμος δὲ σεμνύεται καινὴ τῇ ἀληθείᾳ,
 830 ἔχουσα μοναστήρια αὐτῆς ὑπὲρ τὰ τρία.
 Πλιὸ δὲ καλὰ τὸ Βλαμαρὶ, τῆς Ζώνης τῆς Ἀγίας,
 ἥτις τό θεῖον ἔζωνε σῶμα τῆς Παναγίας.
 ρα'.
- Δεύτερον δὲ τὸ τοῦ Βροντᾶ, ὅτι παιδὶ βαστάζει,
 ὁποῦ ἀστράπτει καὶ βροντᾶ, δίχως νὰ κοπιάζῃ.
 ρβ'.
- 835 Τρίτον δὲ καὶ καλύτερον ἐπὶ τὰ ὄρη πάλιν
 τὴν Παναγίαν Δέσποιναν, ὀνόματι μεγάλην,
 ὀνόματι καὶ πράγματι μεγάλην Παναγίαν,
 μὲ νέαν καὶ μεγάλην δὲ περιοχὴν πλουσίαν.
 ργ'.
- Ἡ Πάτμος ἀγκαλὰ μικρὴ, ὅμως τὴν ἐστολίζουν
 840 πολλὰ μεγάλα πράγματα, καὶ τὴν ἐκαλλωπίζουν.

- φ. 235r
 845
 850
 855
 860
 φ. 235v
 865
 870
- πρῶτον ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ θεοῦ Θεολόγου,
 εἶτα τὸ Εὐαγγέλιον τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου,
 στολίδια πολύτιμα, ὅπου εἰς ἓνα ἄλλο
 ἐτοῦτα δὲν ἐδόθησαν, νησὶ τὸ πλιὸ μεγάλο
 καὶ ἡ τῆς Ἐλεούσης δὲ τὸ τρίτον ἐκκλησία,
 ποία ἡ Ἐλεούσα δὲ, παρὰ ἡ Παναγία;
 ρδ'.
- Ἀμὴ ἡ Λέρος, τί θαρρεῖς, δὲν ἔχει Παναγίαν;
 Ἔχει καὶ καλοέχει δὲ εἰκόνα τῆς τὴν θεῖαν,
 καὶ κάνουνσι οἱ Λέριοι μεγάλας λιτανείας,
 καὶ περισσὰς διὰ πολλὰς παραδοξοποιῖας,
 καὶ λερωμέν' οἱ Λέριοι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας
 πλύνονται καὶ παστρεύονται διὰ τὰς λιτανείας.
 ρε'.
- Ἀμὴ στήν νῆσον Ἀμοργῶ δὲν εἶναι Παναγία;
 Εἶναι δὲ καὶ βασιλικὴ μάλιστα ἐκκλησία.
 ρστ'.
- Ἡ Ῥόδος ῥόδον τῶν νησιῶν ὅλων τῇ ἀληθείᾳ
 εὐωδιάζει καὶ αὐτὴ αὐτῆς τῇ εὐωδίᾳ,
 διότι τὴν ῥοδωνιὰν χαρίτων τῶν ἀρρήτων,
 ἐξ ἧς τό ῥόδον ἦνθησε, τῶν οὐρανῶν τὸ κρεῖττον,
 τὴν Παναγίαν μου τιμᾷ εἰς μίαν ἐκκλησίαν
 ἡ Λίνδος μὲ ξεχωριστὴν τιμὴν καὶ ὕμνωδιαν.
 ρζ'.
- Ποίοις δὲ τῶν εὐφημιῶν στέμμασιν ἀμαδῆσω
 τὴν νῆσον Κύπρον ἀδελφοί, καὶ νὰ ἀνευφημήσω,
 ὅπου φορεῖ ὡς στέφανον εἰς τὸ κεφάλιόν της,
 ὅπου κρατεῖ στὸ στήθος της, ὡσὰν ἐγκόλπιον της,
 ὅπου πλουτεῖ ὡς θησαυρὸν στὸ μοναστήριόν της,
 Κύκκου τὸ μοναστήριον τὸ περιβόητόν της,
 τὸ κάλλος τῶν εἰκόνων της, τὴν κεχαριτωμένην,
 τὴν ἐκλεκτὴν εἰκόνα της, καὶ τὴν εὐλογημένην,
 ταῖς ἱεραῖς χερσὶ Λουκᾶ τὴν καὶ ἱστορηθεῖσαν,
 καὶ παρ' αὐτῆς σεμνοπρεπῶς αὐτὴν εὐλογηθεῖσαν,

- τὴν τῆς εἰκόνοσ ἀδερφήν, ὅποῦ ἐν τῷ Μεγάλῳ
 Σπηλαίῳ συνδοξάζεται, τὸ λέγω, καὶ δὲν σφάλλω;
 Λουκᾶς καὶ εὐαγγελιστῆς, καὶ μαθητῆς πῶς στάθη,
 ζωγράφος δὲ, καὶ ἱατρὸς, μπορεῖ κανεῖς νὰ μάθῃ,
 875 ὅτι ὡς εὐαγγελιστῆς τὸ Εὐαγγέλιόν του
 εἰς μαρτυρίαν ἄφηκε, καὶ εἰς μνημόσυνόν του.
 Πῶς ἦτον δὲ καὶ μαθητῆς, καὶ ἱατρὸς ἀτός του,
 τὸν μαρτυρεῖ ὁ μαθητῆς Παῦλος ὁ δόσκαλός του.
 Πῶς ἦτον καὶ ζωγράφος δὲ, τὸ εἶχεν ὑποστήση,
 880 ὅτι εἰκόναις κάμποσαις μᾶς εἶχε ζωγραφήσῃ,
 τῆς Παναγίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν Πρωταποστόλων,
 κεῖναι ὁμολογούμενον ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον.
 φ. 236r Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ Χριστοῦ ἂν εἶναι δὲν ἤξεύρει,
 οὔτε μπορεῖ θαρρῶ κανεῖς σήμερα νὰ ταῖς εὔρῃ.
 885 Τῆς Παναγίας δὲ ἡ τρεῖς, γιατί τρεῖς ἱστοροῦσι
 οἱ παλαιοὶ πῶς ἔκαμε Λουκᾶς καὶ βεβαιοῦσι,
 τῆς Παναγίας τὸ λοιπὸν αὐταῖς καὶ ἀπ' τοὺς νέους
 ἡμᾶς παντοῦ εἶναι γνωσταῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους,
 καὶ ἀπὸ γράμματα πολλὰ, καὶ ἀπὸ θαύματά τους,
 890 κιάπο' σημάδια τινὰ, καὶ ἄλλα αἰτιά τους.
 Ἡ μὲν εἶναι στὸ Σπήλαιον, στήν Κύπρον δὲ ἡ ἄλλη,
 διὰ τὴν τρίτην εἶναι δὲ λογοτριβὴ μεγάλη.
 Καὶ ἄλλοι μὲν τὴν ἐζητοῦν διὰ τὴν Βενετιάν,
 ἄλλοι δὲ πάλιν τὴν τραβοῦν διὰ τὴν Μοσχοβίαν,
 895 ὅτι κέδω εἶναι, κέκεῖ, εἰκόναις Παναγίας
 θαυμασίαις καὶ παλαιαῖς, ἀρχαίαις ἱστορίαις,
 καὶ ἔκαναν καὶ κάνουσι θαύματα μυριάδες,
 κέχουν ἀπάνω θησαυρὸν, στολίδια χιλιάδες.
 Δεν εἶναι ὅμως τοῦ Λουκᾶ, ἀλλ' εἶναι θυγατέρες
 900 τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ ἀδελφοὶ, πατέρες,
 καὶ ἀπ' ἐκεῖ εὐγήκασι, ποιὸς ξεύρει ταῖς αἰτίαις,
 κέπηγαν εἰς ταῖς Βενετιαῖς καὶ εἰς ταῖς Μοσχοβίαις.
 φ. 236v Εἶναι καὶ ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς, ὅποῦ τὴν ἀνεβάζουν
 εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σουμελᾶ, διὰ νὰ τὴν δοξάζουν,

- 905 ὅτι κέκ εἶναι θαυμαστή εἰκὼν τῆς Παναγίας,
καὶ τοὺς Λαζοὺς, ἐγέμισεν ἀπὸ θαυματουργίας.
Δεν εἶναι τούταις μοναχὰ, ἡ πόλις ἡ Λαζία,
ἡ Μοσχοβία ἡ λαμπρὰ, κέκειν' ἡ Βενετία,
ὅπου μαλώνουν πολεμοῦν διὰ τὴν Παναγίαν,
910 καὶ κάθε μιὰ τὴν ἐζητᾷ εἰς δόξαν τῆς οἰκείαν.
Ἀλλ' ἦτον ἕως τὰ προχθὲς καὶ ἡ καλὴ Λεχία,
ὅπου τὴν ἐπρετέντερε καὶ τούτη παρῤῥησία,
ὄντας εἰς τὴν Κρακάβιαν εἰκὼν τῆς Παναγίας,
καὶ θαυμαστή, καὶ παλαιᾶς καὶ τούτη ζωγραφίας.
915 Ῥωμαῖσα ὅμως καὶ αὐτὴ, καὶ τούτη Βυζαντία,
κέστάλθη δῶρον στὴν Λεχιά, σῶζεται ἱστορία.
Ἵσως καὶ ἄλλαις τὴν ζητοῦν, καὶ πρέπει δίχως ἄλλο,
πρέπει, καὶ ἔχουν δίκαιον νὰ τὴν ζητοῦν μεγάλο,
διότι ἂν τὸν Ὅμηρον ἑπτὰ τὸν ἐζητοῦσι,
920 ἑπτάκις ἐβδομήκοντα ἐτούτην χρεωστοῦσι.
Ἐγὼ τὸν Αυξέντιον, ὅπου ποτὲ πετοῦσε
εἰς τὸ χωρίον Κατιρλί, καὶ ἐδημηγοροῦσε,
φ. 237r βλέπωντας τὴν εἰκόνα ἧς ὅπου τὴν ἐκρατοῦσε,
παλαιὰ δὲ, καὶ θαυμαστὴ, κιό κόσμος προσκυνοῦσε,
925 ῥωτῶντας μάποκρίθηκε, πῶς εἶναι καὶ αὐτὴ μία
τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ, διαμόνων μαρτυρία.
Ἐγραψα δὲ περὶ αὐτοῦ, καὶ ταύτης ἐνθυμοῦμαι
εἰς τὸν Καθρέπτην γυναικῶν, κεῖς πλάτος διηγοῦμαι.
Καὶ εἶναι πόλεμος λοιπὸν πολὺς στὸ μεταξύ τους,
930 θεάρεστος δὲ, ἱερὸς, ζῆλος γὰρ, καὶ τιμὴ τους,
πάσχοντες νὰποδείξουσι τὴν ἀμφιβαλλομένην
ὅλοι τους εἰς τοῦ λόγου τους οὔσαν κατοικημένην.
Τώρα δὲ, ὅπου σὺν Θεῷ, εἰς χρόνους τοὺς χιλίους
ὀκτὼ δὲ καὶ ἐξήκοντα μὲ τοὺς ἑπτακοσίους,
935 ἔκλινε γόνυ ἡ Λεχιά ὅλη εἰς τὴν Ῥωσσίαν,
πρᾶγμα μεγάλο δυνατὰ χωρὶς ἀντιλογίαν,
καὶ ὅπου δὲν ἀκούσθηκε καὶ πρὸ πολλῶν αἰώνων
τουοῦτον τι κατόρθωμα, εἰ μὴ αὐτὸν τὸν χρόνον,

940 καὶ διὰ τοῦτο πόλεμον ἀνοίξεν ἡ Τουρκία,
καὶ πολεμοῦν τώρα μαζί, Τουρκία, καὶ Ῥωσσία,
οἱ Ῥοῦσσοι τὴν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὴν Κρακοβίαν,
φ. 237v δυνατὰ πόλιν δυνατὴν μέσα εἰς τὴν Λεχίαν,
με πολλοὺς ἄλλους θησαυροὺς, καὶ μαίματοχυσίαν,
διότι ἀντιστάθηκεν αὐτὴ εἰς τὴν Ῥωσσίαν,
945 καὶ τὴν ἐξαποστείλασιν εὐθὺς στὴν Μοσχοβίαν,
μὲ πολλὴν δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ μὲ δορυφορίαν,
καὶ τὴν ἐδέχθ' ἡ βασιλις ἡ νῦν Αἰκατερίνα
μὲ ὅλα τὰ βασιλικά προνόμια ἐκεῖνα.
Κοντὰ εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ, καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν,
950 τὴν λεγομένην σήμερον βαρβαρικῶς Γκιουρτζίαν,
λέγουν πῶς νὰ εὕρισκεται ἐτούτῃ ἡ χαμένη,
ἢ τρίτ' εἰκόνα τοῦ Λουκᾶ, ἡ τόσο ζητημένη,
εἰς ἓνα μοναστήριον Κελάτη τὸνομάζουν,
τὸ ἔκαμαν τοὺς βασιλεῖς γιὰ νὰ ἐνταφιάζουν.
955 Ἐδὼ λέγουν εὕρισκεται κέν ἀπὸ τὰ καρφία,
μὲ τὰ ὁποῖα τοῦ Χριστοῦ καρφώθη σάρξ ἡ θεία.
Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μας εἶχε τοὺς τὸ χάριση,
διότι σταῖς ἡμέραις του εἶχαν χριστιανίσῃ.
Εἶναι εἰς τὰ δεσποτικά εἰκὼν τῆς Παναγίας,
960 καὶ ἔχει εἰς τὴν κεφαλὴν (πολὺ ἐπ' ἀληθείας)
κεῖνον τὸν περιβόητον λίθον ὠνομασμένον
ἄνθρακα, τὸν πλιὸ ἀκριβὸν τῆς γῆς καὶ τιμημένον,
φ. 238r καρμπούνι ὁποῦ λέγομεν, εἶναι καὶ μεγάλο,
κοντὰ σὰν περδικάβγολο, ἀνίσως καὶ δὲν σφάλλω.
965 Ὡς τόσον εἶναι λέγουσι κατὰ τὸ μεγαλεῖον,
βέβαια δέκα χιλιάδων εἶναι τιμῆς πουγγείων.
Εἶναι καὶ ἓνας βασιλεὺς ἐκεῖ ζωγραφισμένος,
τῆς Παναγίας ἐμπροστὰ, στὰ γόνата πεσμένος.
Κοντὰ της εἶν' ἓνας σταυρὸς μαλαμοκαμωμένος,
970 καὶ ὅλος μὲ πολύτιμα πετράδια σκεπασμένος.
Καταμεσῇς ἔχει μικρὴν πλάκα ἀπὸ χρυσίον,
καὶ λὲν πῶς εἶναι ὁ γρυσὸς τῶν Μάγων τῶν ἁγίων.

- Ἀπάνω εἰς τὸ τέμπλο δὲ εἰκὼν κεχρυσωμένη
 ἔσω καὶ ἔξω στέκεται, καὶ πεπαλαιωμένη,
 975 τῆς Παναγίας ἡ εἰκὼν, καὶ ὅλη σκεπασμένη,
 ἀπὸ τὰ πολύτιμα πετράδια στολισμένη.
 Εἶναι δὲ τὸ στεφάνι τῆς ὅλο μαλαματένιο,
 μάλαμα ὅλο καθαρὸ, ὅλο τζιβαερένιο,
 ἀπὸ τῶν πολυτίμων δὲ τῶν λίθων τῶν σαρκίων,
 980 εἶναι κοντὰ ὡσὰν ἀβγὰ κατὰ τὸ μεγαλεῖον.
 Καὶ ὅλοι λέγουσιν ἐκεῖ, πῶς εἶναι ζωγραφία
 τοῦ ἀποστόλου τοῦ Λουκᾶ, ἀπὸ ταῖς τρεῖς ἢ μία.
 φ. 238v Ἀλλ' ἐπειδὴ εὐγῆκα πλιὸ ἀπὸ προκείμενόν μου,
 κιᾶλλα τοιαῦτα ἅς εἰπῶ, χάριν τῶν ἀδελφῶν μου.
 985 Εἰς τὸ Τιφλίζι, καὶ αὐτὸ, πόλις τῆς Ἰβηρίας,
 πῶς ἦταν κιᾶλλα τέτοια ἔχομ' ἐξ ἱστορίας,
 ἓνα καρφὶ ἀπτοῦ σταυροῦ σῆνα τζεβαερένιο
 κουτὶ μέσα εὐρίσκουνταν, καὶ μαργαριταρένιο
 ἅγιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μέρος τοῦ σχοινίου,
 990 ὅπου στοῦ πάθους τὸν καιρὸν τὸν ἔδεσαν τοῦ θείου.
 Αὐτὰ τὰ δύο πράγματα μέσα εἰς ἄλλο ἓνα
 κιβώτιον πολύτιμον ἦταν βεβαιωμένα,
 εἰς ἓνα τρίτον ἦταν δὲ μερὶς ξύλου τιμίου,
 καὶ μερικαῖς τρίχαις αὐτοῦ Χριστοῦ μας τοῦ ἰδίου·
 995 ἦτον δὲ ἔτι εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὸ σάβανόν του,
 ὅπου τὸν ἐνταφίασαν μέρος στὸν θάνατόν του.
 Καὶ ταῦτα μὲν ἀγαπητοὶ περὶ τῆς Ἰβηρίας·
 εἰς δὲ τὴν πόλιν ἔχομεν πάλιν ἐξ ἱστορίας,
 πῶς ὅταν τὴν κυρίευσαν οἱ φίλοι οἱ Λατίνοι,
 1000 σήκωσαν ἅγια πολλὰ, τίμια ἐκεῖνοι,
 ἅγια λείψανα πολλὰ, τίμια ξύλα τόσα,
 ἄλλα σταυροσχημάτιστα, γυμνὰ δὲ ἄλλα πόσα.
 φ. 239r Ὡσαν καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ Κυρίου,
 ἠῦσαν καὶ τὰ σανδάλια Χριστοῦ μας τοῦ ἰδίου,
 1005 κῆνα καρφὶ ἀπτοῦ σταυροῦ, τὸ πλεόν δὲ μεγάλο
 ἐκ τούτων ὅπου εἴπαμεν, ὅσο κανένα ἄλλο.

- Ηὔραν καὶ ἄρτον ἅγιον, ἐξ οὗ ὁ Κύριός μας
 στὸν δεῖπνον του τὸν μυστικὸν, ἅτος τοῦ ὁ Χριστός μας
 ἐπιασε καὶ ἐμοίρασε στοὺς μαθητάς του ὅλους
 1010 κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, τοὺς θείους ἀποστόλους,
 ἔνζυμον ἄρτον τέλειον, προζυμοζυμωμένον,
 καθὼς ὅλοι μας τρώγομεν, ψωμί συνειθισμένον,
 μέσα εἰς ἓν κιβώτιον, ὅλο μαλαματένιο,
 καὶ ὅλο μὲ πετράδια, καὶ μαργαριταρένιο,
 1015 μὲ γράμματα ἑλληνικὰ ὅπου τὸν μαρτυροῦσι.
 Ἴδου δὲ τὰ γράμματα, ἄκουσε τὶ μιλοῦσι.
 «Ὑπὸ ἐνθάδε κεῖται ὁ θεῖος ἄρτος, ὃν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς
 ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου διένειμεν, εἰπὼν· Λάβετε φάγετε,
 τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα μου.»
 1020 Οἱ δὲ εὐρόντες ἦσαν Λατῖνοι τιμημένοι,
 ὄντες ἐπίσκοποι κοῖ δυὸ αὐτοὶ μαρτυρημένοι,
 ὁ μὲν ἓνας ἐπίσκοπος ἦτον Ἀλβεστανίας,
 ὁ ἄλλος ὑποψήφιος τῆς Βηθλεὲμ ἁγίας.
 φ. 239v Τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν Βενετίαν
 1025 φαίνεται πῶς εὐρίσκεται χωρὶς ἀμφιβολίαν
 ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ αὐτὸ χωρὶς ἄλλο παρμένον,
 τὸ τόσον πολυτίμητον πρᾶγμα, καὶ λατρευμένον,
 μέσα εἰς ἓν κιβώτιον, κεῖναι σημειωμένοι
 οἱ στίχοι τοῦτοι εἰς αὐτὸ, οἱ ὧδε γεγραμμένοι.
 1030 Εἰς κιβώτιον ἔχον τὸ τοῦ Σωτήρος αἷμα.
 «Ἔχεις μὲ Χριστὸν, αἷμα σαρκὸς φέρον.»
 Εἰς ἕτερον κιβώτιον, ἔνδον ἔχον τουτὶ τὸ
 κιβώτιον.
 «Αἵματος ζωηφόρου τερπνὸν δοχεῖον,
 1035 ἐξ ἀκηράτου Λόγου πλευρᾶς ῥυέντος.»
 Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἃς τρέξωμεν τοῦ λόγου,
 καὶ τὴν σειρὰν ἃς πλέξωμεν πάλιν τοῦ καταλόγου.
 Δὲν εἶναι τὸ κειμήλιον τῆς Κύπρου τοῦτο μόνον,
 τῆς Παναγίας ἢ εικῶν, τὸ κάλλος τῶν εἰκόνων,
 1040 ἀλλ' εἶναι καὶ τὸ τίμιον ξύλον, ὅπου Ἑλένη

- τάφηκεν ἡ βασίλισσα, ὡς θεοφωτισμένη,
 ἀπὸ τῆς Κύπρου τὸ νησὶ ἐτοῦτο ἀπερνῶντας,
 καὶ ἀνεβαίνοντας σαυτὸ, Θεοῦ θέλημα ὄντας,
 φ. 240r ὅλον τὸν ὑποπόδιον, ὅπου τοῦ σταυρωμένου
 1045 οἱ πόδες ἦταν τοῦ Χριστοῦ, ἀπάνω καρφωμένου,
 εἰς ἓνα μοναστήριον, ὅπου εὐωδιάζει,
 καὶ μισὴν ὥραν ἔξωθεν ἡ μυρωδιὰ φωνάζει.
 ρη'.
- Εἶναι δὲ καὶ τοῦ Μαχαιρᾶ μεγάλο μοναστήρι,
 τὴν Παναγίαν καὶ αὐτὸ γνωρίζει νοικοκύρη,
 1050 εἰς τὸ αὐτὸ πάλιν νησὶ τῆς Κύπρου νῦν ἀθλίας,
 ἀλλὰ ποτὲ χρυσὸ θρονί, ῥηγάτο αὐθεντείας.
 ρθ'.
- Κοντὰ δὲ εἰς τὴν Μπαρμπαριά εἶναι ἡ Λοπαδοῦσα,
 νησὶ μιλίων δώδεκα, κοινῶς δὲ Λαμπαδοῦσα,
 εἰς τὸ ὅποῖον φαίνονται φαντάσματα μυρία
 1055 τὴν νύχτα, καθὼς λέγουσι, τέρατα καὶ σημεῖα.
 Δὲν κατοικοῦσιν ἄνθρωποι γιὰ τὰ φαντάσματά του,
 ἢ διὰ ἄλλα αἷτια, καὶ τὴν μικρότητά του.
 Εἰς τοῦτο εἶναι σπήλαιον, καὶ μέσα ἐκκλησία,
 τῆς ἐκκλησίας δὲ κυρὰ εἶναι ἡ Παναγία.
 1060 Εἶναι πολλὰ δὲ θαυμαστὴ παντοῦ κέξακουσμένη
 ἡ Λαμπαδοῦσα Παναγιὰ, ἔτζι ὠνομασμένη.
 Καὶ ὅλα τὰ καράβια ὅπου ἐκεῖ πηγαίνουν
 εἰς τὸν λιμένα καὶ καλὸν ἐτουτουνοῦ καὶ μένουν,
 φ. 240v κᾶν τε καλὰ, κᾶν τε κακὰ, πρέπει νὰ στοχασθοῦσιν
 1065 ἀπάνω εἰς τὸ σπήλαιον εὐθὺς νὰ ἀνεβοῦσιν,
 εἰς τὸν ναὸν νὰ ἔμπουσι μέσα νὰ προσκυνήσουν,
 καὶ πράγματα διάφορα, ὡς δῶρα, νὰ ἀφήσουν,
 ἢ ἄσπρα, ἢ φορέματα, θυμίαμα, κηρία,
 λάδι, ψωμί, βόλια, μπαρούτι, ἔτζι τῇ ἀληθείᾳ.
 1070 Φράγγοι ἅς εἶναι, δίνουσι, Τούρκοι ἅς εἶναι, δίνουν,
 ὅλοι ἐδὼ λίγο πολὺ ἀνάγκη νὰ ἀφίνουν.
 Ὅποιος δὲν ἀφήσει δὲ, ἡ πάρη, ὑστερήσει,

- δὲν ἡμπορεῖ ἀπὸ νησὶ νὰ φύγῃ νὰ κινήσῃ.
 Ὅσα δὲ ἀραξοῦσι, καὶ ἀπὸ σιμὰ περνοῦσι,
 1075 μὲ ἓνα δύο τόπια πρέπει νὰ χαιρετοῦσι.
 Τόσα καὶ περὶ τῶν ναῶν, καὶ τῶν μοναστηρίων
 τῶν ἐν ταῖς νήσοις ἔμαθα μὲ ἔλεος τὸ θεῖον,
 τῆς Παναγίας μου ἐγὼ, τῆς πάσης γῆς κυρίας,
 παντὸς μοναστηρίου τε, καὶ πάσης ἐκκλησίας.
 1080 Εἶναι καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ ἀπὸ τὰ εἰρημένα,
 πλὴν εἰς ἐμένα ἄδηλα, δὲν εἶναι γνωρισμένα.
 Τώρα δὲ πάλιν ἀρχηνῶ αὐτῆς τῇ συνεργείᾳ
 καὶ γράφω ὅσα ἤκουσα πῶς εἶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ,
 φ. 241r λίγα πολλὰ, ὡς φαίνονται, διότι ἡ Ἀσία
 1085 εἶναι ὁλάκαιρη σχεδὸν ἄπιστος ἢ ἀθλία.
 Ἐν τῇ Ἀσίᾳ
 ρί'.
- Εἰς πόλιν Κουτατήσιον πρώτην τῆς Μεγγρελίας,
 μπορεῖς αὐτὴν νὰ τὴν εἰπῇς καὶ πόλιν τῆς Γκιουρτζίας,
 διότι ὅλη ἡ Μεγγρελιὰ μέρος τῆς Ἰβηρίας,
 παλαιὰ λέγεται Κολχίς κοντὰ τὰς ἱστορίας.
 1090 Στὸ Κοτατέσι¹²⁰ τὸ λοιπὸν εἶναι τὸ εἰρημένον,
 Κελάτη μοναστήριον, τὸ περιφημισμένον,
 εἰς ὄνομα τιμώμενον κιαὐτὸ τῆς Παναγίας,
 μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Λουκᾶ, ὡς λέγουν, τῆς ιδίας.
 ρια'.
- Στὴν Τραπεζοῦντα εἶναι δὲ τὸ μοναστήριόν της
 1095 ἐκεῖνο τὸ τοῦ Σουμελᾶ, τὸ θαυματοποιὸν της,
 εἰς τὸ ὅποιον κρέμονται (μεγάλῃ Παναγία
 ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, εἶσαι τῇ ἀληθείᾳ,
 εἰς ἀσεβεῖς καὶ εὐσεβεῖς τὸ χέρι σου μεγάλο,
 ἡ δόξα σου καὶ δύναμης ἄμαχος δίχως ἄλλο)
 1100 πέντε λαμπάδες τοῦ σουλτάν Σελήμ τοῦ βασιλέως,
 ἅγιος τῶν Ἀγαρηνῶν ἐτοῦτος καὶ γενναῖος,

¹²⁰ Τὸ Κουτατήσιον καὶ Κοτατέσι λέγεται.

- καὶ χάτι ἔλαβ' ἐξ αὐτοῦ διὰ θαυματουργίαν,
 ὅποῦ εἰς τοῦτον ἔδειξε ποτὲ εἰς νοουθεσίαν.
 ριβ'.
- φ. 241v
 1105 Στὸ Σάμη μοναστήριον εἶν ἔξω καὶ μεγάλο,
 Σεγιτινάγια λέγεται ἀραβικὰ, δὲν σφάλλω,
 τῆς Παναγίας καὶ αὐτὸ, πολλὰ ὠνομασμένο,
 προσκύνημα τῶν εὐσεβῶν μεγάλο ξακουσμένο.
 ριγ'.
- 1110 Ἐξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, τὴν πόλιν τῆς Συρίας,
 κάθεται μοναστήριον πάλιν τῆς Παναγίας,
 μέγα καὶ τοῦτο θαυμαστὸ διὰ τὴν δύναμίν της,
 καὶ Παλαμέντη λέγεται, τιμᾷ τὴν Κοίμησίν της.
 Καὶ συναθροίζει ἄμετρον λαὸν στὴν ἑορτὴν της,
 διὰ τὴν παρουσίαν της, καὶ τὴν φανέρωσίν της.
- 1115 Τὸ μοναστήριον αὐτὸ πολλὰ δεδοξασμένον
 ἐπλούτησε προνόμιον μόνον κέξακουσμένον,
 ὅποῦ εἰς ἄλλον της ναὸν ὑπ' οὐρανὸν τοιοῦτον
 ἀκόμη δὲν ἀκούσθηκεν, ὡς τὸν καιρὸν ἐτοῦτον.
- 1120 Ἀνήμερα τὴν ἑορτὴν, ὅταν ὁ ἱερέας
 τὴν λειτουργίαν ἐκτελῇ, ἢ καὶ ἀρχιερέας,
 μεγάλο Εὐαγγέλιον· Ἀλλὰ χαρίσετέ μου
 ἀκρόασιν παρακαλῶ κεδὼ ἀκροαταί μου,
 χαρίσετέ μου καὶ ταῦτιὰ, κιαὐτὴν σας τὴν καρδίαν
 εἰς τὸν παρόντα λόγον μου, σαὐτὴν τὴν ἱστορίαν,
- φ. 242r
 1125 ὅτι ὁ λόγος μου αὐτὸς ἔχει τῇ ἀληθείᾳ
 θαῦμα, χαρὰν, κατάνυξιν, ἀντάμα καὶ τὰ τρία.
 Μοῦ τὸν ἐδιηγήθηκεν αὐτὸς ὁ Χαλεπίου
 ἀρχιερεὺς Γεννάδιος ἐκ στόματος ἰδίου,
 ὄντας παρὼν εἰς τὸν ναὸν μέσα καὶ λειτουργῶντας,
 καὶ τοῦτο ὁ φθαλμοφανῶς τὸ θέαμα ὀρῶντας.
- 1130 Ἐπὶ ταῦτοῦ πῆγεν αὐτὸ διὰ νὰ θεωρήσῃ,
 ὅτι πολλάκις τᾶκουσε, καὶ εἶχεν ἀπιστήσῃ,
 ἀνήμερα τὴν ἑορτὴν, ὅταν ὁ ἱερέας
 τὴν λειτουργίαν ἐκτελῇ, ἢ ὁ ἀρχιερέας.

- 1135 Ἀξίωσέ με νὰ τὸ πῶ, Κυρά μου Παναγία,
 τὸ πρᾶγμα καθὼς γίνεται ὅλον ἐν ἀληθείᾳ,
 εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, εἰς δόξαν τοῦ ναοῦ σου,
 μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον πάραυτα ἐκτελεῖται
 κάποιος ἥχος στὸν ναὸν, ὡσὰν βροντὴ ἐκχεῖται.
 1140 Εὐθύς ὁ κόσμος ὁ λαὸς ὅλος ὁ μαζωμένος,
 ὄντας ἀπὸ τὰ πέρυσι σαυτὸ βεβαιωμένος,
 νοεῖ πῶς ὥρα καὶ καιρὸς ἦλθεν, ἡ Παναγία
 νὰ εὖγη νὰ φανερωθῇ εἰς ὅλους παρρησία.
 Καὶ πέφτει κάτω, προσκυνεῖ, καὶ κλαίει, καὶ φωνάζει,
 καὶ μὲ τὰ μάτια τέσσερα καὶ χαίρει καὶ κοιτάζει.
 1145 φ. 242v Τότε ἡ Παναγία μας, τὸ λέγω, κὴ καρδιά μου
 πηδᾷ θαρρεῖς, καὶ δάκρυα τρέχουν ἀπτὴν χαρὰ μου.
 Τότε ἡ Παναγία μας, τίς μὴ σε μακαρίσει,
 Δέσποινα, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην σου ὑμνήσει;
 Τότε ἡ Παναγία μας, τότε ἡ Δέσποινά μας,
 1150 εὐγαίνει ἀπὸ ἱερὸν βῆμα βοήθειά μας.
 Ὁ παπᾶς πλέον σιωπᾷ, εἶναι εἰς ἀγωνίαν,
 καθὼς καὶ ὅλος ὁ λαὸς, διὰ τὴν Παναγίαν.
 Μεσολαβεῖ διακοπὴ στὴν θεῖαν λειτουργίαν,
 ἀφίνει τὰ εἰρηνικὰ, καὶ τὴν ἀκολουθίαν,
 1155 καὶ, «Κύριε ἐλέησον», ὅλη ἡ ἐκκλησία
 βοᾷ μεγάλη τῇ φωνῇ, καὶ τὰ μικρὰ παιδιά.
 Ξεσκούφωτοι ὅλοι ἐκεῖ, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι,
 καὶ σκεπασμένο δὲν θωρεῖς κανένα πλὶὸ κεφάλι
 καὶ βασιλεὺς ἂν εἶν ἐκεῖ, δὲν γίνεται ἀλλέως,
 1160 ἀνάγκη νὰ ξεσκουφωθῇ, ὡσὰν εἶναι χυδαῖος.
 Τότε ἡ Παναγία μας, νᾶχουμεν τὴν εὐχὴν της,
 εὐγαίνει ἀπὸ ἱερὸν, σὰν ἀπτὴν κάμαρὴν της,
 ἀόρατος καὶ ὁρατὴ, πῶς νὰ σᾶς τὸ μιλήσω,
 δὲν ξεύρω νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ, καὶ νὰ τὸ ἐξηγήσω,
 1165 φ. 243r τόσον ἡξεύρω νὰ σᾶς πῶ, νὰ σᾶς ὀνολογήσω,
 ὅτι μεγάλ' ἡ πίστις μας, νὰ σᾶς εὐαγγελίσω,
 ὅτι μεγάλα πράγματα θέλει ἀξιωθοῦμεν

- δια τὴν Παναγίαν μας, καὶ γλήγορα νὰ δοῦμεν.
 Ἀόρατος καὶ ὁρατὴ, τὴν ὥραν τὴν ἰδίαν,
 1170 φαίνεται καὶ δὲν φαίνεται, πρᾶγμα δι' ἀπορίαν.
 Γεμίζει τοῦ ἀνθρώπου δὲ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν
 ἐλπίδ', ἀγάπην, καὶ χαρὰν, ἀληθινὴν, γλυκείαν.
 Ἀλλὰ καὶ φόβος ἐν ταύτῃ, φόβος τῇ ἀληθείᾳ
 σοῦ ἔρχεται, καὶ τρέμει δὲ, καὶ χαίρει ἡ καρδιά.
 1175 Ἀνθρώπον τέλειον θεωρεῖς τέλεια καὶ κοιτάζεις,
 εἰς σχῆμα ὅμως γυναικὸς, ὅπου νὰ μὴ διστάζης.
 Καὶ εἰσοδεύει στὸν ναὸν, στὴν ἐκκλησίαν μπαίνει,
 καὶ περπατεῖ, πλὴν δὲν πατεῖ τὴν γῆν καὶ νὰ πηγαίνει.
 Καὶ ὁ ναὸς ὅλος εὐθὺς γεμίζει εὐωδίαν,
 1180 καὶ τούτην ἀνεξήγητον, ἄρρητον, οὐρανίαν.
 Περπατεῖ μέσα στὸν ναὸν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀέρα
 καὶ τὴν ἐβλέπει ὁ λαὸς, διότι εἶναι μέρα.
 Τὴν βλέπουν ὅλοι τὴν θεωροῦν, πλὴν συνεσκιασμένα,
 ὁ ἴσκιος τῆς ὁ τύπος τῆς φαίνεται στὸν καθένα.
 1185 φ. 243v Τὸν τοῖχον τοῖχον περπατεῖ, ἄνω ἅπτα στασίδια,
 ὡς πνεῦμα, ὡσὰν ἄγγελος, ὡσὰν ἄσαρκος ἴδια,
 καὶ μοναχὴ δὲν περπατεῖ, γιατίι δὲν τῆς τυχαίνει,
 γιατίι εἶναι βασίλισσα, ἀμὴ συντροφιασμένη,
 καὶ διὰ τοῦτο ὁ λαὸς βλέπει θεωρεῖ καὶ δύο
 1190 μαζί τῆς ὅπου περπατοῦν καιρῷ ἐν τῷ ἰδίῳ.
 Ἄνδρῶν εἰς σχῆμα καὶ οἱ δυὸ, ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ νέων,
 ἀγγέλων τῆς φῶς φανερόν, δὲν ἔχει λόγον πλέον.
 Ὁ μὲν ἀπὸ τὰ δεξιὰ, ἀριστερὰ ὁ ἄλλος,
 συνεσταλμένοι καὶ οἱ δυὸ οἱ ἄγγελοι μεγάλως.
 1195 Καὶ οὕτω περιέχεται ὅλην τὴν ἐκκλησίαν
 μὲ τῶν ἀγγέλων τὴν διπλὴν αὐτῶν δορυφορίαν,
 ἀργὰ, ὡσὰν βασίλισσα, ἐν ὅσῳ το, «Πιστεύω»,
 νὰ τελειώσω, πλὴν ἀργὰ, ἀνίσως δὲν λαθεύω.
 Μακάριοι οἱ βλέποντες αὐτὴν καὶ καθορῶντες,
 1200 μακάριοι καὶ ὅσοι δὲ πιστεύουν μὴ ἰδόντες.
 Ἐπειτα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα ἐμπαίνει πάλιν

ἡ Παναγία Δέσποινα ἀπτήν μεριὰ τὴν ἄλλην,
κὲδὼ γίνεται ἄφαντος, ἀμὴ ἡ εὐωδία
μένει ἐν ὅσῳ νὰ γενῇ ἡ θεία λειτουργία.
ριδ'.

- 1205 Στὸ μέρος τῆς Τριπόλεως εἶναι τῆς Παναγίας
 κί ἄλλο μοναστήριον, πολλῇ καὶ αὐτὴ ἀξία,
φ. 244r
 μεγάλου καὶ περιφήμου διὰ θαυματουργίας,
 καὶ Καβομπότζου λέγεται κοινῷ ἐκ συνηθείας.
 Κοντὰ εἰς ὅλα δέ αὐτὰ μικρά τε καὶ μεγάλα
1210 τὰ γεγραμμένα, ᾗ γραφα τίς οἶδε πόσα ἄλλα,
 ὁποῦ ἐγὼ τὰ ἀγνωσθῶ, καὶ δὲν τὰ περιγράψω,
 ἀκόμη ὅμως δυὸ ναοὺς αξιογράφους γράφω.
 Δέν εἶναι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῖ τῆς Παναγίας,
 ἀλλὰ πολλὰ ὀνόμαστοι χωρὶς τζερεμονιάς,
1215 οἱ πλέον καλλιώτεροι τοῦ τωρινοῦ τοῦ κόσμου,
 εἶναι καὶ περιβόητοι, λέγει ὁ λογισμός μου,
 τῆς Ρώμης, καὶ τῆς Μοσχολιας, καθὼς ἀκούω κρίνω,
 τὴν κρίσιν τὴν τέλειάν δέ εἰς τοὺς εἰδότας δίνω.
 Τῆς Μοσχολιας ὁ ναὸς εἰς ὄνομα τῆς θείας
1220 Τριάδος καὶ προσκυνητῆς εἶναι καὶ μακαρίας.
 Τῆς Ρώμης εἰς τὸ ὄνομα τῶν πρωτοκορυφαίων
Πέτρου, καὶ Παύλου, τῶν τῆς γῆς ἀνθρώπων ἀναγκαίων.
 Τῆς Ρώμης τὸν ἐλέγουσι πῶς εἶναι καὶ μέγαλος,
 καὶ μεγαλοπρεπέστατος, καὶ κάλλος, ὡς οὐκ ἄλλος.
1225 Τὰ δυνατά τους ἔβαλαν οἱ πάποι νὰ περάσουν
 τὸν Ἱουστινιανέιον, ἢ κἂν νὰ τὸν ἐφθάσουν.
φ. 244v
 Τώρα αὐτὸς εἰς αὐτουνοὺς εἶναι πατριαρχεῖον,
 ἢ νὰ εἰπῶ καλύτερα ἰταλικά παππεῖον.
 Τοῦ δὲ Κιοβού ὁ ναός, ἤγουν τῆς Μοσχολιας,
1230 εἶναι, καθὼς μᾶς λέγουσι, τέρας ἐπ' ἀληθείας,
 μέγεθει μεγάλωτατος χωρὶς ἀντιλογίαν,
 τῷ κάλλει ωραιότατος κατὰ ἀναλογίαν,
 τῷ πλούτῳ πλουσιώτατος χωρὶς ἀμφιβολίαν,
 Πετζέρσκη τῷ ὀνόματι, ναὸς δι' ἀπορίαν.

- 1235 Ἄνωθεν ἀργυρόχρυσος, ὅλος ἱστορισμένος,
 κάτωθεν σιδηρόστροφος, λαμπρὸς δέ, γυαλισμένος.
 Ἔχει ἐπτὰ τούρλαις ψηλαῖς, μὲ πλάκες σκεπασμέναις
 χαλκωματένιαις ὅλαις δέ, μαλαμοκαπνισμέναις.
 Ἀφίνω ταῖς εἰκόνας μεγάλαις δοξασμέναις,
 1240 ζωγραφῖαις πρώταις θαυμασταῖς, περιηργυρωμέναις.
 Ἀφίνω τὰ κανδήλια, τὰ πολυκάνδηλά του,
 ἀργυρᾷ ὅλα, τεχνικὰ, ἀξιοθαύμαστά του.
 Ἀφίνω τὰ μανάλια δεξιὰ ἀριστερά του,
 τὰ τόσ' ἀρχιερατικὰ, καὶ ἱερατικὰ του.
 1245 Ἀφίνω τὰ πολύτιμα τὰ Εὐαγγέλιά του,
 δισκάρια, ποτήρια, καὶ τὰ θυμιατὰ του,
 φ. 245r τοὺς θρόνους, τὰ στασίδια, τὸ τέμπλον, τὴν ἁγίαν
 Τράπεζαν, καὶ τὸ ἱερὸν, ὅλα δι' ἀπορίαν.
 Καμπάναις δὲ ἔχει ἐννιά, τὸ δε καμπαναρεῖον
 1250 ὑπὲρ τὸ μέτρον ὑψηλὸν, ἐγγὺς τῶν οὐρανίων,
 ἄμετρα ὑπερήφανον, ἄμετρα ἐπηρμένον,
 νὰ τὸ ἰδῇς, σὲ φαίνεται στὰ σύννεφα χωμένον.
 Καὶ δὲν μπορεῖς, ἢ σκούφια σου, νὰ τὸ κοιτάξης πέφτει,
 τὸ ὕψος του τὴν ὄρασιν τῶν ὀμματιῶν σου κλέφτει.
 1255 Σκαλούνια πεντακόσια καὶ δέκα λογιάζω,
 ἂν πρέπη, πὲ μου τὸ λοιπὸν, νὰ τὸ ἐγκωμιάζω.
 Σὰν τοῦ ἁγίου Μάρκου δὲ τὸ ἐν τῇ Βενετία
 δυὸ κάνει βέβαια αὐτὸ, δύο τῇ ἀληθείᾳ.
 Ἀπὸ τὸν φαρφουρένιον πῦργον τῆς Κίνας πάλιν
 1260 ἐτοῦτος ὑψηλότερος μὲ καλλονὴν μεγάλην
 εἶναι δὲ καὶ ὀκτάγωνος, πῦργος θηριακωμένος,
 μὲ χάλκωμα ὀλόχρυσον ἀπάνω σκεπασμένος,
 ὄντας δὲ εἰς τὸν ἥλιον κοντὰ ἢ κορυφὴ του,
 λάμπει καινὸς σὰν ἥλιος, ἢ λάμπις περισσὴ του.
 1265 Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἔξωθεν, τὰ ὑποκάτω πάλιν
 αὐτὰ τίς διηγῆσεται χάριν διὰ μεγάλην;
 φ. 245v Εἶναι ἓνα σπήλαιον βαθὺ, πολλῆς εὐρυχωρίας,
 γεμάτων δὲ τὸ σπήλαιον ἀπὸ πολυκαιρίας

- 1270 ἁγίων λείψανα γερά, ἄφθαρτα φυλαγμένα,
 Πούσσων Μοσχόβων ὅλων δέ, πολὺ βεβαιωμένα,
 καὶ ὄχι δέκα, εἴκοσι, τριάντα, ἢ σαράντα,
 δέκα δὲ διακόσια καὶ τέσσερα τὰ πάντα.
 Εἶναι δὲ καὶ τὸ λείψανον ἐκείνου τοῦ ἁγίου
 ὁποῦ τοὺς χριστιάνισε, χάριτι τοῦ Κυρίου.
 1275 Τέτοιο μοναστήριον τὸ τοῦ Πετζέρσκη εἶναι,
 καὶ ποῖος εἶναι ἱκανὸς ὥς δεῖ διηγηθῆναι;
 Εἶναι καὶ πολυχρόνιον, εἶναι Θεοδοσίου,
 καὶ Ἀντωνίου κτήριον, ζεύγους ἐνὸς ἁγίου,
 τοῦ Ἀθωνίτου μαθητῶν θείου Ἀθανασίου,
 1280 δυνάμει δὲ βασιλικῇ, καὶ γνώμῃ τοῦ Κυρίου,
 τουτέστι χρόνους πλειότερους ἀπὸ ὀκτακοσίους,
 ἀφόντες ἀπὸ αὐτουνοὺς ἐκτίσθη τοὺς ἁγίους.
 Ἀπὸ ἐτοῦτο λέγουσι πῶς νὰ ἐβοηθήθη
 Πέτρος ὁ μέγας εἰς καιρὸν ὁποῦ στενοχωρήθη.
 1285 Δανεισθεῖς ἄσπρα ἀρκετὰ διὰ τυχοῦσαν χρεῖαν,
 καὶ πάλιν τὰ ἐπλήρωσε καὶ μὲ εὐχαριστίαν.
 φ. 246r Καὶ δι' αὐτὸ οἱ βασιλεῖς ὅταν κορωνιασθοῦσιν,
 ἀνάγκη εἰς προσκύνησιν ἐτούτου νὰ ἐλθοῦσιν,
 ὥς οἱ Ῥωμαῖοι βασιλεῖς, ὁποῦ εἰς τοῦ ἁγίου
 1290 Ἀγαθονίκου πηγαινάν, μάρτυρος τοῦ Κυρίου.
 Καὶ δι' αὐτὸ ἦλθεν ἐδὼ καὶ ἡ μακαρισθεῖσα
 ἡ Ἐλισάβετ ἡ καλὴ, καὶ προαναπαυθεῖσα.
 Ἄλογα τεσσαράκοντα τὰμάξι της τραβοῦσαν,
 πρᾶγμα ἀξιοθαύμαστο, πολλὰ τὸ ἐπαινοῦσαν.
 1295 Καὶ δι' αὐτὸ θέλει ἐλθῇ καὶ ἡ Αἰκατερίνα,
 ἡ τωρινὴ βασίλισσα μὲ τὰ καλὰ ἐκεῖνα,
 ἀφόντες δώση ὁ Θεὸς τέλος εὐτυχισμένον
 τῆς μάχης καὶ σωτήριον, Ἀμήν, καὶ δοξασμένον.
 Ἀπὸ τὴν ἄλλην μάχην δέ, ὁποῦ εἰς ταῖς ἡμέραις
 1300 τῆς Ἄννης ἠκολούθησε, νὰ ξέρετε πατέρες,
 εἴκοσι χρόνοι καὶ ἐννια εἶναι ἀπ' τὴν εἰρήνῃ,
 ἐβάσταξε καὶ τέσσαρες σωστοὺς ἡ μάχη κείνη.

- Ἀπέχει δὲ τὸ Κίοβον ἀπὸ τὴν Μοσχοβίαν
 μίλλια ἑπτακόσια χωρὶς ἀμφιβολίαν.
 1305 Καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἐδὼ κορώναις βασιλέων
 πολλαῖς καὶ πολυτίμηταις καιρὸν ἀπ' τὸν ἀρχαῖον,
 φ. 246v ἐγκόλπια βασιλικά, κειμήλια μεγάλα,
 σκῆπτρα, σταυροὶ, καὶ θησαυροὶ πολλοὶ, καὶ πράγματ' ἄλλα.
 Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἃς τρέξωμεν τοῦ λόγου,
 1310 καὶ τὴν χρυσοῦν ἃς πλέξωμεν σειρὰν τοῦ καταλόγου,
 καὶ ἃς τὸν τελειώσωμεν εὐχῇ τῆς Παναγίας,
 διὰ νὰ πλέξωμεν σειρὰν καὶ ἄλλης ἱστορίας.
 ριε'.
 Εἶναι καὶ τὸ Σινὰ τέλος τῆς Παναγίας
 ἐκεῖνο μοναστήριον τῆς Βάτου τῆς ἀγίας,
 1315 μέγα καὶ πολυθρύλλητον δι' ἀρχαιότητά του,
 καὶ διὰ τὸν μέγαλον του ἐκεῖνον κτήτορά του,
 λέγω Ἰουστινιανὸν, Ῥωμαίων βασιλέα,
 προσκύνημα τῶν εὐσεβῶν, καὶ δόξα μας ἀρχαία.
 Ἀλλὰ ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἡ πόλις ἡ ἀγία,
 1320 πασῶν τῶν ἄλλων πόλεων λαμβάνει τὰ πρωτεῖα,
 ὅτ' εἰς αὐτὴν γεννήθηκε, καὶ εἰς τὸ ἱερόν της
 ἔμεινε χρόνους δώδεκα, ὥσαν στὸ σπήτιόν της.
 Τιμᾶται καὶ ἡ Ναζαρέτ, ὅτι ἀρράβωνίσθη
 ἐν ταύτῃ μὲ τὸν Ἰωσήφ, ἀλλὰ κεὺαγγελίσθη.
 1325 Δοξάζεται κὴ Βηθλεὲμ, διότι τὸν Θεόν της
 ἐν ταύτῃ τὸν ἐγέννησε, τὸν ἄσπορον υἱὸν της.
 φ. 247r Καυχάται κὴ Γεσθημανή, διότι ἐκοιμήθη
 ἐν ταύτῃ, καὶ ἐδάφη δὲ, καὶ πάλιν ἀναστήθη.
 Σεμνύεται καὶ οὐρανὸς ἀπάνω καὶ χορεύει,
 1330 ὅτι ἐκεῖ σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς συμβασιλεύει,
 καὶ βασιλείας ἀξιοῖ τοὺς ἀνυμνολογοῦντας
 ἐν ἐκκλησίαις τὸν Θεὸν, καὶ ταύτην εὐλογοῦντας.

3.5 ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Το στιχούργημα του Καισάριου Δαπόντε *Απαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν ναῶν, καὶ μονῶν τῆς Παναγίας* ανήκει στην συλλογή του με τίτλο *Ἄνθη Νοητὰ*. Αποτελεί ένα από τα μακροσκελή έργα της συλλογής, καθώς αποτελείται από 1320 στίχους. Το έργο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αξία από ιστορική, λαογραφική και λογοτεχνική άποψη. Ο τίτλος του, όπως και οι περισσότεροι τίτλοι των έργων του Δαπόντε, αντιπροσωπεύει ξεκάθαρα τον περιεχόμενό του. Σε αυτό ο Δαπόντες, καταγράφει προσκυνήματα, ναούς και μοναστήρια που είναι αφιερωμένοι στην Παναγία στις περιοχές της Ευρώπης, της Κριμαίας, της Μολδαβίας, της Βλαχίας, της Κωνσταντινούπολης και της ηπειρωτικής και νησιωτικής οθωμανοκρατούμενης Ελλάδας. Ο Δαπόντες περιγράφει όλα όσα γνωρίζει, είτε από την προσωπική εμπειρία του, είτε από όσα έχει ακούσει ή έχει διαβάσει. Σε πολλές περιπτώσεις δεν μένει μόνο σε απλή αναφορά ή περιγραφή του ναού ή της μονής, αλλά επεκτείνεται αναφέροντας θαύματα και ιστορίες που σχετίζονται με τον εκάστοτε ναό ή μονή.

Ο Δαπόντες δεν επιλέγει τυχαία να αφιερώσει ένα ολόκληρο έργο στη Θεοτόκο και να ασχοληθεί με τους ναούς, τις μονές και τα προσκυνήματα που είναι αφιερωμένα σε Αυτήν. Για τον Χριστιανικό κόσμο η Παναγία αποτελεί το απόλυτο πρότυπο αγάπης και στοργής και θεωρείται η γέφυρα που ενώνει τη γη με τον ουρανό. Είναι η μητέρα του Χριστού και «μητέρα» κάθε χριστιανού. Έτσι και ο ευσεβής Καισάριος Δαπόντες εκφράζει ελεύθερα την αγάπη και το σεβασμό του στη Παναγία, η οποία κατέχει ιδιαίτερη θέση στη ζωή του. Στο σύνολο του έργου διαφαίνεται η αγάπη και ο σεβασμός που τρέφει ο Δαπόντες για την Παναγία, όχι μόνο επειδή επέλεξε να συνθέσει ένα τέτοιο έργο, αλλά επίσης γιατί εκφράζει σε κάθε ευκαιρία την ευγνωμοσύνη και τον θαυμασμό του προς Αυτήν.

Ο Δαπόντες, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι οργανώνει το έργο με πρακτικό τρόπο, χωρίζοντάς σε γεωγραφικές ενότητες τις μονές και τους ναούς που αναφέρει. Έτσι, έχουμε τις ενότητες Έν τῇ Εὐρώπῃ, Έν ταῖς νήσοις, Έν τῇ Ἀσίᾳ. Επίσης, αριθμεί κάθε μονή και ναό με ελληνική αρίθμηση, φτάνοντας στον αριθμό ριε΄.

(στ. 1-28): Στους 28 πρώτους στίχους του έργου εκτείνεται η εισαγωγή, στην οποία ο Δαπόντες εξηγεί με τι θα ασχοληθεί στη συνέχεια. Αρχικά, κάνει μια μετάβαση από τα

προηγούμενα έργα της συλλογής, σε αυτό το οποίο πρόκειται να ξεκινήσει. Στρέφεται προς τον αναγνώστη, τον προσφωνεί «αγαπητό» και τον ρωτάει, αν διάβασε τα προηγούμενα στιχουργήματα, τα οποία αποτελούν «πνευματικά άνθη»: «Ἀνέγνωσες Ἀγαπητὲ τὰ ἄνω γεγραμμένα; Ἴδες καὶ ἐμυρίσθηκες ἄνθη τὰ περασμένα, τὰ ἄνθη τὰ πνευματικά, τὰ μάραντα, κεύφρανθης καὶ εὐωδίαν καὶ χαρὰν πνευματικὴν ὠσφράνθης;». Ο Δαπόντες συνδέει εδώ με περίτεχνο τρόπο το στιχούργημα με τη συλλογή στην οποία ανήκει. Παρομοιάζει τα έργα που προηγούνται ως άνθη που παρέχουν χαρά πνευματική, παρέχοντας ταυτόχρονα και μια εξήγηση για τον τίτλο της συλλογής, *Ἄνθη Νοητά*. Επιπλέον, αποκαλύπτει ότι θα ασχοληθεί με τις ορθόδοξες μονές και εκκλησίες που είναι αφιερωμένες στην Παναγία και θα δημιουργήσει έναν κατάλογο με τις πιο γνωστές για τα θαύματά τους. Άλλωστε, όπως αναφέρει, δεν μπορεί να τις συμπεριλάβει όλες γιατί είναι τόσες πολλές όσα είναι και τα αστέρια του ουρανού και μόνο η Παναγία μπορεί να τις γνωρίζει όλες. Όσες συμπεριλαμβάνει στον κατάλογό του είτε τις γνωρίζει, γιατί τις έχει δει ο ίδιος, είτε γιατί έχει ακούσει για αυτές και τέλος, αποκαλύπτει ότι θα ξεκινήσει την καταγραφή από τη Δύση και θα επεκταθεί προς την Ανατολή.

(στ. 29-658): Σε αυτούς τους στίχους εκτείνεται το πρώτο μέρος του κυρίου θέματος του έργου, όπου, όπως μας προανέφερε ο στιχουργός ξεκινάει την καταγραφή από την Ευρώπη.

(στ.29-40): Το κύριο μέρος του έργου ξεκινάει από την Ευρώπη και συγκεκριμένα από την Κριμαία. Εκεί, «εἰς τὸ Μπαχτζὲ Σαράγι δὲ, ἔξω τῆς πολιτείας» ο ίδιος ο Δαπόντες επισκέφτηκε τον ναό της Παναγίας της Θεοσκεπάστης και τον περιγράφει. Ο ναός είναι προσβάσιμος με 400 σκαλιά, σκαλισμένος μέσα στο βουνό και ιδιαίτερα γνωστός για τα θαύματά του, ενώ γιορτάζει στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

(στ.83-84): Ο Δαπόντες χρησιμοποιεί μια μεταβατική πρόταση, καθώς από τις μονές της Κριμαίας, της Μπογδανίας και της Ουγγοβλαχίας, θα μεταβεί στην γενικότερη περιοχή της Κωνσταντινούπολης. «Ταῦτα μὲν περὶ τῶν ναῶν Κριμίου, Μπογδανίας, καὶ τῶν μοναστηρίων δὲ τῶν τῆς Οὐγγροβλαχίας.»

(στ.155-235): Σε αυτούς τους στίχους ο Δαπόντες καθώς περιγράφει την εικόνα της Παναγίας, την οποία επισκέφτηκε ο ίδιος από κοντά, κάνει μια παρέκβαση. Στη

παρέκβαση αυτή διηγείται ένα θαύμα που βίωσε ο παπάς Γεώργιος Παπαδόπουλος. Όταν ο έτερος παπάς με το όνομα Ιανουάριος εμφάνισε πανούκλα, ο Γεώργιος γεμάτος φόβο, μήπως αρρωστήσει και αυτός, ξεκίνησε να προσκυνά και να προσεύχεται στην Παναγία να τον προστατεύσει. Το βράδυ του παρουσιάστηκε η Παναγία, η οποία τον πλησίασε και του θύμισε ότι «Ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Κύριον, οὐ κατασχυνθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐτσι, με την ευλογία της Παναγίας η πανούκλα δεν κατέκλεισε την περιοχή. Μετά από την περιγραφή του θαύματος αυτού, ο Δαπόντες επιστρέφει στην απαρίθμηση των ναών και των μονών της Θεοτόκου, χρησιμοποιώντας την φράση «Καὶ ταῦτα μὲν περὶ αὐτοῦ χάριν τῆς Παναγίας, ἐγὼ δὲ πάλιν ἀρχινῶ αὐτῆς τὰς ἐκκλησίας».

(στ.291-364): Αυτό το χωρίο αποτελεί αυτοβιογραφικό κομμάτι στο οποίο ο Δαπόντες εκτός από το γεγονός ότι μας παρέχει πληροφορίες για τη ζωή του, μας εξιστορεί και ένα θαύμα που βίωσε ο ίδιος από την Παναγία, κάνοντας μια παρέκβαση. Αρχικά, τονίζει τη σημασία που έχει η αναφορά του στο θαύμα, τη στιγμή που πολλοί δεν πιστεύουν και αρνούνται τα θαύματα. Ἐτσι, μας περιγράφει τα γεγονότα, ξεκινώντας από την αποφυλάκισή του, μετά την οποία κατέφυγε στη Χάλκη στο ναό της Παναγίας. Είχε λησμονήσει να είναι κοντά σε ιερό χώρο και ένοιωθε την ανάγκη να πάει να προσκυνήσει και να ευχαριστήσει την Παναγία που του χάρισε την ελευθερία, μετά από 20 μήνες φυλάκισης. Ἡ σύνδεση που ένοιωθε με την Θεοτόκο ήταν πολύ μεγάλη, έπειτα και από ένα θαύμα που είχε την ευλογία να ζήσει ο ίδιος. Ὅσο βρισκόταν στη φυλακή, υπέφερε από έντονο πόνο στα δόντια και πρήξιμο, τα οποία συνέχιζαν να τον ταλαιπωρούν, ακόμα και μετά από πολλές μεθόδους γιατρειάς που δοκίμασε. Όταν πια ο πόνος του έγινε αβάσταχτος, έτρεξε και προσκύνησε τη Παναγία στο νάρθηκα του ναού, παρακαλώντας την να τον βοηθήσει και να τον κάνει καλά. Η Παναγία του χάρισε απλόχερα την ευλογία της, καθώς πριν προλάβει καν να βγει από την εκκλησία, έγινε απολύτως καλά και όλα τα συμπτώματα που τον ταλαιπωρούσαν εξαφανίστηκαν.

(στ.397-408): Η μονή Βατοπεδίου αποτελεί ένα από τα πολύ σημαντικά μοναστήρια του Αγίου Όρους και βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά της αθωνικής χερσονήσου. Οι απαρχές της τοποθετούνται το 972 μ.Χ. και κτήτορές της υπήρξαν οι μοναχοί Αθανάσιος, Αντώνιος και Νικόλαος, οι οποίοι ήταν μαθητές του αγίου Αθανασίου του Αθωνίτη. Η ανέγερσή της οφείλεται σε χορηγία του αυτοκράτορος Μανουήλ Α΄ Κομνηνού και η σημερινή μεγαλοπρεπής εμφάνισή της οφείλεται στις

αρχές του 18^{ου} αιώνα, όταν η μονή ήταν οικονομικά εύρωστη, με τη βοήθεια των πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως Κυπριανού και Αλεξανδρείας Γερασίμου Β'.¹²¹

Η μονή διαθέτει πολλά και λαμπρά κτίρια, που προκαλούν τον θαυμασμό των επισκεπτών και όλα μαζί δημιουργούν μια μικρή πολιτεία. Το καθολικό της μονής είναι αφιερωμένο στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και είναι κτισμένο τον 10^ο αιώνα κατά μίμηση του καθολικού της μονής Μεγίστης Λαύρας. Στο πέρασμα των χρόνων έγιναν βέβαια διάφορες αλλαγές και ανακαινίσεις.¹²² Ο κεντρικός ναός έχει ενσωματωμένα και τα παρεκκλήσια του αγίου Δημητρίου, του αγίου Νικολάου, της Παναγίας Παραμυθίας, των Αρχαγγέλων και της αγίας Τριάδος και στις υπόλοιπες εγκαταστάσεις της μονής υπάρχουν ακόμη δεκαέξι παρεκκλήσια. Η μονή έχει στην κατοχή της πέντε θαυματουργές εικόνες της Θεοτόκου: την Παναγία Παραμυθία, την Αντιφωνήτρια, την Εσφαγμένη, την Κτιτόρισα και τη Βηματάρισα του 9^{ου} ή 10^{ου} αιώνα.¹²³ Πλούσια είναι επίσης, η συλλογή της μονής σε κειμήλια και ιερά αντικείμενα, ανάμεσα στα οποία συγκαταλέγονται κομμάτια του Τιμίου Ξύλου, η Ζώνη της Παναγίας κ.ά. Τέλος, ιδιαίτερης σημασίας χρήζει η βιβλιοθήκη της μονής, στην οποία φυλάσσονται ορισμένοι χάρτες του Πτολεμαίου, περίπου 1700 χειρόγραφα κι ανάμεσά τους 625 εικονογραφημένοι και διακοσμημένοι κώδικες, καθώς και περισσότερα από 10.000 βιβλία.¹²⁴

(στ.397-408): Η μονή Ιβήρων είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της αθωνικής χερσονήσου. Ιδρύθηκε στο τέλος του 10^{ου} αιώνα από τον Ιωάννη Ίβηρα και τον Ιωάννη Τορνίκιο, αν και δεν αποκλείεται να πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Η ονομασία της οφείλεται στην καταγωγή των κτητόρων και των μοναχών της από την Ιβηρία (σημερινή Γεωργία), οι οποίοι υπερερούσαν των Ελλήνων. Στο δεύτερο μισό του 14^{ου} αιώνα η διοίκηση πέρασε στα χέρια των Ελλήνων μοναχών, οι οποίοι πλέον υπερερούσαν αριθμητικά, έπειτα από απόφαση του πατριάρχη Κάλλιστου Β'.¹²⁵

¹²¹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 85-86

¹²² Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 86-87

¹²³ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 87

¹²⁴ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 87

¹²⁵ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 88-89

Ο Ιωάννης Τορνίκιος ήταν αυλικός στρατηγός του βασιλιά της Ιβηρίας Δαβίδ και μετέπειτα έγινε μοναχός στη Μακεδονία, στον Όλυμπο και στη συνέχεια στην περιοχή της Λαύρας, κοντά στον Άγιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη. Ο Βασίλειος Β΄ ζήτησε τη βοήθειά του να κατατροπώσει τον στρατηγό Βάρδα Σκληρού, ο οποίος είχε επαναστατήσει εναντίον των διαδόχων του βυζαντινού θρόνου Βασιλείου Β΄ και Κωνσταντίνου Η΄. Ο Τορνίκιος κατάφερε να κατατροπώσει τον στασιαστή και γύρισε στο Άγιο Όρος, όπου με τη προσωπική του περιουσία, τις δωρεές του αυτοκράτορος και του βασιλιά της Ιβηρίας Δαβίδ, ανήγειρε τη μονή Ιβήρων στο σημείο που παλιότερα υπήρχε η Λαύρα Κλήμεντος.¹²⁶

Μεταξύ της εισόδου και του καθολικού της μονής υπάρχει το παρεκκλήσι της Παναγίας της Πορταϊτισσας, για τη δημιουργία του οποίου κρύβεται από πίσω μια ενδιαφέρουσα ιστορία. Η ιδιοκτήτρια της θαυματουργής εικόνας από τη Νίκαια της Βιθυνίας, την έριξε στη θάλασσα για να την σώσει από τους εικονομάχους την περίοδο αυτοκρατορίας του Θεοφίλου (9^{ος} αι.). Την εικόνα βρήκε σε μια ακτή του Αγίου Όρους ο ερημίτης Γαβριήλ από τη Γεωργία, μετά τον θάνατο του οποίου ο ηγούμενος της μονής Ιβήρων τοποθέτησε την εικόνα στο ιερό Βήμα του καθολικού για προστασία. Η εικόνα όμως, εξαφανιζόταν και εμφανιζόταν στη πύλη της μονής, ώσπου μια μέρα φωνή από τον ουρανό ακούστηκε να λέει «Δεν ήρθα εδώ για να με προστατέψετε, αλλά για να σας προστατέψω», και έτσι οι μοναχοί έκτισαν το παρεκκλήσι και τοποθέτησαν την εικόνα μέσα.¹²⁷

Η μονή διαθέτει αξιοθαύμαστη βιβλιοθήκη, καθώς περιέχει περισσότερα από 5.000 βιβλία, περίπου 2.000 χειρόγραφα, μεταξύ των οποίων 123 περγαμηνές, ένα ευαγγελιστάριο του 13^{ου} αιώνα και τον εικονογραφημένο κώδικα του Ιωάννη Δαμασκηνού επίσης του 13^{ου} αιώνα. Στη κατοχή της ακόμη βρίσκονται και άλλα ανεκτίμητης αξίας αντικείμενα, όπως τα άμφια του Διονυσίου του Δ΄, ο μανδύας του πατριάρχου αγίου Γρηγορίου του Ε΄ και άγια λείψανα.¹²⁸

(στ.441-446): Η μονή του αγίου Βησσαρίωνος Δουσίκου βρίσκεται στην κωμόπολη της Πύλης, κοντά στα Τρίκαλα και είναι αφιερωμένη στην Μεταμόρφωση του Σωτήρα. Οφείλει την ονομασία της στο κοντινό χωριό Δούσικο, που σήμερα ονομάζεται Άγιος

¹²⁶ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 89

¹²⁷ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 88

¹²⁸ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 90

Βησσαρίων¹²⁹ ή στη σλαβική λέξη Ντούσκο ή Ντρουσκάρι που σημαίνει χαμηλή δρυς, δέντρο που ευδοκίμούσε στην περιοχή και υπήρχε σε αφθονία.¹³⁰ Ονομάζεται επίσης μονή του Σωτήρος των Μεγάλων Πυλών γιατί στα τέλη του 14^{ου} αιώνα ενσωμάτωσε ως μετόχι την μονή της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών, ευρέως γνωστή ως Πόρτα Παναγία. Το μοναστήρι της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών ιδρύθηκε το 1283 από τον σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α΄ Άγγελο Κομνηνό Δούκα, ο οποίος ήταν νόθος γιος του δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Β΄ Δούκα.¹³¹

Κτήτορας της μονής Δουσίκου θεωρείται ο Άγιος Βησσαρίων, μητροπολίτης Λαρίσης με σπουδαίο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο, ο οποίος το 1527 ίδρυσε τη μονή με τη βοήθεια του αδερφού του Ιγνατίου, που υπήρξε επίσκοπος Καππούας και Φαναρίου. Ιδρύθηκε επάνω στα ερείπια παλαιότερου βυζαντινού μοναστηριού του 13^{ου} αιώνα αφιερωμένου στο Χριστό και το καθολικό της μονής κτίστηκε από τον ανιψιό του Βησσαρίωνος Νεόφυτο, μητροπολίτη Λαρίσης, το 1557. Πρόκειται για ναό βυζαντινού ρυθμού με χορούς, κατά τον αγιορείτικο τύπο και τρεις τρούλους.¹³² Η ανοικοδόμηση της μονής από τον Άγιο Βησσαρίωνα δεν σημαίνει όμως αποκλειστικά, ότι το προϋπάρχον μοναστήρι είχε ερημωθεί εντελώς κατά τον 15^ο αιώνα, αλλά σίγουρα είχε περιέλθει σε έντονη παρακμή.¹³³

Η μονή ανέπτυξε σημαντική δραστηριότητα κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο και τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Από πατριαρχικό σιγίλλιο του οικουμενικού Πατριάρχη Αντωνίου Δ΄ (Μάρτιος 1393), το οποίο κατοχυρώνει την κτηματική περιουσία και τα δίκαια της μονής, αποδεικνύεται η ύπαρξη της μονής στα τέλη του 14^{ου} αιώνα. διέθετε πολλά πολύτιμα αντικείμενα, όπως χειρόγραφο ευαγγέλιο με την υπογραφή του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, διάφορα χειρόγραφα, φορητές εικόνες, άμφια, σταυρούς, χρυσοκεντήματα, λειτουργικά σκεύη κ.α.¹³⁴ Επίσης, εξελίχθηκε σε σημαντικό πνευματικό κέντρο, διέθετε εργαστήριο αντιγραφής

¹²⁹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 185-186

¹³⁰ Βογιατζής Σωτήρης, «Συμβολή στην ιστορία της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της κεντρικής Ελλάδος κατά τον 16^ο αιώνα. Οι μονές αγίου Βησσαρίωνος (Δουσικό) και οσίου Νικάνορος (Ζάβορδα)», Διδακτορική Διατριβή, τόμος Α΄, Σεπτέμβριος 1995, 42

¹³¹ Ευσταθίου, «Ο κώδικας 1066», 82

¹³² Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 185-186

¹³³ Ευσταθίου, «Ο κώδικας 1066», 83

¹³⁴ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 31

κωδίκων, βιβλιοδεσίας και πλούσια βιβλιοθήκη. Το 1882 ύστερα από εντολή του υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως Κ. Λομβάρδου, οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών Νικηφόρος Καλογεράς και Σπυρίδων Φιντικλής ανέλαβαν την αποστολή μεταφοράς των χειρογράφων, που βρίσκονταν σε μοναστήρια της Θεσσαλίας, των Μετεώρων και του Δουσίκου, στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Αρχικά, το εγχείρημα αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις των μοναχών και του λαού, όμως ολοκληρώθηκε με τη μεταφορά περίπου 700 χειρογράφων και παλαιότυπων βιβλίων, από τα οποία τα 532 ανήκαν ως πρότινος στη μονή αγίου Βησσαρίωνος Δουσίκου.¹³⁵ Στο πέρασμα των χρόνων η μονή υπέστη καταστροφές και λεηλασίες. Το 1771 και το 1820 λεηλατήθηκε από Τουρκαλβανούς, το 1823 οι μοναχοί της σφαγιάστηκαν, το 1943 βομβαρδίστηκε από τους Ιταλούς και αργότερα από τους Γερμανούς. Τέλος, όπως μας πληροφορεί και ο Δαπόντες, στη μονή φυλάσσεται η κάρα του αγίου Βησσαρίωνος.¹³⁶

(στ.447-452): Η μονή Παναγίας της Εικοσιφοίνισσας («Κοσσυφηνίτζας» όπως την αποκαλεί ο Δαπόντες) βρίσκεται στη Δράμα, στη βόρεια πλευρά του Παγγαίου όρους.¹³⁷ Σύμφωνα με την παράδοση, ο επίσκοπος Φιλίππων Σώζων, ο οποίος είχε πάρει μέρος στη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας το 451, ίδρυσε το 454 ναό στη θέση Βίγλα, 50 μέτρα ανατολικότερα από τη σημερινή τοποθεσία της μονής. Μετά από τέσσερις περίπου αιώνες, ο Όσιος Γερμανός, που θεωρείται ο κτήτορας της μονής, έπειτα από όραμα που είδε και με τη χρηματική βοήθεια δύο βυζαντινών αρχόντων, του Νεόφυτου και του Νικόλαου, ανοικοδόμησε και ίδρυσε τη μονή.¹³⁸

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης και οι θεωρίες για την ονομασία της μονής. Αρχικά, λέγεται ότι ο Όσιος Γερμανός ονόμασε έτσι τη μονή, επηρεασμένος από τη τοποθεσία στην οποία είδε το όραμά του, η οποία ήταν μια όαση με είκοσι φοίνικες. Επίσης, μια άλλη εκδοχή στηρίζεται στο γεγονός ότι η Θεοτόκος προσέφερε με θαυματουργικό τρόπο την, έως σήμερα σωζόμενη, εικόνα της, η οποία έλαμπε και εξέπεμπε «φοινικούν φως», δηλαδή κοκκινωπό φως.¹³⁹ Τέλος, σύμφωνα με την εκδοχή

¹³⁵ Ευσταθίου, «Ο κώδικας 1066», 83-84

¹³⁶ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 187

¹³⁷ Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*, 50

¹³⁸ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 36

¹³⁹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 36-37

του Δαπόντε, η μονή πήρε αυτό το όνομα, επειδή ένα κοτσύφι οδήγησε τον Όσιο Γερμανό σε ένα σημείο που ανέβλυζε το Αγίασμα, στ. 450-451 «Κοσσυφηνίτζα λέγεται, ότι Κοσσύφι ένα ἔδειξ' ἐκεῖ ένα νερό, θαῦμα βεβαιωμένο».

Η μονή ἔζησε κυρίως χρόνια ακμής και κύρους, με αποκορύφωμα τα χρόνια του οικουμενικού πατριάρχη Διονυσίου Α' (1467-1472, 1489-1490), ο οποίος μετά την οριστική παραίτησή του από τον πατριαρχικό θρόνο, αποσύρθηκε και παρέμεινε σε αυτή.¹⁴⁰ Μεγάλη ήταν η συμβολή της μονής στη διατήρηση του ελληνισμού στη ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, γιατί οι μοναχοί της προωθούσαν το ελληνορθόδοξο πνεύμα και απέτρεπαν εξισλαμισμούς του πληθυσμού. Επιπλέον, στη περίοδο της Τουρκοκρατίας, η μονή συνέβαλε αποφασιστικά στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου της περιοχής καθώς, λειτουργούσε Ελληνική Σχολή και στο μετόχι της στη Κορμίστα Γεωργική Σχολή, ενώ και η βιβλιοθήκη της είχε πλούσια συλλογή από κώδικες, μέχρι το 1917, όταν οι Βούλγαροι άρπαξαν πολλούς από αυτούς.¹⁴¹

Οι δυσκολίες που βίωσε η μονή είναι πολυάριθμες: το 1507 καταστράφηκε από τους Τούρκους, το 1854 αποτεφρώθηκε από πυρκαγιά μεγάλο μέρος της, το 1864 οι μοναχοί της αποδεκατίστηκαν από επιδημία χολέρας, στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} ἔφτασε στα πρόθυρα της χρεωκοπίας, το 1917 Βούλγαροι την κατέστρεψαν και την λεηλάτησαν και το 1943 πυρπολήθηκε με αποτέλεσμα να αποτεφρωθούν όλα της τα κτίρια, εκτός από το καθολικό. Σήμερα η μονή όντας πλέον γυναικείο μοναστήρι, γνωρίζει άνθηση ξανά και διαθέτει καινούργιες μεγαλύτερες εγκαταστάσεις.¹⁴²

(στ.457-458): Η μονή Ροζηνού βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Pirin, κοντά στο Μελένικο της Βουλγαρίας και είναι αφιερωμένη στο Γενέθλιο της Θεοτόκου.¹⁴³ Σύμφωνα με την παράδοση, ιδρύθηκε από τον δεσπότη Αλέξιο Σλάβο στις αρχές του 13^{ου} αιώνα και ανακαινίσθηκε τον 18^ο αιώνα, γιατί έγινε μετόχι της μονής Ιβήρων.¹⁴⁴ Το καθολικό της χρονολογείται τον 16^ο αιώνα και πρόκειται για μια τρίκλιτη βασιλική

¹⁴⁰ Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*, 57

¹⁴¹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 38-39

¹⁴² Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*, 58-59

¹⁴³ Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*, 122

¹⁴⁴ Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*, 122

άνευ τρούλου. Στη μονή φυλάσσεται εικόνα της Θεοτόκου, αντίγραφο της Πορταΐτισσας της μονής Ιβήρων.¹⁴⁵

(στ.503-508): Η μονή Παναγίας της Προύσας ή Παναγία Προυσιώτισσα βρίσκεται κοντά στο χωριό Προυσός στη νοτιοδυτική Ευρυτανία και απέχει 35 χιλιόμετρα από το Καρπενήσι.¹⁴⁶ Η μονή χρονολογείται από το 829 μ.Χ., ενώ ο ναός από το 1754. Σύμφωνα με την παράδοση, η εικόνα της Παναγίας, την οποία είχε φτιάξει ο Ευαγγελιστής Λουκάς, φυγαδεύτηκε στη Προύσα της Μικράς Ασίας την περίοδο της Εικονομαχίας, το 829 μ.Χ., έτσι ώστε να σωθεί από το κάψιμο των βυζαντινών εικόνων που είχε διατάξει ο Αυτοκράτορας Θεόφιλος. Ένας νεαρός άνδρας μετέφερε την εικόνα στην Ελλάδα, αλλά αυτή χάθηκε στη Θράκη. Στις 23 Αυγούστου, η εικόνα εμφανίστηκε στην Ευρυτανία, σε έναν βοσκό με ένα φωτεινό στύλο, που ένωνε την γη με τον ουρανό. Ακριβώς για αυτό τον λόγο, η μνήμη της εικόνας στη μονή γιορτάζεται στις 23 Αυγούστου, ημέρα όπου η Θεοτόκος επέλεξε τη τοποθεσία της κατοικίας της.¹⁴⁷

Η μονή αποτελείται από μία πτέρυγα κελιών και από το Καθολικό. Το Καθολικό είναι ναός σταυροειδής με τρούλο και στο δυτικό τμήμα υπάρχει μια κρύπτη που λειτουργεί ως παρεκκλήσι. Στην εξωτερική πλευρά της κρύπτης σώζονται τοιχογραφίες από τον 13^ο αιώνα. Στην κατοχή της μονής εντοπίζονται πολλοί χειρόγραφοι κώδικες, εικόνες, ιερά σκεύη, βιβλία, λειψανοθήκες, βιβλία, πολλά από τα οποία εκτίθενται στο μουσείο που λειτουργεί στη μονή. Αξιοσημείωτη είναι η σχέση του αγωνιστή της ελληνικής επανάστασης, Γεώργιου Καραϊσκάκη με τη μονή, καθώς όσο εκείνος διέμενε στα κελιά της μονής, έκανε τάμα στην Παναγία να τον θεραπεύσει από την ελονοσία την οποία έπασχε και ως ένδειξη ευγνωμοσύνης δώρισε στην εικόνα το επιχρυσωμένο κάλυμμά της, και αφιέρωσε στη μονή διάφορα προσωπικά του αντικείμενα.¹⁴⁸

(στ.509-512): Η μονή Υπεραγίας Θεοτόκου Ολυμπιωτίσσης βρίσκεται κοντά στην Ελασσόνα Θεσσαλίας. Ιδρύθηκε από τον βυζαντινό αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β΄

¹⁴⁵ Ζήκος- Τσουρής- Παυλικιάνοφ, *Τα μοναστήρια*, 125-126

¹⁴⁶ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 289

¹⁴⁷ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 290-291

¹⁴⁸ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 291-294

Παλαιολόγο (1282-1328) και το καθολικό της κτίστηκε στις αρχές του 14^{ου} αιώνα. Το καθολικό είναι εκκλησία βασιλική με τρούλο και διαθέτει πλούσιο διάκοσμο των αρχών του 14^{ου} αιώνα, που το μεγαλύτερο μέρος του έχει καταστραφεί, και το τέμπλο είναι ξύλινο μετσοβίτικης ξυλογλυπτικής, που χρονολογείται τον 19^ο αιώνα.¹⁴⁹

Το σκευοφυλάκιο της μονής διαθέτει πλούσια συλλογή κειμηλίων. Εκεί φυλάσσονται βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες, ξυλόγλυπτα, χρυσοκεντήματα, εκκλησιαστικά σκεύη, ασημένιες λειψανοθήκες, ευαγγέλια με ασημένια καλύμματα, η πόρτα του καθολικού με χρονολογία 1296 ή 1305, ένα ολοκέντητο βήλο Ωραίας Πύλης και ένα κεντητό επιτάφιο του 1752. Τέλος, η μονή διαθέτει και σημαντική βιβλιοθήκη με έγγραφα, κώδικες, χειρόγραφα και σπάνια έγγραφα.¹⁵⁰

(στ.533-540): Η μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ιερουσαλήμ βρίσκεται κοντά στη Δαύλεια Βοιωτίας στις πλαγιές του Παρνασσού. Η ονομασία της Ιερουσαλήμ, ή στη τοπική διάλεκτο Γερσαλή, οφείλεται είτε στη καταγωγή από την Ιερουσαλήμ του κτήτορά της, είτε στην γενικότερη εγκατάσταση ασκητών από τους Αγίους Τόπους στην ευρύτερη περιοχή του Παρνασσού.¹⁵¹ Πιθανόν ιδρύθηκε στα χρόνια του Αλεξίου Α΄ Αυτοκράτορα του Βυζαντίου, το 1088, όταν κτίστηκε και το Καθολικό του ναού, ενώ κάποιοι ερευνητές τοποθετούν την ίδρυσή της πριν το 1000 μ.Χ. Οι βυζαντινές εικόνες και τοιχογραφίες του ναού χρονολογούνται τον 17^ο αιώνα, όμως η σημερινή μορφή του ναού δεν είναι η αρχική.¹⁵² Η μονή έζησε διάφορες «δοκιμασίες», είτε με φυσικές καταστροφές, είτε με λεηλασίες και επιδρομές, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να χαθούν πολύτιμα κειμήλια. Άξια αναφοράς, είναι η συνεισφορά της μονής κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, καθώς οι μοναχοί της βοηθούσαν τους Έλληνες αγωνιστές, αλλά και συνείσφεραν στην διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και παράδοσης. Η μονή γιορτάζει στις 23 Αυγούστου.¹⁵³

(στ.553-556): Η μονή Δαδίου ή Παναγία Γαυριώτισσα βρίσκεται κοντά στην Αμφίκλεια, σε ένα κατάφυτο και ειδυλλιακό περιβάλλον στις βορειοανατολικές

¹⁴⁹ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 23

¹⁵⁰ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 24

¹⁵¹ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 221

¹⁵² Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 221-223

¹⁵³ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 223-225

πλαγιές του Παρνασσού, σε υψόμετρο 800 μέτρων.¹⁵⁴ Το συγκρότημα της μονής έχει τη κλασική δομή και μορφή των μοναστηριών, με το καθολικό να βρίσκεται στο κέντρο και γύρω να εκτείνονται τα υπόλοιπα κτίρια, όπως η τραπεζαρία των μοναχών και ξένων, το παρεκκλήσι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ο ξενώνας και το Δεσποτικό. Το καθολικό της μονής είναι τρίκλιτη βασιλική με ψηλό τετραγωνικό τρούλο και στο εσωτερικό του απλώνονται αξιοθαύμαστες αγιογραφίες. Σύμφωνα με εντοιχισμένη επιγραφή στο υπέρθυρο της προηγούμενης εισόδου της μονής, χτίστηκε στις 22 Σεπτεμβρίου το 1755, «Ανηγέρθη το παρόν κτίσμα επί έτους 1755, 22 Σεπτεμβρίου».¹⁵⁵ Στο πέρασμα των χρόνων η μονή υπέστη διάφορες καταστροφές και ανακαινίστηκε το 1836 και το 1848, ενώ το 1956 κάηκε και τον επόμενο χρόνο ανακατασκευάστηκε. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι την περίοδο της Επανάστασης του 1821, η μονή αποτέλεσε ορμητήριο του Οδυσσέα Ανδρούτσου και του Αθανάσιου Διάκου.¹⁵⁶ Η αφιερωμένη στην Παναγία μονή γιορτάζει στις 8 Σεπτεμβρίου, ημέρα εορτασμού της Γέννησης της Θεοτόκου. Εκείνη την ημέρα γινόταν παλιότερα μεγάλο πανηγύρι στο μοναστήρι και στο Δαδί, που διαρκούσε 5-6 ημέρες. Αυτό το πανηγύρι, με το νέο ημερολόγιο, μεταφέρθηκε όμως στις 20 Σεπτεμβρίου και γίνεται στην Αμφίκλεια, ενώ το μεγάλο πανηγύρι στη μονή γίνεται στις 6 Αυγούστου, ημέρα εορτασμού του παρεκκλησίου της.¹⁵⁷

(στ.557-560): Η μονή Παναγίας της Μακαριωτίσσης βρίσκεται στη νοτιοδυτική Βοιωτία στους πρόποδες του Ελικώνα, σε υψόμετρο 800 μέτρων. Η μονή ιδρύθηκε τον 12^ο αιώνα και δέχτηκε ανακαινίσεις τον 17^ο και 19^ο αιώνα.¹⁵⁸ Την περίοδο της Τουρκοκρατίας αποτελούσε καταφύγιο αρματολών και κλεφτών και κατά την ελληνική επανάσταση του 1821 ενίσχυσε τον Καραϊσκάκη στη μάχη της Δομβραΐνας. Επιπλέον, στον Μακεδονικό αγώνα έδωσε θυσία τον ιερομόναχο Χρυσόστομο Καπετανόπουλο και στην Κατοχή υπέστη επίθεση από τους Ναζί. Ύστερα από πολλά χρόνια αδράνειας, το 1992 επανδρώθηκε ξανά με νέα αδελφότητα υπό τον Γέροντα Νικόδημο, ο οποίος

¹⁵⁴ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 322

¹⁵⁵ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 323-324

¹⁵⁶ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 328

¹⁵⁷ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 323

¹⁵⁸ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 228-231

κατάφερε να την αναστηλώσει και να της προσφέρει λίγο από την αίγλη που είχε παλιότερα.¹⁵⁹

(στ.561-563): Η μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πεντέλης ιδρύθηκε το 1578 από τον Άγιο Τιμόθεο, ο οποίος ήταν και ο πρώτος ηγούμενός της.¹⁶⁰ Ο Άγιος Τιμόθεος ήταν επίσκοπος Ευρίπου και κατέφυγε στην Αττική, προκειμένου να μην συλληφθεί από τους Τούρκους, επειδή εναντιώθηκε στο νόμο να κλείσουν οι ορθόδοξοι ναοί και να μετατραπούν σε τζαμιά. Αποφάσισε να κτίσει το μοναστήρι στη Πεντέλη, έπειτα από όραμα που είδε και έως και σήμερα υπάρχει στη μονή το τίμιο λείψανό του.¹⁶¹ Η μονή από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της γνώρισε μεγάλη ακμή, δεν έλειψαν όμως και οι επιθέσεις, οι λεηλασίες και οι καταστροφές. Έτσι, η μονή ανακαινίσθηκε το 1768, επισκευάστηκε το 1858 και ανακαινίσθηκε ξανά το 1970.¹⁶² Αποτέλεσε καταφύγιο των πιστών κάθε φορά που ξεσπούσε πανδημία πανώλης, λόγω της θαυματουργίας του αγίου Τιμοθέου και του καθαρού αέρα που προσέφερε το πεντελικό δάσος.¹⁶³ Σημαντική ήταν η δράση της μονής στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, καθώς βοηθούσε όσο και όπως μπορούσε τις ελληνικές οικογένειες και λειτουργούσε «κρυφό σχολειό». Επίσης, συνείσφερε σημαντικά στον απελευθερωτικό αγώνα, αποτελώντας κέντρο δράσεων κάποιων μελών της Φιλικής Εταιρείας, στην οποία ανήκαν ο ηγούμενος και σχεδόν όλοι οι μοναχοί της μονής. Το καθολικό της μονής είναι ναός σταυρεπίστεγος με τρούλο, βυζαντινού ρυθμού και αγιορείτικου τύπου. Τέλος, η μονή κατέχει κειμήλια μεγάλης ιστορικής και θρησκευτικής αξίας, όπως εικόνες, ευαγγέλια στη σλαβική γλώσσα και άλλα διάφορα ιερά αντικείμενα.¹⁶⁴

(στ.564): Η μονή Καισαριανής βρίσκεται στο δάσος της Καισαριανής στον Υμηττό, είναι αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου και γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου. Ο Μιχαήλ Χωνιάτης αναφέρει τη μονή σε επιστολή του το 1200 ενώ το 1208 αναφέρεται ως Santa Syriani, αφού είχε περάσει στα χέρια καθολικών μοναχών. Μεταφέρθηκε στη

¹⁵⁹ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 231-233

¹⁶⁰ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 88

¹⁶¹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 227

¹⁶² Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 227-228

¹⁶³ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 88

¹⁶⁴ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 228-229

σημερινή τοποθεσία τον 11^ο αιώνα και από τότε χρονολογούνται το καθολικό και ο λουτρώνας, ενώ τα υπόλοιπα κτίρια είναι μεταγενέστερα.¹⁶⁵ Ο ναός αρχιτεκτονικά ανήκει στον τύπο του ημισύνθετου τετρακίονιου σταυροειδούς εγγεγραμμένου. Η μονή υπαγόταν στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, γεγονός που οδήγησε στη γενικότερη ακμή της, έως το 1833 όταν και διαλύθηκε ύστερα από διάταγμα της Αντιβασιλείας του Όθωνα.¹⁶⁶ Αποτελούσε επιπλέον και ισχυρό πνευματικό κέντρο, λόγω των λόγιων ηγούμενων και μοναχών, οι οποίοι προσέφεραν και εκπαιδευτικό έργο και της πλούσιας βιβλιοθήκης της. Χειρόγραφος κώδικας της μονής μας πληροφορεί για τη διδακτική δράση της μονής ανά τα χρόνια. Μερικοί από τους λογίους που δίδαξαν είναι: οι μοναχοί Θεοφάνης και Ιωάννης Δορυανός, ο ηγούμενος Σωφρόνιος Στανίτσας, ο Γρηγόριος Γεμιστός, ο ηγούμενος Ιεζεκιήλ Στεφάκης, ο μοναχός Παΐσιος Βουλισμάς, ο ηγούμενος Ιερόθεος, ο Θεόφιλος Καβαλάρης και ο ηγούμενος Γρηγόριος Σωτήρης. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ανακηρύχθηκε αρχαιολογικός χώρος υπό την αιγίδα της Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού.¹⁶⁷

(στ.565-572): Η μονή Δαφνίου βρίσκεται στις παρυφές του άλσους Χαϊδαρίου, στην Ιερά Οδό, την λεωφόρο που ενώνει την Αθήνα με την Ελευσίνα και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Η χρονολογία ίδρυσης της μονής δεν μας είναι γνωστή, όμως οι περισσότεροι ερευνητές την τοποθετούν τον 6^ο αιώνα μ.Χ. Το καθολικό της μονής χρονολογείται τον 11^ο αιώνα, όπως επίσης και τα ψηφιδωτά μωσαϊκά στο εσωτερικό του ναού, που αποτελούν μοναδικά έργα τέχνης.¹⁶⁸ Μετά τις Σταυροφορίες, το 1207, η περιοχή παραχωρήθηκε στον Ενετό ηγεμόνα Otto de la Roche και στη μονή εγκαταστάθηκαν Κιστεριανοί μοναχοί, οι οποίοι έκαναν κάποιες αλλαγές στη δομή της. Το 1458, όταν η Αθήνα κυριεύτηκε από τους Τούρκους, η μονή παραχωρήθηκε και πάλι σε Ορθόδοξους μοναχούς.¹⁶⁹ Η μονή χρησίμευσε ως ορμητήριο την εποχή της ελληνικής επανάστασης και τα χρόνια 1883-1885 λειτούργησε ως ψυχιατρείο. Ύστερα από σεισμούς το 1889 και το 1897, η μονή υπέστη σοβαρές ζημιές και ξεκίνησαν

¹⁶⁵ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 127-128

¹⁶⁶ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 127-128

¹⁶⁷ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 131-133

¹⁶⁸ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 56

¹⁶⁹ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 57

εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης, που διαρκούν έως και σήμερα. Το 1990 η μονή ανακηρύχθηκε μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.¹⁷⁰

Σε αυτό το χωριό ο Δαπόντες συσχετίζει τη μονή Δαφνίου με το έμμετρο μυθιστόρημα *Ιμπερίος και Μαργαρώνα* και ακολουθεί τον μύθο, σύμφωνα με τον οποίο ο Ιμπερίος ανακαίνισε το μοναστήρι του Δαφνίου. Σύμφωνα με την υπόθεση του μυθιστορήματος το νεαρό ζευγάρι αποφάσισε να ξεκινήσει ταξίδι με προορισμό τους γονείς του Ιμπερίου. Όταν όμως ο Ιμπερίος πήγε σε ένα νησί για να κυνηγήσει έναν αετό, τον αιχμαλώτισαν Σαρακηνοί. Η Μαργαρώνα απελπισμένη συνέχισε μόνη για τον προορισμό της και όταν βρέθηκε με τον πεθερό της, του ζήτησε την άδεια να κτίσει ένα μοναστήρι.¹⁷¹ Σε αυτό ακριβώς το σημείο της υπόθεσης συνδέεται η παράδοση που θέλει αυτό το μοναστήρι να είναι η μονή Δαφνίου. Το σχετικό απόσπασμα το έχουν δημοσιεύσει ο Γρ. Καμπούρογλου το 1890¹⁷² και ο Ν. Βέης το 1942.¹⁷³

(στ.572-582): Η μονή της Παναγίας Περιβλέπτου βρίσκεται στα Ιωάννινα και συγκεκριμένα πάνω σε μια πλαγιά ενός μικρού λόφου στην είσοδο της πόλης, πίσω από τα παλιά κτίρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Ακριβώς λόγω αυτής της τοποθεσίας, η μονή ονομάστηκε Περίβλεπτος ή Περίληφτη ή μονή Περιβλέπτου και δεν σχετίζεται με το χωριό Περίβλεπτος, που βρίσκεται στα βόρεια των Ιωαννίνων.¹⁷⁴ Είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και ιδρύθηκε το 1647 από τον Επιφάνιο Ηγούμενο. Σύμφωνα με εντοιχισμένη πλάκα, που βρίσκεται δεξιά από τη νότια είσοδο του ναού, πληροφορούμαστε ότι σε αυτήν δίδαξε ο Κοσμάς ο Αιτωλός το 1779, «ΕΔΩ ΔΙΔΑΞΕ Ο ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ ΤΗΝ 4.8.1779». Κατά την πολιορκία του Αλή Πασά από τα σουλτανικά στρατεύματα πυρπολήθηκε και ξαναχτίστηκε, με τη σημερινή της μορφή το 1838-1839. Σύμφωνα με πληροφορίες, τις οποίες αντλούμε από τον Ιωάννη Λαμπρίδη, αρχικά η Περίβλεπτος ήταν μοναστήρι, που στη συνέχεια μετατράπηκε σε

¹⁷⁰ Σωτηρόπουλος, *Μοναστήρια*, 57-63

¹⁷¹ Για περίληψη της υπόθεσης του έργου βλ. Beck Hans-Georg, *Ιστορία της Βυζαντινής Δημόσιας Λογοτεχνίας*, μτφ. Νίκη Eideneier, MIET, Αθήνα 42009, 230-231

¹⁷² Καμπούρογλου Δημήτριος Γρ., *Μνημεία της Ιστορίας των Αθηνών επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1890, 230-231

¹⁷³ Βέης, «Τα Άνθη Νοητά», 21

¹⁷⁴ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α΄*, 249

ενοριακή εκκλησία.¹⁷⁵ Ο ιερός ναός της Περιβλέπτου αποτελεί μία μεγάλη τρίκλιτη βασιλική, με πέντε εσωτερικούς τρούλους σε κάθε πλάγιο κλίτος και τρεις μεγαλύτερους στον κεντρικό. Πάνω από τη δυτική είσοδο του ναού, υπάρχει η χρονολογία 1839 και πιο πάνω με κεραμίδια η χρονολογία ΑΩΜΑ (1841). Εντοιχισμένη πλάκα, που βρίσκεται δεξιά από τη νότια είσοδο του ναού, μας πληροφορεί: «ΑΝΗΓΕΡΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟΥ ΕΣΩΘΕΝ ΚΑΙ ΕΞΩΘΕΝ ΔΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΥΠΙΝΟΥ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΤΙΜΟΤΑΤΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΗΡΜΑΚΕΣΗ ΔΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΩ Χϋ (ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ) 1839».¹⁷⁶ Οι αγιογραφίες του ναού παρουσιάζουν μαυρισμένα σημεία από την καπνιά. Σήμερα, είναι ενοριακός ναός και νεκροταφείο της ενορίας Περιβλέπτου των Ιωαννίνων, διαθέτει εντυπωσιακό κήπο, μεγάλο καμπαναριό και χαίρει μεγάλης εκτίμησης από την τοπική κοινωνία.¹⁷⁷

(στ.583-586): Ο Δαπόντες συμπεριλαμβάνει στον κατάλογό του και ένα ακόμη μοναστήρι στο χωριό Περίλεφτη, το οποίο απέχει περίπου τρεις ώρες από τα Ιωάννινα. Μας πληροφορεί όμως, ότι το μοναστήρι αυτό βαρβαρίστηκε και άλλαξε το όνομά του.

(στ.587-592): Η μονή Παναγίας Παλιουρής είμαι αφιερωμένη στη Γέννηση της Θεοτόκου και βρίσκεται στο 30^ο χιλιόμετρο της οδού Ιωαννίνων- Ηγουμενίτσας, κοντά στο ομώνυμο χωριό Παλιουρή, που ανήκει στον δήμο Ζίτσας της Περιφερειακής Ενότητας Ιωαννίνων. Οφείλει την ονομασία του στο φυτό παλιούρι, το οποίο υπήρχε σε αφθονία τριγύρω στη περιοχή.¹⁷⁸ Είναι ένα μοναστήρι με ιδιαίτερη ιστορία, καθώς πέρασε διάφορες φάσεις. Στη θέση της μονής υπήρχε παλαιότερα ναός, τον οποίο έχτισε ο Σέρβος Δεσπότης των Ιωαννίνων Θωμάς Πρελούμπος, το 1373. Το 1688-1690 στα ερείπια αυτού του ναού, ο Παπαναστάσης Αλεξίου από τη Ζίτσα, έκτισε εκ θεμελίων τη μονή Παλιουρής και έγινε ο πρώτος ηγούμενός της. Αυτά μαρτυρούνται σε παλιά σφραγίδα του μοναστηριού, πάνω στην οποία είναι χαραγμένη εικόνα της Παναγίας και η φράση «ΚΤΗΤΟΡΙΚΗ ΣΦΡΑΓΙΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ» και στην περιφέρεια από κάτω «ή γέννηση τῆς Θεοτόκου Λάμποβο εἰς Παλιουρωτό ὑποκάτωθεν

¹⁷⁵ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α'*, 249

¹⁷⁶ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α'*, 250

¹⁷⁷ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α'*, 250

¹⁷⁸ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α'*, 595

εἰς το μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ Ζίτσης. Κτίτωρ Παπαναστάσιος ἐκ θεμελίων 1690».¹⁷⁹ Τὶς ἴδιες πληροφορίες παρέχει καὶ ἄλλη σφραγίδα τῆς ἰδίας ἐποχῆς, στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ὅμως, τὸ 1778 ἢ τὸ 1782 ὁ Αλὴ Πασάς πυρπόλησε τὴ μονή καὶ ἐτσί ανοικοδομήθηκε ξανά ἐκ θεμελίων τὸ 1796, με χρηματοδότηση προεστών τοῦ Ζαγορίου, τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁποίας ἐγίναν στὶς 10-04-1797. Τὸ 1813 ἐπεῖτα ἀπὸ ἰσχυρὸ σεισμό, ἡ μονή ἐπάθε μεγάλες ζημιές, ὁ δυτικὸς τοίχος τοῦ καθολικοῦ τῆς κατέρρευσε, καὶ οἱ ζημιές ἀποκαταστάθηκαν τὸ 1816, ἀλλὰ ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία ἐμείνε χωρὶς νάρθηκα. Ἐπίσης, τὸ 1926 τὴν ἡμέρα τοῦ πανηγυριοῦ τῆς, ἡ μονή ἀρπάξε φωτιά καὶ κάηκε τὸ νότιο τμήμα τῆς.¹⁸⁰ Ἡ μονή διέθετε μεγάλη ἀκίνητη καὶ κινητὴ περιουσία, ἡ ὁποία ὁμως, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μαρτυρίες δὲν ἀξιοποιήθηκε ἐπαρκῶς γιὰ ἀγαθοεργήματα. Ἰδιαίτερου θαυμασμοῦ ἐχρῆζε τὸ πανηγύρι τῆς μονῆς, ποῦ ἦταν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ πιο λαμπερά τῆς Ἡπείρου καὶ προσέλκυε μεγάλο ἀριθμὸ πιστών.¹⁸¹ Ἡ μονή ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γέννηση τῆς Θεοτόκου γιορτάζει καὶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.¹⁸²

Σήμερα, ἡ μονή ἔχει φρουριακὴ ὄψη, καθὼς μὴ ψηλὴ μάντρα περιβάλλει τὸ καθολικὸ, τὰ κελιά καὶ τὸν μικρὸ κήπο τοῦ μοναστηριοῦ. Πρόκειται γιὰ μὴ τρὶκλιτη βασιλική, με ἓναν ἐξωτερικὸ καὶ δώδεκα ἐσωτερικοὺς τρούλους, ποῦ στηρίζονται σὲ οχτὼ κολώνες. Οἱ ἀγιογραφίες στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ ἀλλοῦ εἶναι καλὰ διατηρημένες, ἀλλοῦ ἔχουν υποστεί ἀρκετὲς φθορές καὶ ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπὸ διαφορετικοὺς ἀγιογράφους σὲ διαφορετικὲς χρονικὲς περιόδους. Τὸ τέμπλο εἶναι ξύλινο, με παλιές εἰκόνες στὸ Δωδεκάορτο καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ωραία Πύλη, σὲ εἰδικὸ εἰκονοστάσι, βρίσκεται ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Παλιουριώτισσας. Τὸ καθολικὸ τῆς μονῆς δὲν διαθέτει πρόναο, ἀλλὰ ἓνα χαγιάτι διαμορφωμένο σὲ παρεκκλήσι τοῦ ἀγίου Ἰωάννη καὶ στὴ νότια πλευρά τοῦ ἀγίου Βήματος ὑπάρχει μὴ μικρὴ χτισμένη εἰσοδος. Ἡ μονή διαθέτει κειμήλια ὅπως, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Παλιουριώτισσας, τὴν εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, δύο ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, τὸ ἓνα ἐκδοσὴ τῆς Βενετίας 1776 καὶ τὸ ἄλλο ἐκδοσὴ Πατριαρχικῶν Τυπογραφείων 1888, καὶ μερικὰ τουρκικὰ ἐγγράφα.¹⁸³

¹⁷⁹ Καμαρούλιας, *Τὰ μοναστήρια Α΄*, 595

¹⁸⁰ Καμαρούλιας, *Τὰ μοναστήρια Α΄*, 596-598

¹⁸¹ Καμαρούλιας, *Τὰ μοναστήρια Α΄*, 599-600

¹⁸² Καμαρούλιας, *Τὰ μοναστήρια Α΄*, 600

¹⁸³ Καμαρούλιας, *Τὰ μοναστήρια Α΄*, 602

(στ.597-602): Η αφιερωμένη στη Κοίμηση της Θεοτόκου μονή Στύλου και Δίβρης ή μονή Διβροβουνίου ή μονή Παναγίας Στυλιώτισσας, βρίσκεται κοντά στο χωριό Δίβρη των Αγίων Σαράντα. Δεν είναι ξεκάθαρο, πότε ακριβώς ιδρύθηκε, και υπάρχουν διάφορες απόψεις. Αρχικά, ο Αραβαντινός υποστηρίζει ότι ιδρύθηκε την εποχή των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων Κομνηνών 1057-1204. Ο Σπυρομίλιος τοποθετεί την ίδρυσή της λίγο πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης, ενώ ο Μπαράς αναφέρει ότι η μονή ήταν σε ακμή τον 5^ο αιώνα μ.Χ. και τέλος, ο Μυστακίδης υποστηρίζει ότι η μονή θα πρέπει να ιδρύθηκε γύρω στα 1400.¹⁸⁴ Ο Κοσμάς ο Αιτωλός το 1775 ίδρυσε στη μονή σχολή δασκάλων, η οποία σωζόταν έως το 1905 σε καλή κατάσταση και ο ηγούμενος της μονής Ιωαννίκιος συνέβαλε στην δημιουργία σχολείων στα χωριά Δίβρη, Μεσιανή και Μπερούκα.¹⁸⁵ Επιπλέον, η μονή διέθετε αξιόλογη βιβλιοθήκη με χειρόγραφα, πέντε από τα οποία βρήκε ο Ν. Βέης στη βιβλιοθήκη της Μητρόπολης του Αργυροκάστρου, με περιεχόμενο θρησκευτικό και εκκλησιαστικό. Η μονή Στύλου και Δίβρης υπήρξε έδρα Πατριαρχικής Εξαρχίας, που καταργήθηκε το 1664.¹⁸⁶

(στ.597-602): «Χειμάρρας καὶ Δελβίνου δὲ ἐπίσκοπὴ»: Η Επισκοπή Χειμάρρας ιδρύθηκε μεταξύ των ετών 971-976 και υπαγόταν στην Αεχιεπισκοπή Αχρίδας, ενώ από το 1285 υπαγόταν στη Μητρόπολη Ιωαννίνων. Τον 14^ο αιώνα ήταν ενωμένη με την Επισκοπή Κοζύλης και υπαγόταν στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, το 1363 όμως προσαρτήθηκε στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως. Το 1431, ενώθηκε με την Επισκοπή Δελβίνου σχηματίζοντας έτσι, την Επισκοπή Χειμάρρας και Δελβίνου την οποία αναφέρει ο Δαπόντες στο απόσπασμα. Επιπλέον, το 1813 ενώθηκε με την Επισκοπή Δρυϊνουπόλεως, το 1822 ανεξαρτοποιήθηκε και το 1832 ενώθηκαν και πάλι σχηματίζοντας την Επισκοπή Δρυϊνουπόλεως Χειμάρρας και Δελβίνου, η οποία το 1835 προάχθηκε σε Μητρόπολη.¹⁸⁷

(στ.603-616): Η μονή του Μεγάλου Σπηλαίου είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου, βρίσκεται σε πλαγιά με υψόμετρο 924 μέτρα, δέκα χιλιόμετρα από τα

¹⁸⁴ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Β'*, 507-508

¹⁸⁵ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Β'*, 508-509

¹⁸⁶ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Β'*, 509

¹⁸⁷ Καμαρούλιας, *Τα μοναστήρια Α'*, 25

Καλάβρυτα¹⁸⁸ και σύμφωνα με τη παράδοση ιδρύθηκε το 362 μ.Χ. από τους Θεσσαλονικείς αδερφούς και μοναχούς Συμεών και Θεόδωρο. Όταν οι δύο αδερφοί βρίσκονταν στα Ιεροσόλυμα, εμφανίστηκε και στους δύο ξεχωριστά η βασίλισσα Θεοτόκος μαζί με τους αποστόλους Παύλο, Ανδρέα και Λουκά και τους έδωσε εντολή να μεταβούν στην Αχαΐα και να βρουν την εικόνα της Παναγίας, την οποία είχε δημιουργήσει ο ευαγγελιστής Λουκάς. Μετά από περιπλάνηση, συνάντησαν την βοσκοπούλα Οσία Ευφροσύνη, η οποία τους οδήγησε στο σπήλαιο, όπου βρισκόταν η εικόνα της Κεχαριτωμένης. Εκείνοι με ευλάβεια και χαρά προσκύνησαν την εικόνα και την έβγαλαν έξω από το σπήλαιο, προκειμένου να καθαρίσουν τον ιερό χώρο βάζοντας φωτιά. Τότε από τη θερμότητα ένα φίδι πετάχτηκε και όρμησε κατά πάνω τους, όμως αμέσως ένας κεραυνός χτύπησε το φίδι και το σκότωσε. Έτσι, σε αυτό το σημείο έχτισαν ναό και λίγα κελιά, όπου μετέπειτα ενταφιάσθηκαν και οι τίμιες κάρες τους, που σώζονται έως και σήμερα.¹⁸⁹

Η μονή στο πέρασμα των χρόνων απέκτησε κύρος, με αποτέλεσμα πολλοί πιστοί να την επισκέπτονται, όμως πέρασε και πολλές δοκιμασίες. Υπέστη πυρπολήσεις, καταστροφές, λεηλασίες, με την πιο σοβαρή αυτή του 1934, με την οποία καταστράφηκαν πάρα πολλά πολύτιμα και ιερά αντικείμενα της μονής. Ευτυχώς, παρόλες τις κακουχίες, η εικόνα της Θεοτόκου σωζόταν και κάθε φορά η μονή ανοικοδομούταν με μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια.¹⁹⁰

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η βιβλιοθήκη της μονής, για την ύπαρξη της οποίας οι πρώτες μαρτυρίες ανάγονται στους 17^ο και 18^ο αιώνα. Η πρώτη μαρτυρία προέρχεται από σημείωμα του βιβλιογράφου Ιωάννου Θεοδωρή Καρβουνάρη, ο οποίος σε ένα κώδικα της μονής Βαρλαάμ Μετεώρων έγραψε ότι επισκέφτηκε τη μονή Μεγάλου Σπηλαίου και είδε βιβλία πολλά. Η δεύτερη μαρτυρία προέρχεται από επιστολή του 1730, στην οποία αναφέρεται η πλούσια πνευματική κατάσταση της μονής και η πλούσια βιβλιοθήκη της, με βιβλία όλων των ειδών.¹⁹¹ Γνωρίζουμε, ότι η μονή διέθετε

¹⁸⁸ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 104

¹⁸⁹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 275-277

¹⁹⁰ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 277

¹⁹¹ Βέης Νίκος, «Κατάλογος των ελληνικών χειρογράφων κωδίκων της εν Πελοποννήσω Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου», τόμος Α', (1915) θ' - ια'

πλούσια συλλογή χειρογράφων και βιβλίων, το σύνολο των οποίων δεν καταγράφηκε ποτέ και στη πυρκαγιά του 1934, πολλά από αυτά καταστράφηκαν.¹⁹²

Σήμερα, η μονή είναι ανακαινισμένη, έχει όλα τα κειμήλια και τα ιερά λείψανα οργανωμένα στο κειμηλιαρχείο, όπως άμφια, σταυροί με πολύτιμες πέτρες, χειρόγραφα, ευαγγέλια, εικόνες, χρυσόβουλα, πατριαρχικά σιγίλλια,¹⁹³ και διαθέτει παρεκκλήσια αφιερωμένα στον ευαγγελιστή Λουκά, στους κτήτορες της Συμεών και Θεόδωρο και στην Οσία Ευφροσύνη.¹⁹⁴

(στ. 625-628): Η μονή της Παναγίας Φανερωμένης βρίσκεται στο Αγιονόρι Κορινθίας και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Το παλιό μοναστήρι ιδρύθηκε τον 11^ο αιώνα και βρίσκεται στην κορυφή του λόφου Καστρί ή Βίγλα και κοντά του βρίσκεται και το νεότερο μοναστήρι. Η μονή διαθέτει έξω από τον περίβολό της ναό του 13^{ου} αιώνα, αφιερωμένο στην αγία Μαρίνα, ο οποίος έχει τοιχογραφίες του 1607 από τον ζωγράφο Δημήτριο Κακαβά. Η νεότερη μονή διαθέτει ναό σταυροειδή, δικίονο με τρούλο, που χτίστηκε το 1897. Η μονή ανακαινίσθηκε το 1949.¹⁹⁵

(στ.629-630): Η μονή της Παναγίας Λεχοβίτισσας είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και βρίσκεται 41 χιλιόμετρα έξω από την Κόρινθο. Δυστυχώς, δεν γνωρίζουμε πληροφορίες για την ίδρυσή της. Το καθολικό της είναι χτισμένο τον 11^ο αιώνα και πρόκειται για εκκλησία σταυροειδή με οχτάγωνο τρούλο.¹⁹⁶

(στ.631-632): Η μονή της Παναγίας των Βλαχερνών στη Γλαρέντζα, δηλαδή στη σημερινή Κυλλήνη, είναι αφιερωμένη στο Γενέσιο της Θεοτόκου και απέχει 2,5 χιλιόμετρα από τη Κυλλήνη. Αν και δεν γνωρίζουμε πληροφορίες για την ίδρυσή της, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δεν είναι παλαιότερη του 9^{ου} αιώνα. Την περίοδο της Φραγκοκρατίας πέρασε στα χέρια των Λατίνων, έως τον 17^ο αιώνα, περίπου το 1628, όταν επανήλθε ξανά στους ορθόδοξους μοναχούς. Στη διάρκεια των χρόνων η μονή

¹⁹² Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 277

¹⁹³ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 104

¹⁹⁴ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 278

¹⁹⁵ Κοκκίνης, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 114

¹⁹⁶ Κοκκίνης, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 113-114

υπέστη πολλαπλές καταστροφές από επιδρομές των Οθωμανών και των Αλβανών και στην διάρκεια της ελληνικής επανάστασης πυρπολήθηκε από τον Ιμπραήμ.¹⁹⁷

Το καθολικό της μονής είναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, η οποία χωρίζεται σε εξωνάρθηκα, εσωνάρθηκα, και στον κυρίως ναό. Το ανατολικό τμήμα του είναι χτισμένο προγενέστερα από τον υπόλοιπο ναό και μεταγενέστερα οι Φράγκοι πραγματοποίησαν αλλαγές και έκαναν προσθήκες στο αρχικό σχέδιο. Επιπλέον, διαθέτει εσωτερικά τοιχογραφίες των μέσων του 18^{ου} αιώνα και εξωτερικά πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο. Μεταξύ άλλων διατηρεί πλούσια βιβλιοθήκη, η οποία διαθέτει έγγραφα, έντυπα βιβλία και πατριαρχικά σιγίλλια και σημαντικά κειμήλια, όπως ευαγγέλια, ασημένια εκκλησιαστικά σκεύη, άμφια, σταυρούς και λειψανοθήκες.¹⁹⁸

(στ.647-650): Η μονή Παναγίας Βουλκάνου βρίσκεται στο όρος Ιθώμη στη Μεσσηνία και είναι αφιερωμένη στη Κοίμηση της Θεοτόκου. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς πότε ιδρύθηκε και για αυτό το θέμα υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Σύμφωνα με τη τοπική παράδοση, το 726, την εποχή δηλαδή βασιλείας του Λέοντα Γ΄ Ισαύρου, μοναχοί κατέφυγαν στην περιοχή κυνηγημένοι από εικονομάχους και ίδρυσαν τη μονή. Άλλη εκδοχή υποστηρίζει ότι η μονή ιδρύθηκε από τη σύζυγο του Ανδρόνικου Παλαιολόγου τον 13^ο αιώνα, ενώ χωρίς χρονολογικό προσδιορισμό μια εκδοχή υποστηρίζει ότι η μονή ιδρύθηκε εκεί, γιατί μια εικόνα από τη Κορώνη εγκατέλειπε τη θέση της και πήγαινε στο όρος Ιθώμη. Τέλος, η τελευταία εκδοχή υποστηρίζει ότι η μονή ιδρύθηκε εκεί, έπειτα από ένα θαύμα, σύμφωνα με το οποίο η εικόνα της Παναγίας βρέθηκε αλώβητη μετά από πυρκαγιά. Η πρώτη μαρτυρία της μονής προέρχεται από το σιγίλλιο του οικουμενικού πατριάρχη Ιερεμίου Α΄ και χρονολογείται το 1583. Σύμφωνα με αυτό, πιθανότερη χρονολογία ίδρυσης είναι αυτή στα χρόνια των Παλαιολόγων (13^{ος}-14^{ος} αιώνας).¹⁹⁹

Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, οι μοναχοί της μονής εξαιτίας του ψύχους και της έλλειψης νερού, αποφάσισαν να μεταφερθούν σε άλλη τοποθεσία (όπου παραμένει έως και σήμερα) και να αναγείρουν νέα μονή. Η παλαιά μονή είναι χτισμένη πάνω στα ερείπια του ειδωλολατρικού ναού του Δία και τα κτίρια της μονής έχουν

¹⁹⁷ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 108

¹⁹⁸ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 108

¹⁹⁹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 293

κατασκευαστεί με υλικά από το ναό του Δία. Στη νέα μονή πρώτα κτίστηκε ο ναός, που είναι βυζαντινού ρυθμού σταυροειδής με τρούλο και σταδιακά τα υπόλοιπα κτίσματα.²⁰⁰

Το μοναστήρι διακρίνεται για την προσφορά του τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Κατά τη τουρκοκρατία αποτέλεσε ορμητήριο κλεφτών κι αρματολών, συνέδραμε στις κατά τόπους επαναστάσεις, περιέθαλπε και φιλοξενούσε όσους το είχαν ανάγκη και συνέλαβε στην ίδρυση και συντήρηση δημοτικού σχολείου στη περιοχή. Ακόμη, παρά τις καταστροφές που έχει βιώσει η μονή, κατάφερε να διατηρήσει μεγάλο αριθμό κειμηλίων. Διαθέτει τρεις βιβλιοθήκες με πολύτιμα βιβλία του 16^{ου} αιώνα, είκοσι τρεις κώδικες, τέσσερα πατριαρχικά σιγίλια και διάφορα χειρόγραφα.²⁰¹ Επιπλέον, διαθέτει λειψανοθήκες με τίμια λείψανα, πολύτιμα άμφια, όπως το επιτραχήλιο του πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' και διάφορα ιερά σκεύη. Τέλος, πιο σημαντικό κειμήλιο θεωρείται η εικόνα της Παναγίας «Βουλκανιωτίσσης» του 15^{ου} ή 16^{ου} αιώνα με την επιγραφή «Η ΟΔΗΓΗΤΡΙΑ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ ΤΩ ΟΡΕΙ ΒΟΥΛΚΑΝΩ».²⁰²

(στ.651-658): Σε αυτούς τους στίχους ο Δαπόντες κλείνει την ενότητα με τις εκκλησίες και μονές της Παναγίας στην Ευρώπη. Μας πληροφορεί ότι σίγουρα θα υπάρχουν και άλλες, τις οποίες όμως δεν παραθέτει γιατί του είναι άγνωστες. Με μια μεταβατική πρόταση ζητάει την βοήθεια της Παναγίας, ώστε να μεταβεί στην επόμενη ενότητα του έργου, η οποία αποτελείται από μονές και εκκλησίες στα νησιά «Τώρα δὲ πάλιν ἀρχινῶ αὐτῆς τῇ βοηθείᾳ καὶ ὅσα εἶδα κῆκουσα πῶς εἶναι στὰ νησιά».

(στ. 659-660): Αφού μας έχει ενημερώσει για τη νέα ενότητα η οποία ξεκινάει με το νησί της Σκοπέλου, ο Δαπόντες προσθέτει μια παρενθετική πρόταση, μια επίκληση, για ακόμη μια φορά, προς την Παναγία, ώστε να τον βοηθήσει να συνεχίσει το έργο του με την ευλογία Της «ἀπὸ ἐδὼ καὶ τὰς εἰς τὰ νησιά ἀρχίζω Παναγία μου, βοήθει Παναγία». Και έτσι ξεκινάει την καταγραφή των μονών και εκκλησιών στα νησιά».

²⁰⁰ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 294

²⁰¹ Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 295

²⁰² Λέκκος, *Τα ελληνικά μοναστήρια*, 295

(στ.659-724): Η μονή του Ευαγγελισμού στη Σκόπελο αποτελεί μονή ιδιαίτερης σημασίας για τον Καισάριο Δαπόντε. Τη μονή έκτισε ο πατέρας του Στέφανος το 1712 σε θέση που παλιότερα προϋπήρχε μικρότερη μονή. Σε αυτό το συμπέρασμα μας οδηγεί η ύπαρξη επιγραφής, η οποία φέρει το όνομα του επισκόπου της Σκοπέλου Ιωάσαφ και τη χρονολογία 1676. Στην αυλή του μοναστηριού υπάρχει κρήνη με την επιγραφή «ΤΟΥ ΚΤΗΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΗ ΔΑΠΟΝΤΕ ΥΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ (ΤΟ) ΚΤΗΡΙΟΝ ΚΕ Η ΒΡΥΣΙΣ ΑΥΤΗ ... ΑΨΙΒ (=1721)». ²⁰³

Σε αυτούς τους στίχους, ο Καισάριος μας αποκαλύπτει την αιτία για την οποία αποφάσισε ο Στέφανος Δαπόντες να κτίσει τη μονή. Αφορμή στάθηκε ένα θαύμα, το οποίο βίωσε ο ίδιος, όταν η Παναγία εμφανίστηκε τρεις φορές μπροστά του και τον ελευθέρωσε από τα δεσμά, στα οποία βρισκόταν. Έτσι, μετά την παρέμβαση της Παναγίας αποκαλύφθηκε η πλεκτάνη, που κρυβόταν πίσω από τη σύλληψή του.

Ο Καισάριος Δαπόντες βρισκόταν σε στενή σχέση με τη μονή, καθώς την έκτισε ο πατέρας του στη γενέτειρά του τη Σκόπελο και την επισκεπτόταν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Συγκεκριμένα, όπως ο ίδιος ο Δαπόντες γράφει, ²⁰⁴ από τον Σεπτέμβριο του 1778 και για έξι χρόνια παρέμεινε στη Σκόπελο και φυσικά στη μονή Ευαγγελιστρίας. Αν και την βρήκε κλειστή κατάφερε να την ανοίξει και προσέλαβε προσωπικό για την σωστή λειτουργία και συντήρησή της. ²⁰⁵ Επίσης, πραγματοποίησε ο ίδιος έργα συντήρησης και καλλωπιστικά και αφιέρωσε σε αυτήν πολύτιμα και χρήσιμα αντικείμενα: ανακαίνισε τη βρύση με επιγραφή στο μάρμαρο, κατασκεύασε καινούργια καρυδένια στασίδια, τοποθέτησε δύο εικονοστάσια με σκαλιστές κολόνες στο καθολικό της μονής με την εικόνα του Χριστού και του Σταυρού και επισκεύασε τα τρία παρεκκλήσια της μονής, του Αγίου Νικολάου, της Απάνω Παναγίας και του αγίου Γεωργίου. ²⁰⁶ Η μονή αρχικά κατείχε άμφια του Δαπόντε, χειρόγραφα και βιβλία, τα οποία στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στη μονή Ξηροποτάμου. Διατήρησε όμως στη κατοχή της δύο πατριαρχικά σιγίλια του 1804 και ένα του 1840 και λείψανα των Αγίων Αναργύρων, Γεωργίου, Παντελεήμονος, και Λαυρεντίου. Κατέχει επίσης και

²⁰³ Αδαμαντίου, *Ναοί και μοναί εις την νήσον Σκόπελον*, 201

²⁰⁴ Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 189

²⁰⁵ Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 189

²⁰⁶ Καδάς, «Χειρόγραφο του Καισαρίου Δαπόντε», 190

αφιερώματα του Στέφανου Δαπόντε, μία θήκη με λείψανα της Αγίας Πελαγίας και δύο χρυσά ποτήρια.²⁰⁷

(στ.729-730): Η μονή Παναγίας της Αγίας ή της Ζωοδόχου Πηγής βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού Μάμας στην Άνδρο. Ο χρόνος ίδρυσης του μοναστηριού παραμένει άγνωστος, όμως γνωρίζουμε την ύπαρξή του τον 14^ο αιώνα. Το καθολικό της μονής ανακαινίσθηκε το 1577 και διαθέτει πολύτιμα κειμήλια, όπως εικόνες, ιερά σκεύη, λειψανοθήκες και χειρόγραφους κώδικες.²⁰⁸

(στ.729-730): Η μονή Παναχράντου βρίσκεται τρία χιλιόμετρα έξω από το χωριό Φάλικα στο νησί της Άνδρου. Ιδρύθηκε στα χρόνια του βυζαντινού αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά τον 10^ο αιώνα, όμως ανακαινίσθηκε ριζικά το 1608, όπως μας αποκαλύπτει επιγραφή της ανακαίνισής της. «Τῶν κτηρορρον/ ανακαινιστη εκ βαθρου του προϊ θεοφιλεστατου/ Ανδρου Γαβριηλ· ετελισθη εις τους 6. Οκτοβριου δια/ σιδριμις και κοπου Γερμανου ιερομοναχου και/ μοναχον. 1608 μηνι οκτοβριου. 14. ιμερα παρα/ σκεβι, ωρα τεταρτη.»²⁰⁹ Η εκκλησία είναι βασιλική με τρούλο και πρόναο, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και γιορτάζει στις 15 Αυγούστου και στις 27 Ιουλίου, γιατί έχει ως θησαυρό την κάρα του αγίου Παντελεήμονος. Στο σκευφυλάκιο της μονής φυλάσσονται εκκλησιαστικά σκεύη, άμφια, λειψανοθήκες, ξυλόγλυπτα και κεντήματα μεγάλης αξίας.²¹⁰

(στ.731-736): Ο ναός της Παναγίας Εκατονταπυλιανής στη Πάρο είναι ένα από τα αρχαιότερα χριστιανικά μνημεία στον κόσμο. Ιδρύθηκε τον 4^ο αιώνα από την αγία Ελένη, η οποία ήθελε να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της για την σωτηρία της από άγρια θαλασσοταραχή, που συνάντησε όταν πήγαινε στα Ιεροσόλυμα για την ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού. Είναι κτισμένος πάνω σε ειδωλολατρικό ναό, πιθανώς της θεάς Δήμητρας. Είναι εκκλησία βυζαντινού ρυθμού με μεγάλο τρούλο, είναι αφιερωμένη στην Παναγία και γιορτάζει στις 15 Αυγούστου. Το όνομά της Εκατονταπυλιανή, δηλώνει ότι έχει εκατό πύλες, που είναι σχήμα υπερβολής, για να δηλώσει την

²⁰⁷ Αδαμαντίου, *Ναοί και μοναί εις την νήσον Σκόπελον*, 203

²⁰⁸ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 200

²⁰⁹ Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 202-203

²¹⁰ Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 446

μεγαλοπρέπεια του ναού. Διαθέτει μαρμαρίνο τέμπλο, η Ωραία Πύλη έχει ξυλόγλυπτο με εικόνα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στο Ιερό Βήμα υπάρχει ιερό κιβώτιο, που καλύπτει την Αγία Τράπεζα του 6^{ου} αιώνα, ακριβώς πίσω υπάρχει σύνθρονο του 6^{ου} αιώνα και δεξιά του ναού υπάρχει το ιερό Βαπτιστήριο σε σταυροειδές σχήμα του 4^{ου} ή 5^{ου} αιώνα. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι εικόνες του ναού που χρονολογούνται τον 17^ο αιώνα και επαργυρώθηκαν το 1788. Τα χρόνια 1959- 1965 ο ναός αναπαλαιώθηκε, προκειμένου να επανέρθει στην καλύτερη δυνατή πρώτη του κατάσταση.²¹¹

(στ.765-770): Ο ναός Παναγίας Κασσωπίας ή αλλιώς Κασοπίτρα βρίσκεται στην περιοχή Κανόνι στη Κέρκυρα, ιδρύθηκε τον 17^ο αιώνα ή στις αρχές του 18^{ου} αιώνα και είναι χτισμένος στα ερείπια παλαιού ειδωλολατρικού ναού. Είναι αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου και επομένως γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου, αλλά και επίσης στις 8 Μαΐου, λόγω ενός θαύματος της Παναγίας, η οποία θεράπευσε έναν τυφλό.²¹²

(στ.775-776): Η εκκλησία της Παναγίας Φανερωμένης στη Ζάκυνθο βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νησιού και αποτελεί λαμπρό δείγμα του θρησκευτικού και καλλιτεχνικού παρελθόντος.²¹³ Σύμφωνα με μαρτυρίες, στις αρχές του 12^{ου} αιώνα ψαράδες βρήκαν στον Αιγιαλό Ζακύνθου εικόνα της Παναγίας, άθικτη από το νερό της θάλασσας, την οποία ονόμασαν Φανερωμένη. Εκεί χτίστηκε εκκλησία αφιερωμένη στη Παναγία τη Φανερωμένη, η οποία στα τέλη του 15^{ου} αιώνα ήταν κάτω από την υψηλή κυριαρχία της Βενετίας και το 1633 ο Δόγης της Βενετίας με διάταγμά του την ανακήρυξε ενοριακή.²¹⁴ Τα χρόνια 1644 έως 1659 η εκκλησία ανακαινίσθηκε και άρχισε να κοσμεύεται με λαμπρά έργα τέχνης. Ο διάκοσμος της εκκλησίας αποτελούνταν από λαμπρά, μεγάλης αξίας, έργα, διακεκριμένων καλλιτεχνών, όπως του Μιχαήλ Δαμασκηνού, του Εμμανουήλ Τζάνε, του Νικολάου Καλλέργη, του Νικολάου Δοξαρά και των μαθητών του, καθώς και πολλών άλλων.²¹⁵ Δυστυχώς, το 1953 η εκκλησία κάηκε και το μεγαλύτερο μέρος του σημαντικού διάκοσμού της καταστράφηκε.

²¹¹ Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 457

²¹² Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 385

²¹³ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 173-174

²¹⁴ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 174

²¹⁵ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 174-175

Ανάμεσα στα έργα που σώθηκαν ήταν η εικόνα της Παναγίας Αμολύντου του Εμμανουήλ Τζάνε, ο Άγιος Αντώνιος, η Παναγία η Μιρακολόζα, οι επτά Προφήτες και η Γέννηση της Θεοτόκου του Νικολάου Δοξαρά, ο Άγιος Νικόλας, ο Εσταυρωμένος του Νικολάου Κουτούζη, η προδοσία του Ιούδα και το καμπαναριό της εκκλησίας. Ευτυχώς η εκκλησία, μετά τις καταστροφές της, ανοικοδομήθηκε ξανά.²¹⁶

(στ.777-778): Η μονή της Παναγίας της Σκοπιώτισσας βρίσκεται στην κορυφή του βουνού Σκοπός στη Ζάκυνθο, από όπου πήρε και την ονομασία της. Η τοποθεσία της σε ύψος 543 μέτρων, της παρέχει αξιοσημείωτη και μοναδική θέα.²¹⁷ Ο Σκοπός ήταν στην αρχαιότητα επίσημο ιερό βουνό της Ζακύνθου αφιερωμένο στην θεά Άρτεμη και είχε την ονομασία Έλατος. Στην ίδια θέση με τον ναό της μονής, υπήρχε ειδωλολατρικός ναός της θεάς, ερείπια του οποίου, όπως επιγραφές και κολόνες, σώζονταν παλαιότερα.²¹⁸

Το 1446 ο Λεονάρδος Τόκκος, κόμης παλατινός Κεφαλληνίας και Ζακύνθου, έδωσε το μοναστήρι και τον ναό της Παναγίας της Σκοπιώτισσας στην οικογένεια Boniventi, όπως μαρτυρά έγγραφο της ίδιας χρονιάς. Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα η οικογένεια Δακουζάν κατείχε τη μονή και την εκκλησία και το 1516 ο Αντώνιος Γουλιέλμου Δακουζάν έδωσε την εκκλησία στον Νικόλαο Λογοθέτη και το 1534 του έδωσε και το μοναστήρι. Το 1624 ο μητροπολίτης Κορίνθου Άνθιμος ξεκίνησε να ξαναχτίζει τη μονή, η οποία τότε ήταν ερειπωμένη από τους σεισμούς, που είχαν πλήξει την περιοχή. Έτσι, η οικογένεια Λογοθέτη του παραχώρησε για όσο ζούσε τον ναό και το μοναστήρι, ώστε να γίνει κοινοβιακό και αυτός ηγούμενός του.²¹⁹

Η μονή της Παναγίας της Σκοπιώτισσας για πολλά χρόνια αποτελούσε κέντρο της Ορθοδοξίας και ακτινοβολούσε την λάμψη της μακριά από τα όρια του νησιού. Διέθετε σημαντική βιβλιοθήκη με εικονογραφημένα χειρόγραφα και περγαμηνές και είχε στη κατοχή της πολύτιμα κειμήλια όπως ιερά λείψανα, άμφια, πολύτιμους λίθους και πολλά άλλα αντικείμενα αξίας. Αυτό, που ξεχωρίζει έως και σήμερα, όμως είναι η εικόνα της Παναγίας της Βρεφοκρατούσας (τύπου Οδηγήτριας) Σκοπιώτισσας, η οποία είναι ασημοχρυσωμένη, εκτός από τα πρόσωπα της Θεοτόκου και του Χριστού, έχει

²¹⁶ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 175

²¹⁷ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 143

²¹⁸ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 143

²¹⁹ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 143-144

ασημένιο στέμμα, το οποίο κρατούν δύο ανάγλυφοι άγγελοι, και στηρίζεται πάνω σε έναν αργυρόγλυπτο θρόνο, έργο του Γεωργίου Διαμάντη Μπάφα. Στην πίσω όψη της εικόνας υπάρχει αργυρόγλυπτη παράσταση της Θεοτόκου, φτιαγμένη και αυτή από τον Διαμάντη Μπάφα, με κοσμήματα και το οικόσημο της οικογένειας των Λογοθετών. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, η εικόνα βρισκόταν στη μονή Βλαχερνών της Κωνσταντινούπολης και το 1341 ο Αυτοκράτορας Ανδρόνικος Γ΄ την έδωσε στη μονή της Παναγίας της Σκοπιώτισσας. Συμβόλαιο του 1687 μας πληροφορεί, ότι η εικόνα στα μέσα του 15^{ου} αιώνα μεταφέρθηκε από τη μονή της Παναγίας στη Σκαφιδιά, στην Ζάκυνθο. Ο μητροπολίτης Κορίνθου Άνθιμος έδωσε το 1624 στην εκκλησία της μονής μία εικόνα Παναγίας Βρεφοκρατούσας, η οποία είχε την επιγραφή «Μήτηρ Θεοῦ, Ἡ Κυρία ἡ Σκοπιότισσα». Η εικόνα αυτή υπάρχει σήμερα σε μια εκκλησία της Βενετίας.²²⁰

Το καθολικό της μονής είναι χτισμένο σε σχήμα ισοσκελούς σταυρού με οξύ τρούλο. Κάποιες τοιχογραφίες διατηρούνται ακόμη και σήμερα και χρονολογούνται το 1669 και το 1699. Δυστυχώς η μονή πέρασε αρκετά δεινά, με το πιο πρόσφατο τον σεισμό του 1953, όμως επιβιώνει ακόμα, ύστερα από αναστήλωση από το κράτος. Τέλος, στην εκκλησία της μονής ανήκαν οι εκκλησίες της Παναγίας της Ξεροκαστελιώτισσας, του αγίου Ιωάννη στο Ξεροκάστελλο και του αγίου Σπυρίδωνα στη Λιθακιά.²²¹

(στ.791-794): Η μονή της Παναγίας Κυρά Φανερωμένης βρίσκεται στη Σητεία της Κρήτης και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και στη Ζωοδόχο Πηγή. Η ίδρυσή της υπολογίζεται στον 15^ο αιώνα και ο ναός της είναι εκκλησία δίκλιτη σκαλισμένη μέσα σε σπήλαιο.²²²

(στ.795-796): Η μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ψαρών ιδρύθηκε τον 16^ο αιώνα. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην επανάσταση του 1821, για αυτό και καταστράφηκε από τους Οθωμανούς το 1822, όμως ο ιερομόναχος Αθανάσιος Πάριος την ανακαίνισε το 1880-1890.²²³

²²⁰ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 144-145

²²¹ Κονόμος, *Εκκλησίες και μοναστήρια στη Ζάκυνθο*, 145

²²² Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος*, 189

²²³ Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 483

(στ.813-822): Το μοναστήρι της Παναγίας Νέας Μονής βρίσκεται 14 χιλιόμετρα έξω από τη πόλη του νησιού της Χίου και είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Η ίδρυσή του τοποθετείται τον 11^ο αιώνα και συνδέεται με τους ασκητές Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ. Σημαντική βοήθεια στην ανέγερση της μονής παρείχε ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Μονομάχος, ενώ ο αρχιτέκτονας που την έχτισε και οι ζωγράφοι που επιμελήθηκαν τη διακόσμηση και τα ψηφιδωτά του ήταν από την Κωνσταντινούπολη. Η μονή δέσποζε και έως τον 19^ο αιώνα ήταν το πλουσιότερο μοναστήρι στο Αιγαίο. Οι σεισμοί του 1881 προκάλεσαν αρκετές ζημιές στη μονή και στη συνέχεια έγιναν αλλεπάλληλα έργα αναστήλωσης και συντήρησης των κτισμάτων της και κυρίως των ψηφιδωτών, που χρονολογούνται στα μέσα του 11^{ου} αιώνα. Η μονή έχει στη κατοχή της πολύτιμα κειμήλια, όπως εικόνες, κεντήματα, επιγραφές και χειρόγραφα.²²⁴

(στ.829-832): Η μονή της Παναγίας Αγίας Ζώνης Βλαμαρής βρίσκεται στη περιοχή της Βλαμαρής, 3 χιλιόμετρα από τη πόλη του νησιού της Σάμου. Ιδρύθηκε από τον ιερομόναχο Μελέτιο το 1695, σε θέση όπου παλιότερα υπήρχε ναός της αγίας Ζώνης. Ο ναός της μονής είναι ρυθμού βασιλικής με τρούλο και είναι αφιερωμένος στην αγία Ζώνη της Παναχράντου Μαρίας. Η μονή διαθέτει πολύτιμα ιερά κειμήλια, όπως λείψανα Αγίων, εικόνες, ιερά σκεύη, σιγίλια και πολλά ακόμη.²²⁵

(στ.833-834): Η μονή της Παναγίας Βροντά ή Βροντιανής βρίσκεται μετά από το χωριό Βουρλιώτες, κοντά στα Λαζαράκια και απέχει 23 χιλιόμετρα από τη Σάμο. Είναι η αρχαιότερη μονή της Σάμου, ιδρύθηκε το 1566 και είναι χτισμένη πάνω σε ερείπια παλαιότερης μονής. Το καθολικό της είναι ρυθμού βασιλικής με τρούλο, είναι αφιερωμένη στο Γενέσιο της Θεοτόκου και γιορτάζει στις 8 Σεπτεμβρίου.²²⁶

(στ.835-838): Η μονή Μεγάλης Παναγίας βρίσκεται κοντά στο χωριό Κουμαραδαίοι στη Σάμο. Οι μοναχοί Νείλος και Διονύσιος ίδρυσαν τη μονή το 1586, έπειτα από όραμα του Διονυσίου, που είδε την περιοχή αυτή να εκπέμπει λαμπερό φως. Ο ναός

²²⁴ Κοκκίνης, Τα μοναστήρια της Ελλάδος, 214-215

²²⁵ Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 471

²²⁶ Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 469

της μονής είναι βυζαντινού ρυθμού, σταυροειδής και είναι αφιερωμένος στη Κοίμηση της Θεοτόκου. Η μονή γιορτάζει στις 15 Αυγούστου.²²⁷

(στ.861-1047): Ο Δαπόντες μεταφέρεται στο νησί της Κύπρου και μας διηγείται σχετικά με τη μονή της Παναγίας Κύκκου. Αρχικά, εξυμνεί τις εικόνες του μοναστηριού, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην εικόνα της Παναγίας, την οποία αποδίδει στον Απόστολο και Ευαγγελιστή Λουκά. Σε αυτό το σημείο ανοίγει μια μεγάλη παρένθεση, κάνει μια παρέκβαση και ασχολείται με τις εικόνες που δημιούργησε ο Απόστολος Λουκάς. Υποστηρίζει ότι ο Απόστολος υπήρξε και ζωγράφος, έχοντας δημιουργήσει εικόνες και συγκεκριμένα τρεις της Παναγίας. Η μία εξ αυτών βρίσκεται στη μονή Κύκκου στην Κύπρο, η άλλη στη μονή Μεγάλου Σπηλαίου και τέλος για την τρίτη επικρατούν διάφορες απόψεις και την διεκδικούν πολλές περιοχές. Την προέλευση της εικόνας από το χέρι του Αποστόλου Λουκά διεκδικούν ναοί και μοναστήρια στη Βενετία τη Μοσχοβία (ευρύτερη περιοχή με επίκεντρο τη Μόσχα), τη Λαζία (περιοχή στη Μικρά Ασία και Καυκασία) και τη Λεχία (σημερινή Πολωνία), για τα οποία όμως, ο Δαπόντες αναφέρει ότι σφάλλουν, καθώς οι εικόνες τους προέρχονται από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Επιπλέον, μας αποκαλύπτει ένα αυτογραφικό στοιχείο του, την επίσκεψή του στο χωριό Κατιρλί και τη συνάντησή του με τον Αυξέντιο, ο οποίος υποστήριξε ότι η εικόνα εκεί ήταν δημιούργημα του Αποστόλου Λουκά.

Συνεχίζοντας την παρέκβασή του ο σκοπελίτης μοναχός, κάνει λόγο για το πόλεμο μεταξύ Τουρκίας και Ρωσσίας, κατά τον οποίο οι Ρώσοι πήραν την εικόνα της Παναγίας από τη Κρακοβία, πόλη της Λεχίας και τη μετέφεραν στη Μόσχα, όπου την υποδέχτηκε με τιμές η βασίλισσα Αικατερίνη. Δεν σταματάει όμως εκεί, καθώς το μοναστήρι Κελάτη στην Ιβηρία διεκδικεί την εικόνα του Αποστόλου Λουκά και περιγράφει τη μονή και τα άγια και πολύτιμα αντικείμενα που διαθέτει. Αν και ο Δαπόντες γνωρίζει ότι έχει βγει από το θέμα της διήγησής του «Άλλ' έπειδή εϋγήκα πλιό άπτό προκείμενόν μου, κιάλλα τοιαῦτα ἄς εἰπῶ, χάριν τῶν ἀδελφῶν μου», συνεχίζει με το μοναστήρι στο Τιφλίζι της Ιβηρίας, το οποίο κατείχε πολλά άγια αντικείμενα του Χριστού. Όταν οι Λατίνοι κυρίευσαν την Κωνσταντινούπολη, άρπαξαν δυστυχώς πολλά πολύτιμα και ιερά αντικείμενα και κειμήλια, τα οποία ο

²²⁷ Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*, 469-470

Δαπόντες περιγράφει²²⁸. Έπειτα από τη μεγάλη αυτή παρέκβαση για τις εικόνες του αποστόλου Λουκά και τα ιερά κειμήλια του Ιησού Χριστού, ο Δαπόντες επικεντρώνει και πάλι την αφήγησή του στη Κύπρο «Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἅς τρέξωμεν τοῦ λόγου, καὶ τὴν σειρὰν ἅς πλέξωμεν πάλιν τοῦ καταλόγου», αναφέροντας ότι η εικόνα της Παναγίας από τον Απόστολο Λουκά δεν είναι το μόνο ιερό κειμήλιο του νησιού, αλλά και το τίμιο ξύλο που βρήκε η αγία Ελένη και το υποπόδιο του Ιησού από τον σταυρό.

(στ.927-928): Ο Δαπόντες όταν επισκέφτηκε το χωριό Κατιρλί, συνάντησε τον Αυξέντιο, ο οποίος υποστήριξε ότι εκεί βρισκόταν μία από τις εικόνες της Παναγίας του Αποστόλου και Ευαγγελιστή Λουκά. Όπως μας ενημερώνει περισσότερα για αυτό το γεγονός διηγήθηκε στο έργο του *Καθρέπτης Γυναικῶν* «Ἐγραψα δὲ περὶ αὐτοῦ, καὶ ταύτης ἐνθυμοῦμαι εἰς τὸν Καθρέπτην γυναικῶν, κεῖς πλάτος διηγοῦμαι».

(στ.1076-1085): Ο Δαπόντες για ακόμη μια φορά, όταν πρόκειται να αλλάξει ενότητα στο έργο, χρησιμοποιεί μεταβατικούς στίχους, στους οποίους επαναλαμβάνει ότι σίγουρα υπάρχουν και άλλες εκκλησίες και μονές, τις οποίες όμως δεν γνωρίζει και για αυτό παραλείπει. Επίσης, μας εισαγάγει στην επόμενη ενότητα που θα επικεντρωθεί στην Ασία, τονίζει όμως ότι δεν θα συμπεριλάβει πολλά γιατί ως επί το πλείστον η Ασία δεν είναι χριστιανική. «Τώρα δὲ πάλιν ἀρχηνῶ αὐτῆς τῇ συνεργείᾳ καὶ γράφω ὅσα ἤκουσα πῶς εἶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, λίγα πολλὰ, ὡς φαίνονται, διότι ἡ Ἀσία εἶναι ὀλάκαιρη σχεδὸν ἄπιστος ἢ ἀθλία.»

(στ.1108-1204): Όπως ήδη μας έχει συνηθίσει στην αφήγησή του ο Δαπόντες κάνει μια παρέκβαση και από το μοναστήρι της Παναγίας στην Τρίπολη της Συρίας, μεταβαίνει σε ένα λαμπρό θαύμα της Παναγίας. Απευθύνεται στους αναγνώστες και ζητάει την προσοχή τους, ώστε να αφηγηθεί το λαμπρό θαύμα της Παναγίας «Ἀλλὰ χαρίσετέ μου ἀκρόασιν παρακαλῶ κέδω ἀκροαταί μου, χαρίσετέ μου καὶ ταῦτιᾶ, κιαὐτὴν σας τὴν καρδίαν εἰς τὸν παρόντα λόγον μου, σαὐτὴν τὴν ἱστορίαν, ὅτι ὁ λόγος μου αὐτὸς ἔχει τῇ ἀληθείᾳ θαῦμα, χαρὰν, κατάνυξιν, ἀντάμα καὶ τὰ τρία», καθώς επίσης επικαλεῖται την Παναγία να τον αξιώσει να περιγράψει το θαύμα της «Ἀξιώσέ με νὰ τὸ πῶ, Κυρά

²²⁸ Για την λατινική κυριαρχία βλ. Ostrogorsky Georg, *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους τόμος τρίτος*, Ιστορικές εκδόσεις Στέφανος Βασιλόπουλος, Αθήνα ⁵1997, 93- 151

μου Παναγία, τὸ πρᾶγμα καθὼς γίνεται ὅλον ἐν ἀληθείᾳ». Το θαύμα αυτό δεν το βίωσε ο Δαπόντες αυτοπροσώπως, αλλά μας αποκαλύπτει ότι του το διηγήθηκε ο αρχιερέας Χαλεπίου Γεννάδιος. Την ημέρα της εορτής της Θεοτόκου, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας, ακούστηκε ένας δυνατός ήχος σαν βροντή και από το ιερό βήμα βγήκε η Παναγία συνοδευόμενη από δύο αγγέλους. Ο Δαπόντες περιγράφει το θαύμα με θαυμασμό, κατάνυξη και έντονη συναισθηματική φόρτιση και καταφέρνει να μας μεταδώσει το δέος που νοιώθει, καθώς γράφει αυτούς τους στίχους «Γεμίζει τοῦ ἀνθρώπου δὲ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἐλπίδ', ἀγάπην, καὶ χαρὰν, ἀληθινήν, γλυκείαν. Ἀλλὰ καὶ φόβος ἐν ταύτῳ, φόβος τῇ ἀληθείᾳ σοῦ ἔρχεται, καὶ τρέμει δὲ, καὶ χαίρει ἡ καρδία».

(στ.1205-1312): Σε αυτούς τους στίχους ο Δαπόντες κάνει ακόμη μία παρέκβαση και συμπεριλαμβάνει στην απαρίθμησή του δύο ναούς, οι οποίοι δεν είναι αφιερωμένοι στην Παναγία. Πρόκειται για το ναό των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου και τον μητροπολιτικό ναό στο Κίεβο, τους οποίους επιλέγει να περιγράψει γιατί είναι από τους καλύτερους και πιο ξακουστούς, όπως ο ίδιος αναφέρει. Τονίζει την μεγαλοπρεπή τους εμφάνιση και τα ποικίλα, λαμπρά και πολύτιμα αντικείμενα του έχουν στην κατοχή τους. Στο τέλος όμως, με μία μεταβατική φράση επανέρχεται στον κατάλογό του και ζητάει την ευχή της Παναγίας να τελειώσει αυτό το έργο, ώστε να ξεκινήσει το επόμενο «Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἃς τρέξωμεν τοῦ λόγου, καὶ τὴν χρυσὴν ἃς πλέξωμεν σειρὰν τοῦ καταλόγου, καὶ ἃς τὸν τελειώσωμεν εὐχῇ τῆς Παναγίας, διὰ τὴν πλέξωμεν σειρὰν καὶ ἄλλης ἱστορίας».

(στ.1319-1332): Ο Δαπόντες επιλέγει να κλείσει το έργο με έναν ύμνο προς την αγαπημένη του Παναγία. Εξυμνεί τους τόπους που στιγμάτισαν τον βίο Της, ξεκινώντας από την Ιερουσαλήμ, στην οποία γεννήθηκε η Θεοτόκος και έζησε 12 χρόνια στον Ναό. Έπειτα ακολουθεί η Ναζαρέτ, στην οποία η Παναγία αρραβωνιάστηκε με τον Ιωσήφ και Ευαγγελίστηκε, ενώ στη Βηθλεέμ γέννησε τον Ιησού Χριστό και στη Γεσθημανή «εκοιμήθηκε» και αναστήθηκε. Τέλος, ο Ουρανός έχει την ευλογία να «κατοικεί» σε αυτόν η Θεοτόκος και να βασιλεύει μαζί με τον υιό της Ιησού Χριστό το θέλημα του Θεού.

3.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΑΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΟΝΕΣ ΠΟΥ ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΡΓΟ

- 1) Ναός της Θεοσκεπάστης στη Κριμαία (στ.29-40)
- 2) Μοναστήρι της Παναγίας στο Ιάσιο της Μπογδανίας που είναι αφιερωμένο στη μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους (στ.41-48)
- 3) Μοναστήρι της Παναγίας Νιάμτζου στη Μπογδανία (στ.49-52)
- 4) Ναός του Ευαγγελισμού της Παναγίας στη Βλαχία (στ.53-54)
- 5) Μοναστήρι στο Σαραντάριο του Βουκουρεστίου (στ.55-62)
- 6) Μοναστήρι Κουτρουτζάνι στη Βλαχία, αφιερωμένο στο Άγιο Όρος (στ.63-66)
- 7) Ναός στο Μπουζέου της Βλαχίας (Μπουζάου) (στ.67-84)
- 8) Ζωοδόχος Πηγή του Μπαλουκλί (στ.85-96)
- 9) Μονή του Μαύρου Μόλου κοντά στο Φανάρι της Κωνσταντινούπολης (στ.97-110)
- 10) Η Παναγία στο Εγρί Καπί της Κωνσταντινούπολης (στ.111-118)
- 11) Εκκλησία Κανλί Κλισέ της Παναγίας Μουχλιώτισσας (στ.119-130)
- 12) Παναγία Χαντζερλή στο Φανάρι Κωνσταντινούπολης (στ.131-132)
- 13) Παναγία Μπαλινού (στ.133-134)
- 14) Παναγία Γοργοεπήκοος Έξι Μαρμάρων Κωνσταντινούπολης (στ.145-148)
- 15) Παναγία στο Κοντοσκάλι Κωνσταντινούπολης (στ.149-150)
- 16) Ναός της Παναγίας στο Μπελιγράδι Κωνσταντινούπολης (στ.151-154)
- 17) Παναγία στο βασιλικό μπάνιο στη Κωνσταντινούπολη (στ.155-235)
- 18) Καφατιανή Παναγία στο Γαλατά (στ.236-241)
- 19) Δύο ναοί της Παναγίας στο Μπεσίκτασι της Κωνσταντινούπολης (στ.242-243)
- 20) Παναγία η Μαυρομωλήτισσα στο Βόσπορο (στ.244-272)
- 21) Παναγία στο Νεοχώρι Βοσπόρου (στ.273-276)
- 22) Μονή Παναγίας στο νησί της Χάλκης (στ.277-364)
- 23) Μονή της Παναγίας στα Τούσλα (στ.365-368)
- 24) Παναγία Μαγγουριώτισσα (στ.369-370)
- 25) Μοναστήρι Παναγίας στο Μπάτζκοβο (στ.371-374)
- 26) Παναγία στη Στηλυβρία (στ.375-378)
- 27) Ναός της Παναγίας στα Καλύβια Ηρακλείας (στ.379-388)
- 28) Παναγία στη Μαρώνεια Γκιουμουρτζίνας (μετέπειτα Κομοτηνή) (στ.388-390)

- 29) Παναγία η Μεσίτρια στη Ξάνθη (στ.391-394)
- 30) Εκκλησία της Παναγίας στον Αίνο (στ.395-396)
- 31) Μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου (στ.397-408)
- 32) Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους που εορτάζει στην κοίμηση της Θεοτόκου (στ.397-408)
- 33) Εκκλησία της Λαγουδιανής Παναγίας στη Θεσσαλονίκη (στ.409-436)
- 34) Ναός της Παναγίας στο χωριό Πόρτες Τρικάλων (στ.437-440)
- 35) Μοναστήρι της Παναγίας Δούσικο στα Τρίκαλα (στ.441-446)
- 36) Μονή Παναγίας Εικοσιφοίνισσας στη Δράμα (στ.447-452)
- 37) Ναός Παναγίας Βλαχέρνας στις Σέρρες (στ.453-456)
- 38) Μονή Ροζιηνού στο Μελένικο της Βουλγαρίας (στ.457-458)
- 39) Ναός της Παναγίας στη Νάουσα (στ.459-466)
- 40) Παναγία Άρδουσα στα Βελέγραδα (στ.467-470)
- 41) Μονή της Παναγίας στο Σβερνέτζι της Αλβανίας (στ.471-480)
- 42) Μονή Παναγίας στη Σάτιστα στο χωριό Τζερούσου (στ.481-482)
- 43) Μονή Παναγίας Κορώνας στο Νεοχώρι (στ.483-502)
- 44) Μονή Παναγίας της Προύσας (στ.503-508)
- 45) Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου Ολυμπιώτισσης στην Ελασσόνα (στ.509-512)
- 46) Εκκλησία της Παναγίας στην Αιγάνη Πλαταμώνος (στ.513-516)
- 47) Εκκλησία της Παναγίας στη Μακρινίτσα, της παλαιάς επαρχίας Δημητριάδος (στ. 517-520)
- 48) Παναγία Υπακοή στον Βόλο (στ.521-524)
- 49) Εκκλησία της Παναγίας έξω από τον Βόλο (στ.525-528)
- 50) Παναγία Ζητούνιου στ. (529-532)
- 51) Μονή της Ιερουσαλήμ ή Γερσαλή (στ.533-540)
- 52) Μονή της Παναγίας Σκριπού (στ.541-552)
- 53) Μονή Παναγίας Γαυριώτισσας (στ.553-556)
- 54) Μονή Παναγίας της Μακαριώτισσας στην επαρχία των Θηβών (στ.557-560)
- 55) Μονή Πεντέλης αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου (στ.561-563)
- 56) Μονή Καισαριανής αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου (στ.564)
- 57) Μονή Δαφνίου (στ.565-572)
- 58) Εκκλησία Παναγίας Περιβλέπτου στα Ιωάννινα (στ.572-582)
- 59) Μονή της Παναγίας στο χωριό Περίλεφτη/ Περίβλεπτο Ζαγορίων (στ.583-586)

- 60) Μονή Παναγίας Παλιουρής στη Παλιουρή Ζίτσας (στ.587-592)
- 61) Μονή Παναγίας Σπηλαιώτισσας (στ.593-596)
- 62) Μονή Παναγίας Στύλου στην επισκοπή Χειμάρρας και Δέλβινου (στ.597-602)
- 63) Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου στα Καλάβρυτα (στ.603-616)
- 64) Μονή Παντάνασσας στη Λακεδαιμονία (στ.617-620)
- 65) Αγία μονή (στ.621-622)
- 66) Μονή Παναγίας Περιβλέπτου στο Μυστρά (στ.623-624)
- 67) Μονή Παναγίας Φανερωμένης στο Αγιονόρι Κορινθίας (στ.625-628)
- 68) Μονή Παναγίας Λεχοβίτισσας στη Κόρινθο (στ.629-630)
- 69) Μονή Παναγίας των Βλαχερνών στη Γλαρέντζα (στ.631-632)
- 70) Μονή Παναγίας Ελεούσης στη Γαστούνη (στ.633-634)
- 71) Μονή Παναγίας Κορυφής ή Κορφιώτισσας στα Τρίκαλα Κορινθίας (στ.635-642)
- 72) Μονή Παναγίας Κρεμαστή στα Καλάβρυτα (στ.643-646)
- 73) Μονή Παναγίας Βουλκάνου Μεσσηνίας (στ.647-650)
- 74) Μονή Παναγίας Ευαγγελίστριας στη Σκόπελο (στ.659-724)
- 75) Μονή Παναγίας Σαματά στην Εύβοια (στ.725-728)
- 76) Μονή Παναγίας της Αγίας στην Άνδρο (στ.729-730)
- 77) Μονή Παναχράντου στην Άνδρο (στ.729-730)
- 78) Ναός Παναγίας Εκατονταπυλιανή στη Πάρο (στ.731-736)
- 79) Ναός Παναγίας Πορτιανής στη Μήλο (στ.737-752)
- 80) Ναός Παναγίας Κατεφιανής (Καταφυγήν) στη Σαντορίνη (στ.753-756)
- 81) Μονή Παναγίας στην Ύδρα (στ.757-758)
- 82) Ναός Παναγίας Στερεωτών στη Κέρκυρα (στ.759-764)
- 83) Ναός Παναγίας Κασσιόπης (Κασσωπίτρα) στη Κέρκυρα (στ.765-770)
- 84) Ναός Παναγίας στα Σίσσια Κεφαλονιάς (στ.771-773)
- 85) Ναός Παναγίας Ευαγγελίστριας στη Κεφαλονιά (στ.771-774)
- 86) Ναός Παναγίας Φανερωμένης στη Ζάκυνθο (στ.775-776)
- 87) Μονή Παναγίας Σκοπιώτισσας στη Ζάκυνθο (στ.777-778)
- 88) Μονή Παναγίας στα Στροφάδια (στ.779-782)
- 89) Μονή Παναγίας Οδηγήτριας στη Σητεία της Κρήτης (στ.783-790)
- 90) Μονή Παναγίας Κυρά Φανερωμένη στη Σητεία της Κρήτης (στ.791-794)
- 91) Ναός Παναγίας Κυρά Λημνιώτισσα στο Ηράκλειο Κρήτης (στ.791-794)
- 92) Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου στα Ψαρά (στ.795-796)

- 93) Ναός Παναγίας Αγία Σιών στη Μυτιλήνη (στ.797-810)
- 94) Ναός Παναγίας στα Βουρλά (στ.811-812)
- 95) Ναός Παναγίας Νέας Μονής στη Χίο (στ.813-822)
- 96) Ναός Παναγίας Υπακοής στη Χίο (στ.823-824)
- 97) Μονή Παναγίας Διευχή στη Χίο (στ.825-828)
- 98) Μονή Παναγίας Αγίας Ζώνης στη Σάμο (στ.829-832)
- 99) Μονή Παναγίας Βροντά στη Σάμο (στ.833-834)
- 100) Μονή Μεγάλης Παναγίας στη Σάμο (στ.835-838)
- 101) Παναγία Ελεούσα στη Πάτμο (στ.839-846)
- 102) Παναγία στη Λέρο (στ.847-852)
- 103) Ναός Παναγίας στην Αμοργό (στ.853-854)
- 104) Ναός Παναγίας της Λίνδου στη Ρόδο (στ.855-860)
- 105) Μονή Παναγίας Κύκκου στη Κύπρο (στ.861-1047)
- 106) Μονή Παναγίας του Μαχαιρά στη Κύπρο (στ.1048-1051)
- 107) Ναός Παναγίας Λαμπαδούσας στη Μπαρμπαριά (στ.1052-1075)
- 108) Μονή Παναγίας Κελάτη στην Ιβηρία (στ.1086-1093)
- 109) Μονή Παναγίας Σουμελά στην Τραπεζούντα (στ.1094-1103)
- 110) Μονή Παναγίας Σαϊντανάγια στη Σάμη της Συρίας (στ.1104-1107)
- 111) Μονή Παναγίας Παλαμέντη στην Τρίπολη της Συρίας (στ.1108-1204)
- 112) Μονή Παναγίας Καβομπότζου στην Τρίπολη της Συρίας (στ.1205-1312)
- 113) Μονή Παναγίας Βάτου στο Σινά (στ.1313-1318)

3.7 ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ἀτὸς = εγώ ο ίδιος

ἀφαντώθη = εξαφανίστηκε

αφόντες = αφού

βόδας και βοεβόδας = ο ηγεμόνας

Γλαρέντζα= Κυλλήνη

Γῶλος = Βόλος

Εϋριπος = Εύβοια

καδηλίκι = επαρχία

καμηλαύκι = το κάλυμμα της κεφαλής των ορθόδοξων ιερέων

καρμπούνι = κάρβουνο

κονάκι = κατάλυμα

Κορφούς = Κέρκυρα

κουμπές = θόλος, τρούλος

κουριοζιτά = με περιέργεια

κούρτη = ηγεμονική Αυλή

Κρίμι = Κριμαία

Λαζία = Μικρασιατικός Πόντος

Λάζοι = κάτοικοι του Μικρασιατικού Πόντου

Λεχία = Πολωνία

Λογοτριβή = λογομαχία, διαμάχη

λωβός = λεπρός

μεσιτεύει = μεσολαβεί

Μοσχοβία = Ρωσία

Μπογδανία = Μολδαβία

Ρούμελη = Στερεά Ελλάδα

σατιράδες = ταχυδρομικοί

Ταταρχάνης = Σουλτάνος των Τατάρων

Χαριτόβρυτο = χαριτωμένο

ψηφί = πετραδάκια για τη σύνθεση ψηφιδωτού

ἌΝΘΗ ΝΟΥΤΑ

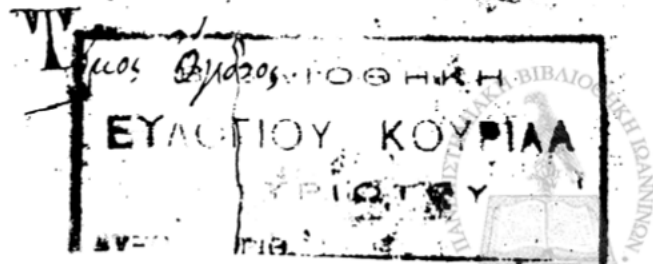
Τέλει,

Βιβλίον, περιέχον Ἀνθορρίαν Ἰῆς Παραῖς
Γραφῆς, καὶ Διαλόγους, καὶ Λόγους Ἰνῆς,
ἢ ἄλλα διάφορα.

Παρά Κωνσταντίνου Δαυόνδε, ἱεροποιήσας.
δάντος. Καὶ αὖτις ποιηθέντα ἡ δόξα Ἰῆς
καὶ ἐσφύγαν, καὶ χαρὰν ἰὼν ἀναρρινωμένων
Ἀδελφῶν.

Προσεφωνήθη δὲ.

Κωνσταντίνου Δαυόνδε, ἱεροποιήσας.
δάντος. Καὶ αὖτις ποιηθέντα ἡ δόξα Ἰῆς

[illegible]

ναοί

Ἐγὼ ἐδῶ μόνον μέρω, ἡ γράφω ὅσα ἄλλα
 ἴδα, ἡ αὐτὸ ἀνιδῶ, μικρὰ ἢ μεγάλα.
 Πρὸ πάντων πάντων δὲ ἀρχὴν ἐγὼ ἀπὸ τῆς δύσης,
 ἡδεῖς τὴν ἀνατολὴν, κατὰ θνητῶν κρείον.
 Ἀπὸ τοῦ ἱερῆς ἀρχηγῶ, δρόνον τοῦ βασιλεῖος,
 ἐνδοξὸν κατὰ τὸ παρὲν ἀρχὴν χαυβάνη.
 Ὡς δαμασίων ἡ σεβῶν ὁμων τῆς Παναγίας,
 ἡ αὐτὴ μετὰ χαρᾶς, ἱερὸν, ἡ δὲ λαοῦ.

Εἰς τὴν εὐρώπην.

κ. **Τ**ὸ ἱερὸν ἔχοι τὸν ναὸν τῆς Παναγίας,
 ἡ δὲ σαχτὴ σαράντι, ἔξω τῆς σελήνης.
 Ἐστὶν ἀδύνατον, ἡμεῖς σμαρτὰ ὡς ἱερακόσα
 νὰ ἰδῶμεσαν ἀμῶν, νὰ αἰσθῆται ἡ δόξα.
 λεγέτω δεοσιέσασθαι, ὅπως σεβασμένη
 ἡ εὐχὴν σαφὲς ἀνέμεσα, ὅπως ἡ δόξα.
 Ἡ δὲ ἐκ τῶν σαμάρων ἡ τῆς ὑπεραγίας,
 ὅθεν ἡ διακρίνειται μορφή, ἡ μετὰ βίαι.
 Ἡ δὲ δὴ ἀδύνατον, ὡς ἡ δὲ ἀρχαῖς
 τῆς βίαι, ἡ τῆς ἐλπίδας, νὰ αἰσθῆται ἡ δόξα.
 ἡ δὲ αὐτῆς τῆς ἐλπίδας, ἡ τῆς ἀντιλήψεως,
 ὅπως ἡ δὲ ἀρχαῖς, ἡ τῆς ἀντιλήψεως.

Ἰῆς Παναγίας.

230

Εἶναι καὶ τὰ Καχάβρυδα Μονὴ ἱερανομένη,

οδ.

ἐκ τῶν αὐτῶν κρεμαστὴ ἡ ὀνομαζομένη.

ὁ γὰρ κρεμάσας ἔσταν γῆν ἐσάν τῶν ὑδάτων,

σεσάρκωται ἐκ τῶν ἀγνῶν διμύων αἱμάτων.

Εἶναι καὶ τὴν ἐπισκοπὴν Ἰέρος τὴν ὑπὸ Ἀνδρόνικου

οδ.

Μονὴ Ἰῆς Παναγίας, σελὰ δαυμαλουργίας.

Βεημιάνδ' ὀνομαζέσθαι, καὶ τοῖς εὐσεβεσιν ἐκδομένοις

ἰάσθαι γῆν καὶ ἐκ τῶν, φημι δρωσόμενης.

Ἰόσα μὲν σερεῖ τῶν ναυῶν, καὶ τῶν μοναστηρίων

τῶν ἐν ἐκείνῃ ὁρμητῇ καὶ ἔχει, δὲ δὴ

Ἰῆς Παναγίας ἐγὼ, Ἰῆς δ' αὖτις καὶ καὶ.

καὶ τῶν μοναστηρίων, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν.

Εἶναι καὶ ἄλλα ἄλλα καὶ ἀποδιδόμενα,

καὶ τῶν ἐκείνων ἀποδιδόμενα, καὶ τῶν ἐκείνων ἀποδιδόμενα.

Ἰάρα δὲ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐκείνων

καὶ τῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκείνων.

Εἰς τὰς νήσους.

Η Σκόπελος (ἀπὸ τῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκείνων)

οδ.

ἀρχὴ Παναγίας, καὶ τῶν Παναγίας.)

Ἡ Σκόπελος καὶ ὁ καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν,

καὶ τῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκείνων.

Ἰησὺς Παναγίας .

247

Κεχαίρειν Τεθσημανή, ὁδὸν ἐνοικήδην
 ἐν λαίῃ, καὶ ἐλάτρη δὲ, καὶ παρὶν ἀναστήδην.
 Σεμνύνειν καὶ θρανὸς ἀσάνω καὶ χορδῆς,
 ὅτι καὶ σὺν τοῖς αὐτοῖς συμβασίῃς,
 καὶ βασιλείας ἀγίοι τοῖς ἀνυμνοχοροῦνται
 ἐν Συμμεσίαις δὲν δὲ, καὶ λαίῃν ἐχοροῦνται. 1320.

Τῇ Αὐτῇ Γεωγραφία .

Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ὁ γραφῆς τοῦτο κατέλογον μαι,
 θῆναι τὴν γεωγραφίαν δὲν δὲ, καὶ ὁδὸν μαι.
 Ἐλάνω περὶ γράμματα δὲν δὲ ὁδὸν μαι
 Ἰησὺς Παναγίας καὶ δὲν δὲ ὁδὸν μαι.
 Ὁ κόσμος οὖν ἰενομένης, δὲν δὲ ὁδὸν μαι
 θεοὶ ἐδοξασάντων, ὡς μαρτυροῦντες ἡ Πίστις,
 εἰς δύο μέρη μέντοι καὶ πρῶτα διακρίθαι,
 εἰς θρανὸν, καὶ εἰς δὲν δὲ, καὶ εἰς δὲν δὲ.
 Καὶ περὶ μὲν τοῦ θρανὸν δὲν δὲ λόγος γὰρ δὲν δὲ,
 περὶ δὲν δὲ δὲν δὲ πρῶτον καὶ εἰς δὲν δὲ.
 ἢ γὰρ θρανὸν δὲν δὲ, καὶ εἰς δὲν δὲ πρῶτον.
 καὶ δὲν δὲ ἀνθρωπομορφίαν, ὡς εἰς δὲν δὲ πρῶτον.

